

Gulyás Péter Pál

Az Ádámcsutka

– Bibliai magánnyomozás –

GULYÁS PÉTER PÁL AZ ÁDÁMCSUTKA

**Szerzői kiadás
Budapest, 2007**

Köszönet Vekerdi Lászlónak, továbbá barátainknak,
akik e kötet gondozásában önzetlenül részt vettek:

Kemenesi Tünde – szerkesztő

Bényi Zsolt – grafika

Kövér András – hebraisztika

© Gulyás Péter Pál – 2006
artisjus 05111002T
gpp@t-online.hu

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Ne add el! - Ne változtasd! 2.5 (CC BY-NC-ND 2.5) Creative Commons licenc feltételei érvényesek: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/deed.hu>

Tartalomjegyzék

Vekerdi László előszó-levele	14
BEVEZETÉS.....	18
A bomba.....	18
 1. rész	
Összecsendő Csillagmesék.....	20
 Óriás emberösök	22
Fókuszban az Alma.....	22
Rokon lélek kerestetik!	23
 Ádám titán.....	24
Ha.....	24
Ádám veri az eget	25
Isten megbánja, hogy... ..	25
Két világ közt	26
Gullivernyi Ádám?	27
Isten is óriás?	27
A szír Ádám	28
Egy beszélő lábnyom	29

Óriás páttriarkák	30
Ábrahám lépte	30
Jákób sziklapárnája	31
Kalev-fi a kőpárnán	32
Hivatalos óriások	33
Éva nyughelye	34
 Mi ez az egész?	 36
Elmesésedés?	36
Csökkenési elmélet	36
 Az Atlasz-Ádám	 38
<i>Életrajzi metszéspontok:</i>	38
Ádám az óriások klubjában	38
Ádám nem <i>istenség</i>	38
Atlasz atya	39
 Oszlopemberek	 41
Atlasz a világ közepén	41
Ádám a világ közepén	41
A szörnyű égkerék	43
Göncöl válla	43
Egy indián oszlopember	45
Szeles emberőseink	46
Bódoganya	47
 Hórihorgas csillagászok	 49
Ádám	49
Göncöl	49
Atlasz	50
 Két családlátogatás	 51
Családi körülmények	51
Ádám édesanyja	51
Atlasz szülei	53

Kert a fejtetőn.....	54
Két kertészet.....	54
Kiskert az Égben.....	55
Éden a hegyen	56
Kert az égtengerben	56
Kert a fejtetőn.....	57
 A kerti parti.....	 59
Ádám leánya.....	59
Egy égis erő Nap-lopó	59
A kertjét vesztett Göncöl.....	60
Déméter begurul	61
 A kertőrök és a sziklává válás.....	 63
Markáns marker	63
Atlasz hegygé válik.....	64
A vétkes	65
Perújrafelvétel	65
A mese tudja az összábályt.....	66
Ádám hegyhez kötése	67
Emlékeztető	68
 Ádám-hegy kerestetik!	 70
Ádám-hegy a végeken!	70
Halálában hegyhez kötik	70
Ádám-hegy az orrunk előtt.....	71
Pime-bibi	72
A két névadás mégsem üti egymást	73
‘Adamnac feiere’	73
Kozmoszhegy-Golgota.....	74
Hol is járunk?	75
 Sziklává válás az Ószövetségben	 76
Lót felesége szirtté <i>dermed</i>	76
Atlasz és Lótné	76

Sára végül is hegygé válhatott?	77
Sziklakultusz a Bibliában.....	78
Lelki szikla?	79
Hegymádók	80

Sziklává válás az Újszövetségben 82

Jézus „sziklává változtat”.....	82
Sziklává válás, megfordulás.....	83
Demiurgusz-Péter?	84
Péter és a világközép.....	84
Péter, a székesegyház.....	86
Péter kertje?.....	87
Válláról a Mennyszágba	87

Szikla emberösök..... 90

A Kalevipoeg Lindája sziklává válik.....	90
Séta az apa hátán!	91
A hegyisten fia.....	91
Ködmönös hegyember	91
Kincsesmélyű-hegy-apa	92
Kőapa?	92
A mesemondó szikla	93
A Nagy Anya sziklává válik.....	94
Niobé ősanya is volt.....	94
Ádám és Niobé közös hajóban	95
Nem áll rosszul a szénánk	96

Tintaleves papírgaluskával 97

A lenyelt könyv	97
A nagy votják fehér tehén	98
A szöveg hangsúlyai	99
A szent tehén	99
Mit rejt a Fehér Ló gyomra?.....	101
A lenyelt tudás – görögül	103
Sörben az igazság.....	103

Tudásnyelés a Bibliában	105
„Egyed, amit én adok neked”	105
Féltékenységi törvény	105
Megivott aranyborjú? Megivott törvénytáblák?	106
Prófétálnod kell	107
Ádám jós lesz	107
Élettani hatása.....	108

Tudástárgy, titáni belekben	109
A Vipunen akta.....	109
Még Gilgames is... ..	110
Vipunen előélete	111
Vipunen kertje	113
Vipunen szakképesítése	114
Vipunen is égig érne?.....	114
Égbejáró egyenruha	115
Beszélő köntösök	116
A vasbocskor a világhegy hágáshoz	116
Miért oly laposak az égigérő hegyek?.....	118
Elég az Emberből!	118
A hegyek gatyába rázása.....	119
Az igazi Olümposz	120
Elsüllyesztések	120
Isten hegyet süllyeszt	122
Koponyahegyek?	122
Elsüllyesztéshez-Koponyahegy	123
A Kárpát hegység is embernek született, elsüllyesztették..	125
De mért nem szakad le az ég?	126
Fejezetzárás	127

2. rész

Az Alma Kálváriája..... 128

Almagereblyezés, magyar mesékből..... 130

Az alma nem vész el, csak.....	130
<i>AZ ÉGIGÉRŐ FA:</i>	131
Kámforra vált aranyalma.....	131
Roboráló gyümölcs a ládafiában	132
Almás happy end	133
<i>A KIS LÁMPA:</i>	134
Fura aranyalmák	134
Miféle barlang ez?	135
Aranyalma, kóstolóba	136

Az almás magaskultúra..... 138

Az alma eltűnik.....	138
Az alma visszaszáll	139
Mire jó az édeni élet-alma?	140
Almák a sutban	141
Hova tovább?.....	142

Égi gyümölcs a Fán 143

Csillagfa	143
Zamatos égi gyümölcs	143
Napnarancs?	144
Nagy hosszú almafa	145
Fáról rablott égitestek	147
Csodatárgyak a barlangban	147
Az égitest-almák hazatérnek	148
Szüret az égből	149

Égitestek a barlangban	150
Mi a pláne az égitestrablásban?	150
A Nap-Holdfaló sárkány és a Banya.....	150
Tűzmadár	151
A sárkány étlapja	152
Vulkán-sárkány az almarabló.....	153
Valami búzlik	154
Mind a hegyet, mind a sárkányt félreértettük eddig.....	154
 A sárkány-vulkán.....	 155
A Sárkány vulkánként leli halálát.....	155
Vérszurok: a magyar hagyományban.....	155
A sárkány hattűdala.....	156
Baljós megjelenés	157
A Sárkány és a Hegy viszonya	158
Sárkány a hegyben	158
Sárkány a sziklában	159
Égkő a sárkány-sziklában.....	160
Forró nyomon	161
 Sárkányos ínyencségek.....	 162
A gyík és a tűzhányó.....	162
Sárkány-ráadás	163
Jó vagy rossz sárkány?	164
Vissza a ludainkhoz... ..	164
 Vulkanizmus a Bibliában.....	 165
Vulkán a Bibliában	165
A Kalevalát se látják!.....	166
Ádám sárkány.....	167
A kincsesbarlang.....	168
A helyszínválasztás bizonyít	169
Párbaj a Sárkánnyal	170
Kul a kereveten.....	171
Vaskohó-Egyiptom	172

Tóra a tűzből.....	173
Tűzhegy.....	173
A Tűztenger kétfelé válik.....	174
Csak bámulunk	176

Párhuzamos történetek 177

Odüsszeusz, a „szemszabadító”	177
A Küklopsz tekintete.....	177
Világító szem.....	178
A beszélő homlok	179
A Küklopsz aranyalmája	181
A Küklopsz sárkány volt	182
Ködobáló Küklopsz-sárkány	183
Egy magyar Küklopsz vallomása	183
Kiesett fény szem.....	184
Ennivaló szemek.....	185
Aladdin a sárkányban.....	186

Fénylő kijövetel 188

Sziporkázó szabadítók	188
Mózes ragyog	189
A fénylő arc bibliai vándorútja.....	189
Péter arca is... ..	190
Látászavarok.....	191

Az édeni gyümölcs a kertbe visszatér 193

Sasszárnyakon	193
Útban az égbe	195

Mózes, az égitest szabadító 197

Anyajegyek.....	197
Befejező kérdés az olvasóhoz.....	198

Előszó-levél

„Az **Ádámcsutka**, ez „az édeni tudásgyümölcs” és a „mózesi tudástábla” között épített szivárvány-híd lenyűgözően érdekes olvasmány, meggondolkoztató szellemi kalandozás a korai tudás, a mai tudományt megelőző és nem csekély mértékben implikáló gondolkozás történetében. Méltó **Várkonyi Nándor** közkedvelt köteteihez, **Kerényi Károly** ragyogó mítoszselemző esszéihez, **Honti János** mesefilológiai tanulmányaihoz, **Gulyás Pál** *Nyugaton át Kelet feléjé*hez. Nem épp az utóbbiból található az **Ádámcsutkához** leginkább találó motót? „Minden közösségben kell rejtőznie az őt mozgató technikai és társadalmi apparátus alatt egy végső célösztönnek, amely már a vallás és a metafizika birodalmába tartozik, amelynek a tényeit aktába nem lehet iktatni, de a szívekbe nem iktatásuk mégis beláthatatlan következményekkel jár: a közösség felbomlásával.”

Meglehet, ilyesmit tudhattak földünk legkülönbözőbb fertályain a „paleometafizikusok” és ilyesmit fogalmaztak meg bámulatos azonossággal a Zóhártól a Kalevaláig? És mintha még Spinoza bibliafilozófiája is ezt a tudást közvetítené, illetve alkalmazná óriási szakértelemmel saját korára, az „ádámcsutkán” rágódó tudós – filológusok – teológusok között egyedül mutatva rá „mózesi korrekció” lehetőségére. No de, ez úgy lehet, csupán a magamfajta 17. századra (úgy-ahogy) specializálódott „szakbarbár” elfogultsága. A lényeg az, hogy az **Ádámcsutka** szivárványához válogatott legkülönbözőbb színű „spektrum-vonalak” legkülönbözőbb helyekről származó rendszerei milyen meglepően hasonlítanak: valósággal leképezhetők egymásra. Ugyanakkor persze mind különbözőek is egymástól. A „paleometafizikusoktól” nem volt idegen az „egyetemes” és az „egyedi harmóniája.” Tán ilyesmi lehetett a közösségkötő „paleoetikai” erő? Annál is inkább, mert en-

nek a paleometafizikai tudásnak a forrását a Mennybolton kell keresni; egyfajta „paleoasztronómiában.” E tekintetben az **Ádámcsutka a Pocakhegy**¹ szerves folytatásának-kiegészítésének is tekinthető, bár merőben más összefüggésrendszerben („paleokontextusolók”) és rengeteg új, speciálisan ádámimózesi adattal és összefüggéssel.

Kiemelkedően szemléletes és szellemes az oszlopemberek felsorakoztatása, elhelyezésük a legkülönbözőbb földrajzi helyekről származó és mégis bámulatosan összecsengő csillagmesékben-csillaglegendákban, soha nem veszítve szem elől Ádámot, akinek óriás mivoltával különben Michalengelo láthatóan tökéletesen tisztában lehetett; amint Homérosz is Atlasz valódi ádámí büntetésével. Mesteri Göncöl beillesztése a mennytartó oszlopemberek sorába. Innen aztán csak egy lépés a Sarkcsillag (óriáslépés persze), és máris bent vagyunk a Pocakhegy világában. Bámulatos, hogy a Hegyemberek és az Emberhegyek a maguk szikláságukkal-barlangosságukkal milyen szépen illenek ehhez a csillag centrikus égi világhoz: egy valóságos „paleogeológia” körvonalait sejtetve, amelyből szinte magától adódik a Vulkán Sárkány analógia, vagy inkább homológia; egyfajta ember-hegy vonatkoztatás (vagy inkább leképzés?) logikája szerint.

A mesék és legendák világosan mutatják, hogy a „gigászok sárkánynak is láthatók”, s ezáltal logikus, racionális magyarázatot nyernek a Hold- és Napfogyatkozások. És Szent György harca a Sárkánnyal? Megérteti ezt is a „Kul a kereveten” fejezet. (Különben a Kolozsvári testvérek híres prágai bronzszobrán a Sárkány mintha igencsak sziklás talajból bújna elő? Lehet, persze, hogy ezt csak a könyvön fellelkesült laikus látja így. De hát Gulyás Péter Pál könyve gondolkodásra késztet, s ez a mai erősen gondolkodásellenes Magyarokban unikummá avatja. Már csak azért is ki kéne adni. Valószí-

¹ Gulyás Péter Pál: *Köldöksillag a Pocakhegyen*, Tertia Kiadó, Budapest, 2004.

nű persze, hogy épp ezért nem fogják kiadni. Itt ma minden és mindenki rock zenészekről és focistákról (a szurkolókról nem is beszélve) professzorokig, írókig, akadémikusokig, püspökökig nyíltan vagy rejtetten lázít a gondolkodás ellen, különféle politikai, gazdasági, etnikai, kvázifilozófiai, pszeudotörténeti misztikák nevében, az **Ádámcsutka** pedig azt bizonyítja, hogy a mesék, legendák, mítoszok egyáltalán nem misztikusak. „A régiek rendszeresen gondolkoztak.” Alkotásaik és tetteik nem érzelmileg, s pláne nem érzelmesen értelmezhetőek, csakis racionálisan, kartéziánus világossággal. Mózes éppen úgy „égítetszabadító” mint Galilei; mindkettő korának megfelelő logikával. Éppen ezért terjedhetett el, amit képviseltek, meglepően gyorsan, mint később a newtoni. Ez is „egy hatalmas csillaglegenda”, amiből még az alma se hiányzik. És nem „széthullt részeiből” keltek ki a fizika különböző szakterületei? „Még lehet, hogy egy új mesét hallucinálok itt össze, de akkor tessék megválaszolni, hogy mit keres pont az „alma” a szent szövegben?” – hogy egy Gulyás Péter Pál parafrázissal zárjam ezt a recenzióvá nyúlt levelet

Sok ilyen szép könyvet kíván a Szerzőnek, és persze kiadót is.”

Vekerdi László

Budapest, 2006. november 13.

BEVEZETÉS

„A legapróbb mindennapi tárgy is föltárhajtja
egy összetett kozmogónia tudatos képzetét”
(Germaine Dieterlen)

A bomba

A *Zóhár*, avagy a *Ragyogás könyve*² egy bibliakommentár. Jóllehet a szemnek elég fárasztó olvasmány, mégis ígéretes, akár darabka mennybolt. Egyik felvetése ütött szöveget a fejembe, amely mellett nem tudok csak úgy elsétálni. Mózes nevezetes törvénytábláiról olyasmi olvasható itt, a kabbalisztikus irodalom eme gyöngyszemében, hogy ezek valójában az édeni fáról származnak:

„A jó és rossz tudása fájától való kövek...”³

Micsoda? A tábla eszerint kőgyümölcs volna? S így Ádám is abból evett? Mi ez az egész? Hogyan lehetséges ez? Ez felforgathatja a bennünk élő bevált, évezredek alatt kikristályosodott bibliaképet. Hisz feldereng egy szívárványhíd az édeni tudásgyümölcs és a mózesi tudástábla epizódjai között. S ha ez igaz, akkor Mózesnek egy ösküldetése volt, melyben az édeni vétket, Ádám bűnét korrigálta a szent szöveg egy ősváriánsában. Ez pedig olyasféleképpen cseng, ahogy az égitest szabadításos történetek.

Ég tudja, igaz-e mindez, vagy sem. Majd kiderül. Mindenestre a *Zóhár* könyv felvetése arra kötelez bennünket, hogy bukjunk a Biblia historikus szövegrétege alá, hátha a szent szöveg egy aranyalma-rablásos csillagmesével él szimbiózis-

² *Zóhár, a ragyogás könyve*. Holnap Kiadó, Bp. 1990.

³ Uo. 41. o.

ban! Nem volna példátlan, hisz az összevegekre több álom is fel szokott kéredzkedni a történelem folyamán. Járjunk a végére, mert nem volna tisztességes annyiban hagyni a dolgot!

1. rész
Összecsengő Csillagmesék

Óriás emberősök

Fókuszban az Alma

Ha jól értjük a Zóhár-felvetést, akkor bizony a tilalomgyümölcs, az alma⁴sorsát elhanyagoltuk, noha ez lehetett a fókusz-tárgy az Édentől egészen a Hegyig. Sőt: az Édentől az Édenig, mert ha valóban egy égitestrablással-szabadítással akadt dolgunk, úgy az almának végül az Édenbe vissza illet keverednie az egykori játékszabályok értelmében.

Mit is tegyünk, hol kezdhetnénk a magánnyomozást?

Fussuk át az efféle gyümölcsrablásos meséket, mítoszokat, hátha azok kiokosítanak a szüzsé illetanáról, ismérveiről. Mert hisszük, hogy ős-meséink, mítoszaink közös anyató testhajtásai, s egymással tájszólási viszonyban állnak, azonos a belső KRESZ szabályzat. S így mindegyik hiteles tanúnak számít szemünkben. Együttes vallomásukból kerekedik ki az igazság reményeink szerint, és ez így igazságos.

Tehát párhuzamos legendák kerestetnek, melyek a bibliai szövegre vetíthetők, s kimetsződnek az eredeti szöveghangsúlyok. A bevált bibliai beidegződéseinket és érzelmeinket helyezzük parkoló állásba, mert hűvös távolságtartásra lesz szükség az objektivitáshoz. Úgyhogy aki velünk tart, ne minket kárhoztasson!

⁴ Maga a szent szöveg nem nevesíti a tilalom gyümölcsöt egyértelműen, de az egyszerűség kedvéért almának fogjuk nevezni mi is, mivel annak látja, tudja, mondja a nagyvilág.

Rokon lélek kerestetik!

Őszintén szólva egy remek rokon legenda rögvest ajánlkozna az édenivel való összevetésre, csak a nyaka véres. Atlasz titán esetére gondolok, aki járhatna Ádámmal egy cipőben, ha nem óriástalpa volna...

Egy efféle összevetés-felvetés nyilván balhorogként hat az olvasóra, hisz hogyan is merészkedünk óriást egy emberrel összevetni? Teljesen más kategóriák, az ókortudományt külön lényekként skatulyázza őket. Míg az óriások familiárisan inkább az istenséghez húznak, az emberi fajhoz, amilyen Ádám, vajmi kevés a közülük. Vagy mégis? Hisz, belegondolva, a régi ember olyasfélének is képzelhette az ember és óriás méretkülönbségét, amely a szülő és kisgyerek között tátong. De itt még korai a találgatás... Egy valami bizonyos: Ádám emberi ugyan, ámde életrajza és munkássága mélységesen és dimenzionáltan rímmel az Atlaszéra. A véletlennek nem szokása ilyesmit produkálni: *mindketten isteni kert őrei, mindketten almát őriznek, és a tilalmat meg is szegik stb.*

Mit tegyünk? Itt állunk megfürödve, hisz, ezt a remek rokon legendát, mégse vethetjük össze a bibliaival! Hacsak ki nem derül, hogy Ádám is óriásként kezdte pályáját egy biblia előtti őslegendában, mert akkor zöld út nyílna a két legendárium összemérésére. Kiderülne, hogy Ádamból tán mégsem az a sorsüldözött munkásember lett a gyümölcsvétek folytán, akinek hisszük, hanem azt kapja ő is, ami a csillagmesék alma-vétkeinek dukál...

Ádám titán

Ha...

Eddigi mitikus alászállásainknak az volt az egyik mellbevágó, egyszersmind rebellis tapasztalata, hogy ráébredtünk: a legelső embergenerációk csaknem mindenütt óriások. A másikat, hogy minden ősmese általában a régi, geocentrikus kozmosz születését, sorsát meséli el. De aki nem látja, és érti, hogy egy más dimenzióban játszódik, az olyan, mint Budapesten egy Bukarest térképpel navigáló japán turista...

Ha kiderülne, hogy Ádám és az őt követő generációk óriásokból álltak, az elhárítaná az akadályt az Atlasz legendával való összemérettetésben, ami egyiküknek sem válna kárára. Jut eszembe: milyen joggal hisszük, hogy Ádám és a pátriárkák ne lettek volna óriások, hisz maga a szent szöveg a teremtükről sehol sem nyilatkozik!

Egy óriás Ádám lehetőségére nyilván mindenki csóválja a fejét, pedig nem kéne, hisz a bibliai ügyekben mértékadó héber legendárium, s egyes bibliakommentárok pontosan ezt vetítik elénk! Egy Ádám-portrét, mely egyetlen porcikájában sem emlékeztet arra az Ádámra, kinek képét eddig a keblünkön melengettük. Csakhogy a legendák komolytalan dolgok ugye, afféle mesketék...

Ádám veri az eget

Halljuk, mit is mond a Talmud, ez a fontos misna-kommentár⁵ Ádám termetéről:

„Az első ember a földtől az égig ért, miként írva van: „Azon naptól kezdve, hogy embert teremtett Isten a földön”, de midőn vétkezett a Szent, áldassék! reá tette a kezét és összezsugorította, miként írva van (139. zolt.,5.): „Hátul és elől körülzártál engem és reám tetted a kezedet””⁶

Az „égig érő” kifejezés mára teljesen megüresedett, hisz Kopernikusz, Galilei – hála az Égnek – lebontották azt a régi eget. Ámde az Ég magassága egykor egy meghatározott méretet jelentett, nem a levegőbe beszéltek a régiek. Ádám égig érésének oka, magyarázata – s ami a legfontosabb –, célja is van. Feladatot töltött be a régi kozmoszstruktúrában. Ugyanazt a szerepet, amit az ugyancsak égig érő egykori *világfa*, vagy *világhegy*, vagy világoszlop lát el: ez pedig az égbolt tartása. Na de itt most még ne bonyolódjunk ilyesmikbe, érzük be annyival, hogy Ádám igenis óriásként látja meg a napvilágot.

Isten megbánja, hogy...

A többi bibliai legenda is égig érő, óriás Ádám-portréval szolgál, vagyis a legendai Ádám mélységesen, sőt, gyökeresen elüt attól, amit a Bibliából vagy a szószékről ismerünk. Ennek nyilván megvan a maga oka, s meg is fogjuk keresni:

„Ádám óriási alakja és sugárzó arca annyira megzavarta az angyalokat, hogy „szentségesnek” szólították, majd remegve szálltak vissza az égbe. Ott megkérdez-

⁵ A misna a rabbinikus irodalom első nagy műve – törvényi döntések gyűjteménye.

⁶ *Talmud könyvei*. Korvin Testvérek Könyvnyomdája, 1921–23. 230. o.

ték az Úrtól: „Lehet-e két isteni hatalom – egy itt, egy pedig a földön?” Megnyugtatójukra, Isten Ádámra tette a kezét, s magasságát ezer könyökre csökkentette. Később, amikor engedetlenségében Ádám evett a tudás fájából, Isten ismét csökkentette termetének hosszát, amely most már csak száz könyöknyi lett.”⁷

Két világ közt

A nemzetközi folklórizálódott Biblia is egységesen egy titáni Ádámot emleget:

„A talmudi, midrási irodalom és a zsidó mondák is előszeretettel ábrázolják Ádámot istenhez hasonló lényként, ezért ott Ádám alakja minden méretet meghaladóan nagy, fenséges, szinte óriás, aki a földtől az égig ért, a világ egyik végétől a másikig. Fejében harminc mai ember elfért volna. Még az angyalok is féltek tőle, ezért az Isten kisebbre vette. A bűnbeesés előtt egyébként is minden nagyobb és nagyszerűbb volt.”⁸

Voltaképpen meglepő, hogy ezt az Ádámot a néphagyomány is elfogadja. Miért? Mert azt várná az ember, hogy a kora középkorban a papság által terjesztett bibliai alapszöveg terjed el a nép között, vagyis egy kifejezetten magunkfajta Ádámról kéne e legendáknak szólniuk, nem igaz? És tessék, a köznép tud valamit, és ragaszkodik ahhoz. Ugye jó volna tudni, miért?

⁷ Robert Graves – Raphael Patai: *Héber mítoszok*. Szukits Könyvkiadó, Szeged. 55. o.

⁸ *Erősz a folklórban*. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1987. 69. o.

Gullivernyi Ádám?

Egy másik ős-zsidó kommentár, az Exodus Rabba midrás, Ádámot egy Lilliputba tévedt Gulliverként ábrázolja:

„Mialatt Ádám teste magatehetetlen különként hevert, s óriás teste a világ egyik végétől a másikig ért, a teremtés műveletét azért meg tudta figyelni. Isten azokat az igazakat is megmutatta neki, akik majd tőle fognak származni, – nem látomásban, hanem megteremtette őket, hogy Ádámot tájékoztassa. Ezek az igazak parányi törpék voltak Ádám óriás alakja mellett, s mialatt körülötte tolongtak, némelyek a hajába, mások a szemöldökébe, fülébe, ajkába és orrcimpájába kapaszkodtak.”⁹

Jóllehet, itt ez a szöveg, ha nem is egyértelműen, ám egy elfekvő Ádámot sejtet, mi úgy gondoljuk, hogy ég és föld között állhatott, mert az első embernek az Égapa és Földanya közt a helye az egykori kozmoszstruktúra kívánalmai szerint. Lám, itt még a törpe utódok is felbukkannak, s nyilván ezekben ajánlatos magunkra ismerni.

Isten is óriás?

Jól van, Ádám óriás. Ámde el kell játszanunk a gondolattal, hogy hátha mindez még az Isten termetéről vallott elképzeléseket is felülírja, mivel Ádámot saját képére és hasonlatosságára teremtette. Isten is titáni lehetett? És ez a komoly eshetőség korántsem pusztán a Bibliát érinti, hanem más kultúrkörök égi királyai is megérdemelnék az újragondolást. Úgy látszik, hiába született könyvtárnyi szakirodalom a Bibliáról, vagy épp a mítoszokról, mesékről, mintha épp a legelemibb kérdések

⁹ Graves-Patai: *Héber mítoszok*. 1969. 52. In: *Erősz a folklórban*. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1987. 85. o.

maradtak volna máig tisztázatlanok. Mert ugye, nem az a fontos, hogy valami igaz vagy sem, hanem, hogy nekünk legyen igazunk...

A szír Ádám

A szír legendák is óriás bibliai emberösöket emlegetnek:

„Egyesek azon tudósok között, akik azt mondják, hogy a Paradicsom az Ókeánosz tenger túlsó partján helyezkedik el, azt állítják, hogy Ádámék lábon keltek át, s jöttek ide, mivel igen magas termetűek voltak.”¹⁰

Tény és való, a mai emberek lábon nehezen kelhetnének át a tengeren.

Ennek az átkelésnek észt párja-variánsa is akad, engedel-mükkel megmutatjuk: Kaley, az észt emberös ugyanis hason-lóképp kel át a háborgó vízen, s a szörnyűséges hullámozást csiklandozásnak érzi:

„Vad örvény támad a tavon
hullámhegyek hömpörögtek
[...]
legmagasabb hullámhegye
Kaley combjával cikázik –
A tajtékzó víz tréfáján
Hullámokat hahotázva
ígyen kiált Kaley fia:
– Nézd a pocskoló pocsétát!
Még a furulyám fürösztli!
Megállj mocsár mocskos vize,

¹⁰ Mózes bar Képha: *Paradicsom kommentár*. Magyar Könyvklub, 2001. 34. o.

Bögyörömet billentenéd?”¹¹

Kalev is óriás, nemcsak nemzetségös. Hogy is ne volna óriás ez az emberös, hisz neve szerint is az! Kalev óriást jelent.

Egy beszélő lábnyom

Ádám termetéről másutt pusztán az utókorra hagyott fenséges lábnyoma árulkodik. Az Iszlám enciklopédia¹² négy Ádám-sírhelyet ismertet, s egyikük Szarandib szigetén, vagyis Ceylonon található. A Portugálok *Pico d'Adam*nak, azaz *Ádám-hegynek* nevezték. Mindebből itt most az az érdekes számunkra, hogy itt még megőrződtek, s ápolják az emberös hatalmas lábnyomait, a turisták nagy elégedettségére. Mi pedig azon örvendezünk, hogy ez a lábnyom egy nyílt vallomás arról, hogy Ádám mekkora lábon is élt, legalábbis a legendaalkotók és a nép képzeletében. Bármerre fordulunk tehát, egy titáni Ádám emléke néz vissza a legendákból, s egyebünnen is. Ez még akkor is vitathatatlan tény, ha a korszerű, tévénéző ember legfeljebb egy leereszkedő mosolyra méltatja e csacska szövegforrásokat.

¹¹ *Kalevipoege. Észt hősnéneke.* Ford. Rab Zsuzsa. Európa, 1985. 249-250.

¹² *Enciklopädie des Islam.* 1. Band. Leipzig. 1913.

Óriás pátriárkák

Ábrahám lépte

Remélhetőleg sikerült némi kétséget ébreszteniünk a betokosodott Ádám-portré iránt. Ámde, ha ő óriás volt, akkor úgy járja, hogy származékai, az őt követő generációk nemzedéke is hozzá méltó termetű legyen:

„A midrás cédrusfa magasságúnak írja le őket, és elmagyarázza, hogy a héberek akkori nemzedéke szintén óriás termetű emberekből állott. Ábrahám hetvenszer olyan volt, mint egy közönséges ember, és három, vagy négy mérföldeseket lépett.”¹³

A bibliai ősatyák és ősanák eszerint szintén óriások voltak, vagyis e fontos tekintetben a bibliai legendárium tökéletes harmóniában áll, egy húron pendül, vagyis rokon az egyetemes mitikus és mesei elképzelésekkel. Ismétlem, maga a Biblia ezzel nem áll ellentétben, hisz sehol sem tér ki termetükre, vagyis a szent szövegtől akár óriásiak is lehettek.

Az észt Kalev is óriás volt és Ábrahám lépteit láttán nehéz megállni, hogy az ő lépteit is fel ne idézzük:

„Kalev fia kerekedett,
hazafelé hamarkodott.
Új utat tiport-taposott,
Nem azt a járt ösvényt járta,
Hét mérföldet lépett lába.”¹⁴

¹³ Robert Graves– Raphael Patai: *Héber mítoszok*. Szukits Könyvkiadó, Szeged. 146. o.

¹⁴ *Kalevipoeg. Észt hősnének*. Ford. Rab Zsuzsa. Európa, 1985. 297. o.

Ezt az óriás témát itt akár le is zárhatnánk, hisz ha Ádám és a pátriárkák óriásságát maga a héber hagyomány igazolja, s hangoztatja, akkor nyitott kapukat döngetünk. Mégis bámészkodjunk még egy kicsit ezen a remek tájon, mert az a tévhit, amely az ősoket magunkformának mutatja, mit mondjak, beivódott a zsigerekbe.

Jákób sziklapárnája

A vándorló Jákobra egy ízben Béthelben ráesteledik. Mit tegyen? Egy követ helyez a feje alá kispárnaként, a kényelem kedvéért. Ámde ekkor – a kőpárnától, illetve magától a szentesítés helytől – egy gyönyörűsége, ámde lidércnyomásos égi látomása támad, melyet minden olvasó ismer:

¹⁵„Íme egy lajtorja vala a földön felállítva, melynek teteje az eget éri vala, és ímé, az Istennek Angyalai fel – és alá járának vala azon.” (1M28/12)

„És ímé, az Úr áll vala azon és szóla. Én vagyok az Úr, Ábrahámnak, a te atyádnak Istene, és Izsáknak Istene; azt a földet, melyen fekszel, néked adom és a te magodnak.” (1M28/13)

Reggel Jákób ráébred, hogy egy „szörnyű” helyen, az Ég kapujában hajtotta fejét nyugovóra. Épp ezért a követ, melyre éjszaka a fejét hajtotta, oszlopul állítja fel, majd pedig megkeni, olajat öntve rá:

„Ez a kő, melyet oszlopul állítottam fel Isten háza léssen...” (1M28/20)

¹⁵ Az *Ádámcsutkában* két bibliafordítást idézek, a továbbiakban ezeket külön nem jelölöm meg:

1. Magyar Biblia Társulat Budapest, 1974. ford. Károli Gáspár.
2. Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Kiadója. Budapest, 1992.

Sok elemző és kommentátor magának a neves világoszlopnak tudja s mondja ezt az oszlopot, Béthel pedig, ahol e különös látomás tanúi voltunk, az Ég-kapuja. Eszerint Jákób valami mód a régi kozmosz gépezetébe nyúlhatott. De mekkora is volt az ő párnája, hisz minket itt most a pátriárkák termete izgat kizárólag:

„A mítosz a bírák idejéből származik. Az a verzió azonban, amely Béthelt a Mória hegyével, Jákob *kőpárnáját pedig* – *azzal a sziklás csúccsal* azonosítja, ahol Salamon Temploma épült, okvetlenül később, i.e. 628. után keletkezett [...]”¹⁶

Akinek sziklás csúcs a párnája, és azt még mozgatta is, hétköznapi ember aligha lehetett.

Kalev-fi a kőpárnán

Az észt Kalevipoeznek – kit épp az előbb emlegettünk – is van egy hasonlóan fura éjszakája, mint Jákóbnak. Régebben kényelmesebbek lehettek a kövek, mert ő is ezt választja kispárnának, ezzel édesítve álmát:

„Végigfeküdt csak a fűvön,
fekete kő feje alja...”¹⁷

Kalev-fi, miként Jákób, ugyancsak rémálomból, izzadva ébred. És ő is a kispárna követ, vagyis a világközepet rakja rendbe, miképp Jákób, jóllehet, egy gyökeresen másképp kommunikált jelenetben. Mert itt is egy óriás mozgatta meg a világ pillérét, köldökkövét. Amúgy a mohamedán elképzelések középpontjában is egy *fekete kő*, a Kába áll. És ugyanez a hagyomány Éva ősanya sírját ugyancsak egy fekete kővel jelöli meg, épp a köldök felett.

¹⁶ Robert Graves– Raphael Patai: *Héber mítoszok*. Szukits Könyvkiadó, Szeged. 204. o.

¹⁷ *Kalevipoege. Észt hősének*. Ford. Rab Zsuzsa. Európa, 1985.355. o.

Hivatalos óriások

Túl a legendákon, magában a szent szövegben is felbukkannak itt-ott óriások. Vagyis a kanonizált szent szövegnek nincs elvi kifogása az óriások léte ellen. Az emberek lányai, mint ismeretes, a *tiltott tudás*(!) megszerzése céljából gonosz óriásokkal szűrik össze a levet:

„Az óriások valának a földön abban az időben, sőt, még azután is, mikor bemenének az emberek leányaihoz, és azok gyermekeket szülének nékik. Ezek ama hatalmasok, kik eleitől fogva híres-neves emberek voltak.”(1M6/4)

A mai világ az effajta óriásokat egyszerű langaléta népcsoportnak gondolja, mert az ésszerűség – ami ilyen ügyekben nem feltétlenül bölcs tanácsadó, – így gondoltatja velünk, pedig vérbeli óriások voltak ők, akár itt ez az angyal:

„[...] egy hatalmas angyal szállt le az égből. Felhő övezte, és szivárvány ívelt a feje fölött, arca ragyogott, mint a nap, lába meg izzott, mint a tűzoszlop. [...] Jobb lábával a tengerben állt, ballal a földön.” (Jelenések könyve 10/1)

Nem emlékeztet ez a nemrég látott Ádám portréra? Ott is felbukkan ez a napként világító arc:

„Ádám óriási alakja és sugárzó arca annyira megzavarta az angyalokat, hogy „szentségesnek” szólították.”¹⁸

Az előbbi naparcú kozmoszlépő gigász-angyal sokfelé megfordulhatott, mert pl. az indiánok is felemlegetnek egy efféle látogatást:

„Amikor [az óriás] lekuporodik a vízhez, egyik karja a Cocil hegyén, a másik pedig a völgy másik oldalán

¹⁸ Robert Graves– Raphael Patai: *Héber mítoszok*. Szukits Könyvkiadó, Szeged. 55. o.

magasodó hegyeken nyugszik. A két lába olyan messze van egymástól, hogy egy ember reggeltől estig vándorolhat, amíg egyiktől a másikhoz ér.”¹⁹

Lássuk hát mindezek után, mekkora lehetett Éva, mivel az ő termete Ádámét is minősíti.

Éva nyughelye

Ádámnak nyilván nem csak tilalomszegésben, hanem természetben is méltó társa lehetett Éva, vagyis neki is óriásnőnek kellett lennie. Az a mohamedán hagyomány, mely, mint ismeretes, a Bibliát egészen Ábrahámig magáénak tudja, őriz Éva óriás természetéről egy néma, mégis beszédes vallomást. Figyeljék csak Éva síremléknek paramétereit:

„Éva sírja egy óriásasszony nyugvóhelye. A tetem elhelyezése is emellett szól: a tetem észak – déli helyzetben fekszik, keresztben a kis kupola alatt, a köldökkő a test középpontját jelöli. A fej helyét a szabadban fekvő kőlap mutatja, ahogy a test végét, lábait is két, függőlegesen álló kő jelzi. Az ósanya mellbimbóit és ölét újabb kövekkel jelölték meg. Éva lába és feje 130 méterre van egymástól. Az óriásasszony tetemét teljesen hosszában két párhuzamos, alacsony fal szegélyezi.”²⁰

Évát tehát ez a hagyomány óriásnőnek tudta. Külön érdekesség, hogy Éva emlékművét merész módon épp köldökével, ölével, sőt, mellbimbóival jelölték ki, s ez e hagyomány igen

¹⁹ *A mesemondó szikla*. Móra Könyvkiadó, Budapest, 1969. A két napfiú hőstettei. 299. o.

²⁰ Erick von Däniken: *Istenek ivadékai vagyunk*. Háttér Lap és Könyvkiadó, 1989. 126. o.

ősi jellegére vall, azon időkből, mely a világ születését perinatális ügynek tekintette. Mert ez az Éva itt valójában Földanya.

„A sírhely leírása szerint egy kis, négyszögletes építmény, szegényes, apró kupolával, ajtaja keletre nyílik, két ablaka van, az egyik északra, a másik délre néz. Belül „feliratok, a Koránból vett mondások borítják”, és az első szinten egy kamrában fekete kő található, a kő állítólag pontosan Éva köldöke felett van.”²¹

Amúgy ezt a sírt 1928-ban részben lerombolták, nyilván azért, mert egy női ősanya istenséghez, mert a Mindenséget szülő női elvhez imádkozni pogány szokás.

²¹ Uo. 126. o.

Mi ez az egész?

Elmesésedés?

Ugye elképesztő, hogyan fordulhat elő, hogy a világ ennyire elfelejtse Ádámék eredeti termetét, miközben a bibliai legendák és kommentárok, sőt, a Talmud is félreérthetetlenül óriás pátriárkákat emleget. Miért nem hallja ezt meg akit illet?

Tán, mert belénk oltották azt a reflexet, hogy ezek *elmesésedett*, felhígult szövegek. Azt hisszük, hogy a kezdetben komoly szövegek kikerülve a gyermeki köznéphez, torzulnak s felhígulnak, elmesésítik a valóságos történelmet.

Pedig épp az ellenkezője az, ami ilyenkor történik. A mesék és legendák, a szájhagyomány mutatják az eredeti szövegállapotot, melyek később a racionalizálás, historizálás gépezetébe kerülnek. Ami egy világjelenség volt, és egy kordivat. Az összövegeket ilyen átdolgozások alkalmával a történelemhez igazítják, franciakertré szabják a titkok erdejét, s gyakorta, sőt, általában megváltoznak a szövegútvonalak. Valószerű, hogy ahol az írás is felbukkan, ott eleve magasabb szempontok szólnak, avatkoznak az összövegekbe – hisz épp az átdolgozás motiválja, inspirálja az egykor oly keserves és körülményes írásba rögzítést –, és ez már olyasvalami, mint a cenzúra...

Csökkenési elmélet

A régi embernek megvoltak a maga jó kis dogmái, csálhatatlan imádott téveszméi, miként mi, a mai ember, mindent a darwini elvvel, fejlődéssel igyekszünk megérteni. Eleink egy megfellebbezhetetlen alapigazságnak tekinthették, hogy az emberösök mindenütt óriások, tán mert a szülők hatalmasak a csecsemőhöz mérten...

Erre utal, hogy maga a nagy Homérosz is kijelenti: megfigyelhető, hogy az emberek általában alacsonyabbak a régiekénél. Plinius is hozzászól e sarkalatos kérdéskörhöz, megállapítva, hogy általában teljes bizonyossággal meg lehet figyelni, hogy az emberiség napról napra kisebb lesz.

A tibeti Dzjan-könyv is erre célozgat egy megállapításával:

„Amikor megjött a jég és a fagy, az emberek, állatok és növények alakja törpe lett; megkisebbedtek és életkoruk megrövidült.”²²

Lám, csálhatatlan igazságok nem állnak túl vastag jégen.

²² Várkonyi Nándor: *Sziriat oszlopai*. Magvető, 1972. 411. o.

Az Atlasz-Ádám

Életrajzi metszéspontok:

Ádám az óriások klubjában

Leomlott a legfőbb fal Ádám és Atlasz között! Immár Ádámot ismét ősi honában, az óriások klubjában üdvözölhetjük. Mivel megváltozott a tipizálása, besorolása, szabad a pálya, s legendáját végre a maga teljességében bátran összevethetjük az eddig lelkünkben fénytávolságra lévő Atlaszéval. Ez ugyanis reményteljesnek és gyümölcsöző vállalkozásnak ígérkezik a lényeg értése terén. Hisz a közös életrajzi pontok rajzolják majd ki e csodás, ám elgazosodott szövegekben az eredeti útirányt, szöveghangsúlyokat. Mert a testvérszövegek korrigálhatják egymáson az idő vájta sebeket, kopásokat, hisz oly áldásos a hatásuk, mint a jó memóriájú magzati összejtnek a modern orvoslásban.

Ádám nem istenség

Attól, hogy Ádámból ismét óriás lett, még nem dülhetünk hátra a székből, ez nem jelenti, hogy sorsa közös Atlaszéval. A régi szerzők Atlaszt az istenek körében tárgyalják, az ő társaságukban látni, ámde Ádámot a bibliai hagyomány az istenvilágtól határozottan és félreérthetetlenül megkülönbözteti, lévén maga ő egy gyurma-lény. Eleve alacsonyabb rendűragúnak teremtetett, és hogy Isten nem bátorítja az ember felemelkedését, erről az alma-vétek pillanatában hull le a lepel:

„És monda az Úr Isten: Ímé az ember olyanná lett, mint mi közülünk egy, jót és gonoszt tudván. Most tehát, hogy ki ne nyújtsa kezét, hogy szakasszon az élet fájáról is, hogy egyék s örökké éljen.” (1M3/22)

„Kiküldé őt Isten az Éden kertjéből...” (1M3/23)

Isten nyilván jót akart Ádámnak, ámde, hogy a legjobb körökben valami titkos ok folytán mégsem látták volna szívesen, ezt az előbbieket félreérthetetlenül tudtunkra adják.

Atlasz atya

Atlasz hovatarozása bonyolultabb, mint hinnénk. Ezek a portrék mára már akkora katyvasznak tűnnek, nélkülözve az elemi logikát, hogy az ember kínjában gondolkozás nélkül átmenekül a szövegeken. S miért is venne észre olyan apróságokat itt, az ellentmondások és következetlenségek erdejében, hogy Atlasz nem csak egy szimpla óriás, hanem titán lévén egyúttal emberösnek is számítható:

„Az orphikusok szerint a Titánok [pl. Atlasz, Prométheusz] az emberek bűnös ősei voltak.”²³

Ez már valami! Az ősi szabályzat eszerint jóváhagyja, és megengedi, hogy egy titán is lehessen emberös. Mindez lefordítva a Bibliára azt jelenti, hogy Ádám óriás minősége nem akadályozza annak, hogy emberös legyen! Sőt az emberös épp titán!

Hab a tortán, hogy bűnösnek is mondták Atlaszt, így még hasonlóbb a mi Ádámunkhoz. Mielőtt bűneiket összevetnénk, erősítsük meg hitünket, hogy Atlaszt emberösnek látták, hisz egyetlen tanú e Bibliára nézve is perdöntő üzenetű kérdésben nem elegendő. Ovidius szólja el magát, vagy inkább tanúskodik Atlasz ember voltáról, amikor a híres-hírhedt Perszeusz-látogatást igézi elénk:

²³ Kerényi Károly: *Görög mitológia*. Budapest, 1977. Gondolat, 137. o.

„Már lebukott a nap, Éjre magát nem bírza a bajnok,
atlaszi országban torpan meg, Hesperióban;
csöpp nyugovót míg Aurórának Lucifer újra
föl nem idézi tüztét, s Auróra a napkocsit, ott kér.
Ott lakozott, akinél ember magasabb soha nem volt,
Iapetos fia, Atlas.”²⁴

Atlasz tehát nem az óriások hanem az emberek legmagasabbja.

Lassan feltisztul a régi játékszabály, az, hogy az emberösök mindenütt gigászok. Mindezt a bibliai legendáriummal is kimondathatjuk, igaz, még kissé bártortalanul:

„Akkor óriások voltak, nagy emberek.”²⁵

Ádámról tehát kiderült, hogy óriás volt, és Atlaszról megtudtuk hogy ugyancsak bűnös emberös, vagyis egymáshoz egyre hasonlatosabbak.

²⁴ Ovidius: *Átváltozások*. Magyar Helikon, 1975. 119. o.

²⁵ *Parasztbiblia*. Lammel Annamária – Nagy Ilona. Osiris, 1995. 51. o.

Oszlopemberek

Atlasz a világ közepén

Atlaszról sok rossz elmondható, viszont tagadhatatlan, hogy ő tartotta hátán az égboltot. Ez teszi híres-nevezetessé, ez jut először eszünkbe róla.

„[Atlasz] Nyugaton áll, *vállalival* támasztja meg az Eget és a Földet *elválasztó* [tehát tartó] oszlopokat, az égboltozatot pedig a hátán hordja.”²⁶

Atlasznak tehát ez a fő jellemvonása. Elég nagy baj ez nekünk az Ádámmal való összevetést illetően. Mert ha annyira hasonlóak, mint hisszük, akkor Ádámnak is tartania kéne az eget. Erről pedig nem szól a fáma. Szól viszont másvalamiről, ami mégiscsak ilyesmire utalhat. Arról, hogy Ádám a világ közepén áll a legendáiban. És Atlasznak is ott illik állnia, a kozmosz statikája így kívánja, hisz csak és kizárólag középen tarthatja a világot.

Ádám a világ közepén

Egy kiváló szír legenda fekete-fehéren kijelenti, hogy a régi Ádám teljes élete és munkássága végzetesen a Világközéphez fonódik. Isten itt teremti Ádámot, itt áll, és még halálában is itt marad, hisz, a Golgotán temetik el.

„Mikor meglátták az angyalok [Ádám] dicső alakját, reszketés fogta el őket [Istenhez való] hasonlatosságának szépségétől. Látták ugyanis orcájának formáját,

²⁶ Várkonyi Nándor: *Az elveszett Paradicsom*. Budapest, 1994. Széhalom Könyvműhely, 381. o.

amint dicső szépségben lángolt, akár a napkorong; szeme fénye akár a nap, testének ragyogása pedig akár a kristály fénye, olyan volt. Kinyújtózkodott, a föld középpontjába állt, s arra a helyre helyezte lábát, ahol később Megváltónk keresztje állott, mivelhogy Ádám Jeruzsálemben teremtett...”²⁷

Ádámról tudjuk, hogy a földtől édig ér, miként Atlasz, és immár az is világos, hogy a föld közepén áll. Ez a helyzete őt is, akár Atlaszt egy statikai szerepkörre predesztinálja, még akkor is, ha az ő nyílt világpillér személyiségéről nem került legenda a látóterünkbe. Miként Atlasz, ő is kozmikus rangot tölt be, a világstruktúra oszlopaként. De ott áll-e vajon? Állni közepén áll, de hol is éri feje az eget?

„Isten olyan óriásira teremtette Ádámot, hogyha feláll, egy magasban volt a feje Isten trónjával.”²⁸

De hol is áll Isten trónja? Nem kérdés, hogy az Ég kellős közepén. A Trón a Sarkcsillagnál található, az ég közepén. A japán *Régi Idők Krónikája*, a *Kodzsi*, is így mondja:

„Az Ég és Föld kezdetének idején, az Égi Nagy Síkságon megszületett istenségek nevei: az Ég Közepén Székelő istenség[...]”²⁹

És ha Ádám itt áll, az ég és a földközép között, óriásként, akkor, ha akarja, ha nem, Atlaszként kénytelen tartani az égboltot.

Mellesleg Atlasznak sokat köszönhetünk. A magaskultúrában ő legalizálja, teszi szalonképpé ezt az égbolttartó agyrém-szerepkört, ami a régi kozmogóniai spekulációk szellemi terméke. Ő egy őskori közhely. Nélküle fel se vetődhetne egy effajta Ádám portré lehetősége, hisz tény és való, egy ilyen figura próbára teszi a modern ember türelmét.

²⁷ *A törzsek származásáról, avagy a kincsesbarlang*. Helikon Kiadó, 1985. 8. o.

²⁸ Robert Graves– Raphael Patai: *Héber mítoszok*. Szukits Könyvkiadó, Szeged. 54. o.

²⁹ *Mitológiai ábécé*. Gondolat, Budapest, 1978. 292. o.

A szörnyű égkerék

Atlasznak nem túl nagy gyönyörűség a vállán forgó Égboltot tartania, szenved is tőle rendszeren. Egy ízben felcsillan a remény, hogy átpasszolhatja az égbolt kerekét Héraklésznek, de elbaltázza a lehetőséget, ugyanis kissé tutyimutyi, legalábbis a dörzsölt Héraklészhoz képest. Jut eszembe, Héraklész is titáni méretű lehetett, ha átvette az égboltot egy rövid időre! Nem írja felül az ilyesmi tanulmányainkat?

Egy szanszkrit meséből mintha az előbbi Atlasz-Héraklész jelenet látomása köszönné vissza, lepusztult formában, alig felismerhetően:

„Bolyongása közben egyszerre egy embert pillantott meg egy magaslaton, akinek a teste csupa vér volt, s fején egy kerék forgott. Gyorsan odament hozzá, s így szólt: „Ki vagy?” Alig mondta ki e szavakat, a kerék abban a pillanatban lekerült a fejről, és az ő fején forgott tovább.”³⁰

Nagyítsuk fel kozmikusra ezt a jelenetet: a „magaslat” jelenti a világhegyet, a „kerék” pedig az ég, amelynek a Sarkcsillag a kerékagya, ez az, amiért a szegény flótás is szabadulni szeretne tőle, pont, miként Atlasz... az olvasónak sejtelve sincs, hogy egy világpillér embert volt szerencséje megpillantani! Az egykori mitikus struktúráknak elképesztő az életerejük, mutatják az effajta abszurd mutánsok.

Göncöl válla

A magyar őshagyományt nem csak a hozzáértők, de még a normál gondolkodású nagyjaink is szent meggyőződéssel lényegében roncstelepeknek minősítették, ahonnan meglepetés

³⁰ *Mesefolyamok óceánja. (Válogatás a szanszkrit elbeszélésirodalomból)* I. Válogatta: Vekerdi József. Európa, 1982. 237. o.

már fel nem bukkanhat. Halottnak nyilvánították. Pedig csak csipkerózsika-álmát alussza, s az pedig teljesen érthető, ha a darwinista folkloristák ostoba kérdéseire szempillája se rezzen. Hinnék, hogy a magyar hagyománynak is akadhat egy oszloplembere, a félreértett, félreismert Göncöl személyében? Neki a folyton folyvást felemlegetett vállalai keltették fel a gyanúnkát, melyek az égen is megcsodálhatóak. Aki vállait szeretné látni, nézzon a sarkcsillagi medve-csillagzatokra, melyeket az ő szekerének is mondanak. Ámde eredetileg titáni vállak ezek:

„Tállyán vala az ég kapuja, s a Göncöl vállán át lehetett az öregistenhez jutni...”³¹

„A dicsőültek rajta, a [Göncöl] vállain az égbe emelkednek, az égen vitetnek.”³²

Göncöl válla tehát – pont miként a szekere – az égbe emel. Ámde az égig érő Atlasznak is pont a vállalai állnak a figyelem középpontjában, mert ezen tartja az égboltot. Épp az előbb láttuk:

„[Atlasz] Nyugaton áll, válláival támasztja meg az Eget és a Földet elválasztó oszlopokat[...].”³³

Az alátámasztás a Sarkcsillagnál történik, mivel ott található az égbolt forgópontja. És hogy ez így van, a sumer-akkádok Gilgames útja tanúsítja. A vak is látja, hogy ez egy emberhegy mert testrészei vannak:

„Azok után Masu hegyéhez érkezett el, hol ég a földdel egybeszakad, világvége, az alvilág bejáratához... látta a hegyet, mely öröktől a Nap támadtát és s lenyugtát őrzi a föld meredek partján. Az ég íve vállain nyugszik, törzse az alvilágba ér le...”³⁴

³¹ Toroczkai-Wigand Ede: *Öreg csillagok*. Műszaki Könyvkiadó, 1988. 20. o.

³² Ipolyi Arnold: *Magyar mythologia*. Pest, 1854.269.

³³ Várkonyi Nándor: *Az elveszett Paradicsom*. Budapest, 1994. Szépművészeti Múzeum Könyvműhely, 381. o.

Attól bizonyos, hogy Göncöl vállal ugyanezek a vállak, mert rajtuk jut az ember „öregistenhez”, aki viszont épp e remek fekvésű cirkumpoláris övezet irigyelt lakója. A lényeg, hogy Göncöl konokul emlegetett tájolt vállaiból egész titáni összemélysége kibontakozik előttünk a régi kozmosz távlataiban. Az ő oszlopember minősítését még folytatjuk, ne higgyék, hogy ezzel az összes érvünk kifújt volna.

Na, de ugorjunk odébb, mert másutt is éltek oszlopemberek, és az ős-Ádám megértéséhez e fura virtuális személyiséget nem árt minél árnyaltabban megismernünk.

Egy indián oszlopember

Önmagáért beszél, hogy Plutarkhosz Osziriszt *tetőtartó oszlop*nak³⁵ mondja. Jó, igen, legyint a korszerű olvasó, mert tudja, hogy ez szimbolikusan értendő. Ámde túl az óceánon a nagy Kecalkoatl halálát is oszlopkidőlésként találják, s nyilván az egész eget tarthatta, hisz fontos ember volt ő:

„Ő volt a kormányzónk, a nagy Kecalkoatl!

Ragyognak a te smaragdjaid!

A vörös tetőgerenda összezúzódott,

Mi meg csak zokogunk itt!”³⁶

Ők lényegében az égbolt sátorfái. Bizonyítható ez, mert az indián hagyomány is ismeri ezt a pillér-ember szerepkört:

„Akkor Tonakatekutli, akkor Siuhtekutli

Nanavatlt a fekélyest hívják, szólak parancsszóval:

³⁴ *Gilgames. Agyagtáblák üzenete*. Ford: Rákos Sándor. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1985. 141. o.

³⁵ Plutarkhosz: *Iszisz és Oszirisz*. Európa, 1986. 20.

³⁶ *Sasok és kondorkeselyűk*. (Navatl és kecsua költészet) Magvető Kiadó, 1977. 179. o.

– Mostantól majd te tartod az eget és a földet. –
Nanavatl szomorú lett...³⁷

Az égbolttartó oszlopember egy kozmogóniai spekuláció eredményeként született. Két helyen képtelenség ilyen konstrukciót kitalálni, vagyis a szálak ismét a közös ősmítoszhoz vezetnek.

Figyelik, hogy ez a Nanavatl is mélabús lesz? Hisz sehol az eurázsiai hagyományban nincs nagy tolongás ezért a posztért, mivel ez általában a legnagyobb büntetés, – emlékezzünk Atlaszra – és a szanszkrit mesebeli ipsére, akinek vérző fején az a szörnyű kerék forog... Egy-egy ilyen apró adalék ügyünkben egy ujjenyomattal is felér.

Lassacsckán már az efféle látomások értelmét is sejti az ember, s többé nem kell szimbolikus ügyletnek tekinteni:

„A győztest oszloppá emelem Istenem templomában,
és többé nem kerül ki onnan.” (János Jelenései 3/12)

Szeles emberőseink

Ádám és Kecalkoatl összevetése nyilván megütközést kelt, ezért illik rámutatni, hogy egyéb közös, s ugyancsak fura anyajegyük is akad. Mindketten a szelek urai lehettek, mivel egyaránt a szelekkel is jellemzik őket:

Kecalkoatl:

„Kecalkoatl, kinek jele: hét szél.”³⁸

Ádám:

A görög eredetin alapuló egyházi szláv *Énókh* szerint
„Ádám neve a négy fő szél – Anatólé, Düsziusz,

³⁷ Uo. 179. o.

³⁸ Uo. 150. o.

Arktosz, Meszébria – nevének kezdőbetűjéből származik” – mivel Isten a négy égtájról felszedett porból alkotta a testét.³⁹

A hagyomány még Jézusnak is leosztja ezt az őskozmoszi szerepkört. Mégér ez is egy pillantást, mert segít megértenünk e szél-ügylet fizikáját:

„Vót Szigetbe egy javasasszony, az azt mondta, hogy az szél az Úr jézusnak a térgyiből mög a könyökiből ered. Az egyik fajta szél a térgyiből, a másik fajta a könyökiből folyik.”⁴⁰

Még annyit, hogy pl. a szibériai népek a szeleket hegyi barlangokból eredeztetik, márpedig a világközép emberek világ-hegy minőséget is jelentenek, gondoljanak csak a heggyé váló Atlaszra.

Bódoganya

Oszlopember? Még annyit róla, hogy a magyar hagyományban is él ennek az emléke, pl., amikor oszlopos személyiséget emleget. Bizonyítja, hogy az építészetben is ott a nyoma, mivel a ház tetőzetét nálunk is istenség tartja. A ház pedig kozmosz-redukció.

A zseniális világközép kutatónak, Berze Nagy Jánosnak szűrt szemet hogy nem véletlen, hogy a ház tetőtartó oszlopát nálunk *bódoganyának* nevezik időtlen idők óta, s fel is vetette, hogy ő a szibériai „világügyelő férfi”, vagyis oszlopember rokona lehet:

³⁹ Robert Graves– Raphael Patai: *Héber mítoszok*. Szukits Könyvkiadó, Szeged. 57.

⁴⁰ *Parasztbiblia*. Lammel Annamária – Nagy Ilona. Osiris, 1995. 290. o.

„Nagykörűben a falu házainak legalább negyedrésze bódoganya aládúcolású volt. A bódoganya a legnagyobb lakott szobák mestergerendája alatt volt. [...] Ez a tartófa a házban valami különös tiszteletnek örvendett: pl.: szöget nem volt szabad beleverni, pedig nagyon is elkelt volna a subák, szűrők, kalapok fogasául. [...] Apámnak az volt a véleménye, hogy valami régi, de már elhomályosodott vallási szokás emlékét, nyomát őrizte a főfa tisztelete. Olyasféle, mint az, hogy mély lyuk mellett, amit nem emberkéz fúrt a földbe, hanem pl. ürge, kötelességünk volt bekiáltani: Jó anyánk, föld anyánk! Mulaszd el a nyavajánk!”
„[...] A Bódogasszonyt, Bálványfát felállítják a szoba közepén ma is.”⁴¹

A Bódoganya, a magyarság szentséges nagyasszonya amúgy is szigorúan a világközéphez kötődik, ez az oka, hogy a világ közepe nálunk Bódogasszonyhalma⁴². Még annyit, hogy Békésben a XX. sz. elején a ház tartóoszlopát babbafának hívták.

A sátorfa statikailag ugyancsak tetőoszlopot jelent. A *satrafa* a sátorfa ősbibb variánsa, de így még idős hölgyet is jelent. És a perszonifikált pillér eszméjét tűnik őrizni, mégpedig mágiikus felhanggal, mivel a satrafa boszorkaféleség.

E legendák alighanem egy korszakalkotó építészeti truvájhoz, a tartópillér feltalálásához kapcsolódnak. És e találmány mentén gondolták el a kozmosz statikáját. A mai tudomány is mindent a legfrissebb felfedezéssel igyekszik értelmezni, magyarázni, nyilván hasonló hatékonysággal...

⁴¹ Dr. Berze Nagy János: *Égig érő fa*. Baranya Megyei Tanács Pécs, 1984. 306. o.

⁴² Uo. 39. o.

Hórihorgas csillagászok

Ádám

Úton útfélen tapasztaljuk, hogy fura dolgok maradtak fenn Ádámról, mikre nem számítottunk. Hinnék, hogy ősatyánk egy nagy asztrológus volt? Persze, hogyne, miért épp az ne lett volna? Ámde, ha Atlaszról, sőt, Göncölről is kiderülne ugyanez, akkor ez egy típusjegy, hisz a csillagismeret mégsem mondható el fűről-fáról, csak egyesekről.

Mikor Ádám az Édenkertben élt – írja *A zsidók mondái az ősidőkről* –, az égből leszállt egy angyal:

„... és oktatta Ádámot, és írt számára egy könyvet, és minden dologra figyelmeztette. És megmutatta neki a bolygók rendjét, és körben a világ körül vezette.”⁴³

Az Ádám-oktató angyal alighanem az asztrológiai titkok tudója, Raziel lehetett:

„Ez egy zafírkő volt, melyre asztrológiai titkok gyűjteményét vésték fel, és Raziel angyal őrizte.”⁴⁴

Göncöl

Lássuk, meggyanúsítható-e a magyar égimeszelő, Göncöl a csillagtudomány ismeretével?

„Göncöl egy híres tátos ember volt, igen tudákos, ki mindennemű rejtett dolgokat ismert, beszélt a mada-

⁴³ Bin Gorion, Micha Josef: *Die Sagen der Juden von der Urzeit*. 1. Band. Frankfurt am Main. 1913.

⁴⁴ Robert Graves– Raphael Patai: *Héber mítoszok*. Szukits Könyvkiadó, Szeged. 46. o.

rakkal, fákkal, növényekkel, értette a csillagok jelentéseit, sok csodákat tett.”⁴⁵

Amúgy az állatokkal, növényekkel való tárgyalási képesség számos mesében és legendában⁴⁶ épp a tilalommegszegők kiváltsága. Tehát e képességből lehet visszakövetkeztetni a tilalomszegésre, avagy gyümölcsvétekre.

Atlasz

Az ember nem hisz a szemének, még Atlaszról is feljegyezték, hogy asztrológiai titkok avatott tudója:

„Atlasz hálából nemcsak e feladat tárgyát ajándékozta neki [Héraklésznek], hanem ráadásul a csillagászatra is megtanította. Tudniillik Atlasz volt az első csillagász, nyilván nagyon értett a dologhoz, hisz ő tartotta az égboltot.”⁴⁷

Vagy úgy! Hát épp itt, Atlasznál kibukik az igazság, hogy mitől lehetnek épp ezek a személyiségek csillagtudósok! A termetük és centrális helyzetük, őrhelyük predesztinálja a csillagismeretre! „...értett a dologhoz, hisz ő tartotta az égboltot.” Eszerint ez a tudomány a hórihorgas világpillér emberek munkaköri leírásához tartozott. Tehát ha összövegben a csillagismeret felbukkan valakinél, nem árt visszakérdezni, nem oszlopember-e véletlenül?

No, de haladjunk tovább, mert még hosszú a nap.

⁴⁵ Ipolyi Arnold: *Magyar mythologia*. Pest, 1854. 268. o.

⁴⁶ *Az ezüsfogú lány*. Mordvin népmesék. A *katona*. Európa Kiadó, Budapest, 1990. 79. o.

⁴⁷ Diodorus Siculus III.60. és IV.27. In: Robert Graves: *A görög mítoszok*. II. kötet. Európa, 1970. 234. o.

Két családlátogatás

Családi körülmények

Jóllehet, Ádám és Atlasz egyre hasonlóbba, ámde családi körülményeikben elkedvetlenítően elütnek egymástól. Hátha mindaz, amiket itt előszedegettünk, hajánál előrángatott hallucináció csupán. Tegyük hát náluk egy röpké családlátogatást.

Atlasz titánt a bevált romantikus-szaftos módszerrel nemzet-ték.

Ádám esetében viszont szülőkről nem is beszélhetünk, hisz Isten egyes-egyedül gyúrja, formázza a sárból, aztán életet lehet belé.

„És formálta vala az Úr Isten az embert a földnek porából, és lehellett vala az ő orrába életnek lehelletét.

Így lőn az ember élő lélekké.”(1M2/7)

Ádám tehát, Atlasszal ellentétben, teljes mértékben nélkülözi az anyaelvet. Vagyis hiányzik az anyagából, testéből a női princípium. De bizonyos ez?

Ádám édesanyja

A mértékadó héber hagyomány egyik pillanatában – Az *Agudath Aggádóth* 77. – olyasmiről tájékoztat, amitől felkapja az ember a fejét:

„A hatodik napon Isten parancsára a *Föld* megszülte Ádámot. S amiképpen egy fiúgyermeket szült asszony a szüléstől számítva harminchárom napig tisztátalan, úgy a föld is tisztátalan maradt harminchárom nemzedéken keresztül[...] A tűz, víz, levegő és sötétség ele-

mei egyesültek a Föld méhében, hogy teremtményeket hozzanak létre.”⁴⁸

Ádám születése egészen máshogy is elmesélhető, és olvasható. Hisz Ádámot a föld, úgymond, szülte! Ámde a föld a régi szótárban a Földanyát jelenti, eszerint Ádám valójában a Földanya gyereke, s az apa pedig az Égapa, aki alighanem maga, Isten.

A Biblia is ezt mondja: a Földanya adja az alapanyagot, míg az életre keltés a férfi-elv érdeme, dicsősége. Az ún. dualisztikus szövegstruktúrák világ, vagy emberteremtései ugyanerre a képsorra redukálhatóak. A csodaanyagot szállítja egyikük, míg a másik életre kelt. Szibériai teremtéstörténetekben isteni parancsra hoz fel egy csodakacsa – vagy maga az ördög – a tenger mélyéből földet, csodasarat, miként utóbbi idézetünkben a Föld szolgáltatja Ádám alapanyagát.

Ádám tehát Ég és Föld gyermeke. Eszerint a pátriárkák is szervesebben kötődtek az égiek világához, olyanformán, miként a görög-római hagyomány óriásai az istenekhez. Tehát, mint Berlinben, itt is leomolhat egy fal Isten és Ádám között, mely látszólag végzetesen áll közöttük. Atlasz is istenfi volt, és Göncölben is isteni vér csörgedezik:

„Göncöl [...] az egyedüli ősmagyar főisten, kin az új hit egészen kifogni nem bír: hitregés mivoltából kiforgatta, de az égről végképpen számkivetni, és a hagyomány emlékezetéből kitörölni nem tudta, mintha csak ő lett volna a sokat emlegetett magyarok istene.”⁴⁹

⁴⁸ Robert Graves– Raphael Patai: *Héber mítoszok*. Szukits Könyvkiadó, Szeged. 53. o.

⁴⁹ *Az ősi magyar hitvilág*. Szerkesztette: Diószegi Vilmos. Gondolat, 1971 Budapest, 416. o.

Atlasz szülei

Immár, hogy meglett Ádám édesanyja, elmondhatjuk, hogy Atlasz és Ádám igencsak hasonló családi körülmények közt látta meg a napvilágot. Mert a bibliai legendák is ugyanezt mesélik el, ámde a felismerhetetlenségig átfogalmazva, felnyújtva a képsort.

Kiderült, hogy Ádám valójában a Földanya gyermeke, vagyis Isten az apjának, és nem pusztán készítőjének, életre keltőjének számít. Ennél jobb családból nehéz származni, ámde Atlasz titánt se féltsük, nincs oka kisebbrendűségi érzésre. Lényegében ő is az Égapa és Földanya gyermekének látható, hisz ő Uránosz unokája.

„Iapetosztól [titán] és Asziától [született] Atlasz, aki a vállán hordozza az égboltot, továbbá Prométheusz...”⁵⁰

Anyja nevére pedig egy földrész, Ázsia jut eszünkbe, s ha ez igaz volna, akkor ő egy parciális Földanya. De, ha tévedünk, akkor is tény marad a tény: Mindketten egyaránt Ég és Föld gyermekei. És ez még akkor is így van, ha nincs igazunk!

⁵⁰ Apollodórosz: *Mitológia*. Európa Könyvkiadó, 1977. 7. o.

Kert a fejtetőn...

Két kertészet

Akiket eddig nem győztünk meg, vagy akik ellenünk szurkolnak, azok most elég nagy bajban lesznek, mert egy fontos bizonyíték következik. Hőseink egyazon hobbynak hódolnak: mindannyian kertészek.

Ádám kertészet

Ádám kertész mivoltát szükségtelen bizonygatni, olyannyira közismert:

„És vevé az Úr Isten az embert, és helyezteté őt az Éden kertjébe, hogy művelje és őrizze azt.” (1M2/15)

Atlasz kertészet

Atlasz is konyíthat a kerthez, ő is főkertészféleség, Ádámhoz hasonlóan: Kertjét a leányairól nevezte, vagy nevezték el: ez volna a Heszperiszek kertje:

„Néki juhnyája ezer, csordája is annyi csatangolt
friss füvein, szomszéd sose háborgatja határát;
szép viruló lombok fedték, mind fényes aranyból,
fái sűrű aranyalmáját, ragyogó arany ágát.”⁵¹

Kérdés, hogy összehasonlítható-e ez a két kert?

⁵¹ Ovidius: *Átváltozások*. Magyar Helikon, 1975. ford. Devecseri. Perseus, Atlas, Andromeda. 120. old.

Kiskert az Égben...

Hol álltak ezek az aranyos kertek?

Atlaszét általában messze Nyugaton szokás elképzelni, pedig elég életszerűtlen, hogy valakinek a hobbykertje túl távol esnék bejelentett lakhelyétől, főként, ha – miként Atlasz – végzetesen röghöz köttetett. Van viszont, aki egész másutt tudja az ő kertjét, s ezúttal a titán keze ügyében.

„Prométheusz viszont Atlaszhoz küldte a hőroszt [Héraklészt], a Hesperisek szomszédjához.”⁵²

Amit pedig Apollodórosz mond ez ügyben, az hajmeresztő, ugyanakkor hallatlan izgalmas felvetés. A kert szerinte – tesék megkapaszkodni – az Atlasz-hegyen volt:

„[Augeiasz] azt a feladatot bízta rá [Héraklészra], hogy hozza el a Heszperiszek aranyalmáit. Ezek az almák pedig nem Lübiában voltak, hiába állítják ezt egyesek, hanem az Atlasz-hegyen, a hüperboreuszok földjén. Gé ajándékozta őket Zeusznak, amikor megesküdött Hérával. Százfejű, halhatatlan sárkány őrizte ezeket az almákat. Ekhidna és Tüphón sarja, aki ezerféle hangot tudott kiadni magából.”⁵³

Az Atlasz-hegyen? De hát Atlasz maga a hegy, ő maga az égisz erő világhegy! Az előbbi kijelentés csak akkor nem képtelenség, ha a kert épp rajta, az ő testén pompázik. Képtelenségnek tűnik, de nem lehetetlen. Ha ez a kert az Atlasz(hegy) fejénél, vagyis a Sarkcsillag táján volna, az pontosan egybevág egy édenkert-tájolással.

A lényeg, hogy elő kell venni a régi kozmosz térképét a ládafiából, mert csakis azon értelmesek az ilyenfajta históriák!

⁵² Kerényi Károly: *Görög mitológia*. Budapest, 1977. Gondolat, 297. o.

⁵³ Apollodórosz: *Mitológia*. Európa Könyvkiadó, 1977. 61. o.

Éden a hegyen

A Sion a héber hagyomány kozmoszhegye, vagyis ugyanazt testesíti meg statikai szempontból, mint az égboltot tartó előbb látott Atlaszhegy. Ámde, hol is van az Édenkert?

„Az Éden külső kapuja a Sion hegyéről nyílik.”⁵⁴

A csodálatos szír hagyomány⁵⁵ is arról tájékoztat, hogy a Paradicsom – ami ugyanaz, mint az Éden – a legmagasabb hegy fölött található, ezzel megerősítve előbbi idézetünk igazságát, hogy égi kertre ajánlatos gondolnunk.

Az Isten vendégszeretetét élvező Henoch pátriárka is úgy nyilatkozik apokrifjában, hogy az édenkerti csodafának a Sarkcsillagnál a helye. Köszönet érte, mert mi is épp ebbe az irányba gondolkodunk:

„A kiválasztottak a fa gyümölcse által nyerik el az örök életet. Akkor majd átültetik és a sarkcsillag helyére teszik, a szent helyre, az örök Király, az Úr háza mellé.”⁵⁶

Kert az égtengerben

A régiek nemritkán egy vízen túli csodakertről beszélnek. Így pl. Hesiodosz, kinek nevére az ókortudósok összecsapják a bokájukat, egy Ókeánoszon túli Atlasz-kertet emleget:

⁵⁴ Philo: *De mundi opif.* 60. in.: Robert Graves– Raphael Patai: *Héber mítoszok.* Szukits Könyvkiadó, Szeged. 63. o.

⁵⁵ *A törzsek származásáról, avagy a kincsesbarlang.* Helikon Kiadó, 1985. 9. o.

⁵⁶ *Henoch Apokalypsise.* Bibliotheka. (hasonmás kiadvány) Fordította és bevezetéssel ellátta: Hamvas Béla Holnap Kiadó, Budapest, 1941. 55. o.

„[szülte Nüx, az Éj] a Heszperidákat, kik túl Ókeánosz birodalmán

örzik a szép aranyalmákat, s ahol érnek, a kertet.”⁵⁷

Az Ókeánosz nem feltétlenül a mai óceánt jelenti, hanem sok jel mutat arra, hogy magát az égtengert. Máig ott csillognak a Heszperidák is, csak a modern észjárás végzetesen a földre rántja őket. Emlékeznek? Az (ég)tenger-közepi fák ugyanott teremnek, s ugyanazt jelentik, mint a kozmikus hegy tetején lévő Paradicsom, még ha más szavakkal beszélnek is róluk.

„A Paradicsom az Ókeánosz-tenger túlsó partján helyezkedik el.”⁵⁸

Az észt Kalevipoeg egy fontos jelenete is így értendő, egyébként légből kapott zagyvaságnak mutatkozik az alábbi látomás:

„Mi támadt ott a tengerben,
a tengerben két fa támadt,
arany alma volt az egyik,
másik tudós tölgyfasurján.”⁵⁹

Két fa támad, egy arany, és egy tudósfa. Nem kérdés, hogy ez egy édenkert fogalmazvány.

Kert a fejtetőn

Egy tibeti vízió különösképp hátborzongatónak mutatkozik, pedig csak egy világhegy ormi csodakertet idéz elénk, a ráillő csodafával, egy fontos analógia keretében:

⁵⁷ Hésziodosz: *Istenek születése*. Magyar Helikon, 1974. 13. o. (215. sor)

⁵⁸ Mózes bar Képha: *Paradicsom kommentár*. Magyar Könyvklub, 2001. 34. o.

⁵⁹ *Kalevipoeg. Észt hősnének*. Ford. Rab Zsuzsa. Európa, 1985. 462. o.

„Ha reggel, mikor már süt a nap melege, a tiszta napnak háttal állsz, és az árnyék fejtetején nem látszik pára, annak neve: az Óriáshegy ormáról letörik a Kívánságteljesítő Csodafa, s jelenti öt nap múlva érkező halálod. Ha éppen a tarkó *ördögkapuján* egy hajcsomó a többitől eltér, s felfelé hajlik, annak neve: a Kívánságteljesítő Csodafára egyetlen félelmes ellenséggként támad a Halál Fekete Ura...”⁶⁰

Immár nem kell repülő só után markolászunk az ilyesmi látán, hisz tudjuk, és beláttuk, hogy Atlasz hegyén, azaz fejtetején is egy kert pompázik, miként a Paradicsom a Sión-hegy tetején. Még a végén kiderül, hogy a Siónban is egy titán lakott.

Jóllehet, immár betájoltuk Atlasz és Ádám kertjét, de azért még – Candiddal szólva – akad egy-két kertbéli tennivaló.

⁶⁰ *Tibeti halottaskönyv*. Farkas Lőrinc Imre Könyvkiadó. 127. p.

A kerti parti

Az Édenben, s az Atlasz regében ugyanaz a szereplőgárda, kerti látvány, és dráma fogadja a nézőt: ugyanaz a tilalom-gyümölcs, álmatlan hullók, csinos kerti hölgy(ek) és a balek Ádám és Atlasz. Jól gondoljuk vajon mindezt?

Ádám leánya

Azt hinnénk, hogy a két kert hölgyei Éva és a Hesperisek nem vethetőek össze, mivelhogy az előbbi Ádám felesége, Atlasznak viszont a leányai a Hesperisek. Ámde Éva, belegondolva, elsősorban Ádám leánya, utódja: test a testéből. És csak másodsorban a neje. Tehát ő is a kertész leánya, s így mindjárt közelebb áll ez a két kerti alapfelállítás.

Na és az almatépés? Elsősorban Éva vállát nyomja a felelősség a gyümölcsfogyasztással egybekötött tilalomszegés ügyében. Kérdés, hogy Atlasz leányai hogy állnak az almákhoz? Hát, majd megvesznek értük!

„A Hesperidák kertjében nőtt egy fa a halhatatlanság aranyalmájával. Héra, a fa ültetője örnek állítja mellé a sárkányt, mert az almát a Hesperidák mindig elhordták.”⁶¹

Egy égisz érő Nap-lopó

Atlasz, a titán almavétke követ el: ő személyesen szakítja le kertje tilalomalmáját. Miért teszi ezt vajon? Miért épp egy titán tesz ilyet? Egy mese felveti, hátha maga az égiszérő alkat

⁶¹ Dr. Berze Nagy János: *Égisz érő fa*. Baranya Megyei Tanács Pécs, 1984. 134. o.

teszi lehetővé a fenti alma letépését, elérését. Egy magyar ösmesében – *A csodafurulya* – ugyanis épp egy égis érő embert bíznak meg azzal, hogy akassza le az égről a csillagokat:

„Az égisérő ember [...] a holdat leakasztotta, odaadta a juhásznak, az meg a tarisznájába tette. [az égis érő embernek] kicsit ágaskodnia kellett, mert a hajnalcsillag oldalvást ragyogott az égen. Nem érhetette el könnyűszerrel. [...] A napot három szögbe akasztották, s az égis érő ember ezt nem tudta. De addig rángatta, húzogatta, míg levette a helyéről. Akkor a világ megint elsötétül, csak a csillagok pislákolnak.”⁶²

Nem valószínű, hogy ennyire pofonegyszerű volna a képlet, mindenesetre tán nem válik kárunkra, ha más irányból is tapogatózunk.

Ámde – vetik most közbe Önök – a nap és a hold nem gyümölcsök! Na, majd ennek is végére járunk...

A kertjét vesztett Göncöl

Göncölről csupán egy karikatúra szerű portré guberálható össze, e nyomok viszont kiválóan értékelhetőek. Jogcímünk nincs azt állítani, hogy Göncölnek is volt kertje, de akad egy olyasforma, ör nélküli kert, melyből mintha épp őt felejtették volna ki:

„Csodakert volt az egész Csallóköz, és ebben a kertben az aranyalma sugárzott a legkívánatosabban, Aranykertnek nevezték a széles tájat. A szellő örökké simogatott, a fák ágain aranszárnyú madarak ezüsthangon énekeltek...”⁶³

⁶² *A háromágú tölgyfa tündére*. Móra Ferenc Könyvkiadó, 1992. 47.

⁶³ *Száll a rege várról várra*. Írta: Szombathy Viktor. Madách Kiadó, 1979. 113. o.

A magyar legendák őrzik Göncölt, a világoszlop embert, őrzik az aranykertet is, joggal gyaníthatjuk, hogy ezek összetartozhattak. És miként Atlasz aranyalmás kertje Héra tulajdona, ez az előbbi kert, melyet mi Göncölének gyanítunk, Tündér Ilonáé. Ne feledjük, hogy az Éden sem Ádámé, hanem Istené volt. Tehát e jogi alaphelyzetek bonyolultságukban is hasonlóságot mutatnak.

Egy másik magyar aranykert szövegvariáns mögött még világosabban kandikál ki az ősi kozmosz térképe, és ott még a vállak is megjelennek, tán a hegyyé vált Göncöl titán vállai:

„Bük község határában volt egy hatalmas hegy. Ez a hegy olyan magas volt, hogy hol a fényes Nappal, hol a halovány Holddal, találkozott. A csillagok gyakran leszöktek az égről, s fogóst játszottak a vállain. Senki emberfia nem láthatta ennek a hegynek a tetejét, pedig volt rajta sok látnivaló: színaranyból volt ott minden: a bokor, a fák, a házikók. [...] Azon a magas hegyen tündérek laktak.”⁶⁴

Lehet, hogy túl élénk a fantáziánk, de a szöveg a hegy vállára fókuszál, s megmutattuk Önöknek, hogy épp Göncöl válláról lehetett egykor az égbe lépni. A jelenet láttán okkal gyaníthatjuk, hogy az ő, azaz a világhegy-lény vállai ezek.

Démétér begurul

Még egy Kallimakhosz-himnuszban is felbukkannak a keresett legenda elemei, motívumai: megjelenik Démétér, mint égisz-erő kerttulajdonos, továbbá egy illetéktelen alak, aki baltáját a fára emeli:

„Lába a földön volt, s az Olümposzt verte fejével.
Néhány majd meghalt, miután látta az úrnót.”⁶⁵

⁶⁴ Magyar ősmesék. (kiadó nincs megjelölve) 38. o. A büki fekete tó.

⁶⁵ *Kallimakhosz himnuszai*. Európa, 1977. 37. o.

„Gyermekem, itt ki az isten szent fáját hasítod szét,
Gyermekem, ezt ne csináld, kedves fia jó szüleidnek.
Hagyd, tartsd vissza a szolgálát, hogy meg ne dühödjék
Démétér úrnő, akinek ligetét földúlod.”⁶⁶

A szöveg nem köti az orrunkra, hogy miért tilos a szent liget fáját illetni, ámde sejtjük, hogy miért. A kozmosz statikáját veszélyezteti. Jó látni, hogy még alma is akad e remek „tilalom-kertben.”

„Benne magas szilfák nőttek, vadkörte, fenyőfa,
s édes szép almák.”⁶⁷

A lényeg, hogy az előbbi konstrukciót is ugyanazokból a lego elemekből rakták ki, mint az édenit, és még fontosabb, hogy a totálkáosznak tekintett hagyományt néhány azonos, egyszerű ősi rugó működteti.

⁶⁶ Uo. 37. o.

⁶⁷ Uo. 36. o.

A kertőrök és a sziklává válás

Markáns marker

Percről percre világosabb, hogy Atlasz és Ádám, sőt Göncöl őselegendájában közös szív dobog. Ennek oka nem az átvétel, nem influenzaként terjedtek el a világban, hanem mert közös anyatöről származnak. Mindegyik mást őrzött meg az eredeti szövegből, vagyis együttes vallomásukból kerekedik ki az igazság. Mi a bizonyíték, hogy nem egymástól átvett legendák ezek? Az, hogy a felismerhetetlenségig eltávolodtak egymástól, miként a tájszólásokhoz is illik. És, hogy mindegyik őriz még olyan elemet is, amelyre a másik már nem emlékszik. És csak akkor tudjuk meg, hogy mik is a mutáns részletek, ha eljutunk a közös szövegrétegeig.

Tehát idáig sikerült baj nélkül eljutnunk. Atlasz viszont sziklává válik, s Ádámról vagy Göncölről ilyesmit nem csicseregnek a madarak. Egy végzetes útelágazáshoz értünk volna? Pedig micsoda kincs volna számunkra, ha Ádám sziklává válna, hisz akkor Mózes belőle, vagyis lényében egy Ádám-hegyből hozhatná ki a szentséges kőtáblákat, vagyis almákat, melyeket még ő nyelt le az Édenben annakidején. Vagyis a bűnjeleket. És ezzel visszaszolgáltatnánk a Zóhár szöveg értelmét, igazságát!

És a józan ész is azt súgja, hogy Mózes az ősi variánsban ilyesmit cselekedhetett, vagyis az ösbűnt korrigálta! Ez ugyanis egy fontos téma, mely folyton-folyvást benne van a Biblia levegőjében. A fiát feláldozni kész Ábrahám tettét is ilyesféleképp értelmezik, s a Megváltó is az ádámí vétket korrigálja. Summa summarum, megnyugtató volna valami jelét találni annak, hogy Ádám-hegy lehetett. Mit is tegyünk, merre menjünk? Nézzük csak meg Atlasz esetét közelebbről, azzal is telik az idő, és hátha kisegíti egy ötlettel a mi Ádám-aktánkat.

Atlasz hegygé válik

Atlasz hegygé válását jobbról-balról ismerjük megannyi görög, sőt, latin tájszólásban is. Nagy kincs ez a képsor, valóságos felhatalmazás, hogy másutt is – Ádám vagy Göncöl esetében – ebbe az irányba gondolkozhatunk. Ovidius a következőképp látta a dolgot:

„Vált, amilyen nagy volt, nagy hegygé Atlasz: fürtje és a szakállá liget; keze, válla gerince a hegynek; és feje már nem fej: hegyoromként égre mered fel; csontjai sziklakövek; majd szétnőtt minden irányban, (istenek így rendelték), s azután a nagy égbolt, oly sok csillaggal nehezült vállára nyugodni.”⁶⁸

Amúgy az emberös sziklává válása nem példátlan jelenetsor, a hawaii mitológia is megőrizte, amikor központi istensége, Ta’aroa szemünk láttára válik hegygé. Mert ez egy őszregula, a régi világ rendjéhez tartozott, hogy így járjanak az első embergenerációk. Mert, hogy Ádám és Göncöl is hegygé vált, ehhez szoktatjuk itt most az Önök szemeit. Íme a jelenet:

„De [Ta’aroa] haragja még mindig nem csitult; és a hátgerincét tette hegyláncokká, a bordáit hegyoldalakká, belsejét sebesen futó felhőké, haját, húsát a föld gazdagságává...”⁶⁹

Nem. Mégsem a mi jelenetünk ez, mert Ta’aroa nem volt vétkes, vagy legalábbis nincs róla tudomásunk. Inkább önkéntes felajánlásként, nagyvonalú gesztusként válik sziklává, hogy legyen egy világ, ahol majd az ember-utódok tévét nézhetnek...

Várjunk csak? Mi is volt Ádám vétke? Biztos, hogy annyira más, mint Atlaszé?

⁶⁸ Ovidius: *Átváltozások*. Magyar Helikon, 1975. 120. o.

⁶⁹ Rockenbauer Zoltán: *Ta’aroa*. Századvég Kiadó, 1994. 14. o.

A vétkes

Mert, hogy vétkes, az nem vitás. Atlaszt Homérosz fondorlelkűnek mondja:

„(...) hullámvert szigeten, hol a tenger köldöke fekszik.
Erdővel borított sziget, istennő a lakója,
lánya a *fondorlelkű Atlasznak*, ki a tenger
minden mélységét jól ismeri, tartja a roppant
oszlopokat, mik a földet, eget széttartva merednek.”⁷⁰

Mert mi volt Atlasz vétké? Úgy szokás mondani, hogy elkövette a legnagyobb bűnt: rossz lóra tett a Titánok lázadása idején. Zeusz helyett az aranykori Kronoszt pártfogolta, akit egyébként elég jóságosnak tartottak. Atlasz bűne tehát a hűség, ezért kárhoztatott az égbolt tartására.

Ámde, álljon meg a menet! Lehet, hogy volt Atlasznak egy nagyobb bűne is, szoltunk is róla, s ugyanaz, mint Ádámé!

Perújrafelvétel

Ádám, a kertész gyümölcsrabló lett, s ezért nem járhatunk emelt fővel az utcán!

Ámde hát Atlasz is letépi a rábízott isteni kert terméseit, csak nem lett úgy felfújva a dolog. Neki ezt nem is rótták fel különösebben, és az egész elbagatellizálódott, jóllehet, ösbűn ez a javából:

„Atlasz leszakított három almát a Heszperiszektől,
majd visszajött Héraklészhez.”⁷¹

⁷⁰ Homérosz: Odüsszeia. I. 29–65. In uő: *Iliász. Odüsszeia. Homéroszi költemények*. Ford. Devecseri Gábor. Budapest, 1974. Magyar Helikon.

⁷¹ Apollodórosz: *Mitológia*. Európa Könyvkiadó, 1977. 62. o.

A kert almája a legnagyobb becsben állt a görög istenek előtt, még a templomi szentségnél is többre becsülték. Kérdés, hogy nem ezért az ősvétkéért változtatták-e sziklává? Mert úgy mondják, hogy lényében azért, mert a kis Perszeuszt nem fogadta túl szívélyesen. Nem túlzás ezért sziklává változtatni valakit?! Miközben nyugodtan szaggathatja az istenkert almáit! Hátha mégsem a Perszeusz-féle kirakatpernek lett ő az áldozata, főként, hogy találtunk mi egy ősi paragrafust a magyar hagyományból. Ez azt mondja ki, hogy a sziklává változtatás épp az Atlasz-féle alakok, az almatolvaj kertőr, óriások klasztrikus büntetése.

Forró nyomon volnánk?!

A mese tudja az összabályt

Ipolyi Arnold mondta ki a mi témánk kellős közepébe vágó trendet, ő pedig a széles őshagyomány egyik legkiválóbb ismerője:

„A tündér ilonai mesékben [...] egyszemű óriások őrzik a kertet, hol az aranyalma terem. [...] a mondahős büvös vesszeje által az érintett óriások kővé változnak.”⁷²

Ádámra immár rábizonyítottuk, hogy kertőr óriás, s még bünös is. Ez esetben viszont kutya kötelessége sziklává változni!

Atlasz is almapásztor, ősvétket követ el, a javából, s ő a lehető legóriásibb óriás. Sziklává is válik. Ámde kertőri tevékenysége folytán válhatott kővé!

Göncöl is kertőr óriás lehetett, ámde maradt-e nyoma, az ő sziklává válásának? Látszólag semmi. Egyébként viszont hogyan maradt volna! A vállai az égen, – amelyekről, mint emlékeznek – az égbe lehet lépni, ezek árulkodó típusjegyek. Világhegy is van alatta, beszéltünk is már róla, Tállya hegye:

⁷² Ipolyi Arnold: *Magyar mythologia*. Pest, 1854. 121. o.

„Tállyán vala az ég kapuja, s a *Göncöl vállán* át lehetett az öregistenhez jutni...”⁷³

A legendabeli Tállya eszerint egykor égis ért. S ha Göncöl vállai vannak a hegytetőn, akkor logikus, hogy ő maga hegygé válhatott. Hisz mindenütt ugyanez a felállás. A Kalevalában is egy vállon, *Otava* vállán szokás égbe lépni.

„Támad szélvész forгатagos,
Idő készül nagy haragos,
Ilmari kovácsot kapja,
Viszi mintha szárnyon szállna
[...]
Hold fölött, a nap alatt el,
Göncöl válla közt haladt el;
Észak udvarába ére...”⁷⁴

Ádám hegyhez kötése

Halva született vállalkozás volna Ádám sziklává válását a szent szövegből bizonyítani próbálni, mivelhogy ilyesmire a legkevésbé sem találni utalást. Hisz tudvalevőleg, halálos vétékét követően a történelembe kerül, sőt, a történelem általa veszi kezdetét. Azért akad itt mégis valami elgondolkoztató. Mert mi is az ő büntetése?

„Átkozott legyen a föld te éretted...” (1M3/17)
„[...]földdé léssesz, mert abból vétettél.” (1M3/19)

Biztos, hogy helyesen – az őszerzői szándéknak megfelelően – értelmezzük az előbbieket? Hisz itt is két, ősmítoszból

⁷³ Toroczkai-Wigand Ede: *Öreg csillagok*. Műszaki Könyvkiadó, 1988. 20. o.

⁷⁴ *Kalevala*. Helikon, 1985. Ford. Vikár Béla. 66. o.

ismerős momentum együttállásának vagyunk tanúi: A félelmes átokkal együtt bukkan elénk a porrá – földdé válás mozzanata. Nem lehetnek ezek Ádám egykori őselegendái heggyé változtatásának bizonyíték-töredékei?

Visszaválik azzá az anyaggá, amelyből lett. Ámde milyen anyaggá? Legendák tanúsítják, hogy nem akármilyen, hanem egy speciális helyről, a világközépről származó anyagból gyúrta őt Isten. Egy rejtvénytyszerű kommentár ezt *hegynek*, *hegyről* származó anyagnak nevezi. És ha Ádám azzá az anyaggá válik vissza, ami megelőzőleg volt, – márpedig ezt írja a Biblia –, akkor az alábbi idézet értelmében heggyé kellett visszaváltoznia, nem igaz?

„Isten megparancsolta Mikháel arkangyálnak: „Hozz nekem port az Én szentélyem helyéről!” ezt a port tenyerében fogta, és megformálta Ádámot, ily módon kötvén természetes kötelékekkel az emberiséget ahhoz a hegyhez, melyen később Ábrahám kiengesztelte ősapáinak vétkeit.”⁷⁵

Emlékeztető

Miért is jó nekünk, ha Ádám gyümölcsvétke jutalmául eredetileg heggyé válhatott? Miért is épp ebbe az irányba kutakodunk? Egyrészt, mert rászolgált, hisz tilalomgyümölcsvétékért heggyé válás dukál, másrészt, akkor megvan a kozmikus hegy, gyomrában a kögyümölcscsel, melyet majd sok-sok idő elmúltával Mózes immár kőtáblaként kiszabadít.

Tehát továbbra is Ádámhegy kerestetik.

⁷⁵ Robert Graves– Raphael Patai: *Héber mítoszok*. Szukits Könyvkiadó, Szeged. 53. o.

Próbálkozzunk tehát egész más irányból: tud-e a hagyomány Ádámhegyről egyáltalán? Mert, ha akad egy mákszemnyi, Ádám emléknymait őrző hegy – elsősorban a Bibliában és a héber legendákban –, akkor benne akár meg is találhatjuk!

Ádám-hegy kerestetik!

Ádám-hegy a végeken!

Merre menjünk, hogy találjunk legalább egy mákszemnyi Ádám-hegyet? Semerre, hisz már rég megtaláltuk, Ceylonon. Legnagyobb hegye épp róla neveztetett el, a *Pico d'Adam*, ahol még az emberős óriási lábnyomát is megőrizte a szikla. Eszerint személyes, testi köze van a helyhez, a hegyhez. És ha nem vezet a helyszínről óriás lábnyom visszafelé, akkor, győzelem, mert ha nem jött vissza, akkor ottmaradt, és nyilván hegygé válhatott...

Vajon hogy is jön a távoli Ceylonhoz a mi Ádámunk? Az őslakosság ebben a legnagyobb hegyben eredetileg nyilván saját ősatyját, az *első embert* tisztelte. A rájuk települő portugálok pedig elmagyarázták nekik is, hogy az első ember neve Ádám volt, s ezt legyenek kedvesek tudomásul venni. Hát így változtatott át az ő emberhegyük Ádámmá. Tanulságos, hogy eszerint a Biblián felnőtt késői utókor sem idegenkedik a titáni Ádám lehetőségétől, ha átveszi ezt a hagyományt, óriás-lábnyomostól.

Halálában hegyhez kötik

Az Ádám-hegy Ceylon legnagyobb hegye, 2141 m.

Ámde a Mekka környéki legmagasabb hegy is Ádám emlékeivel lett átítatva, sőt, a hagyomány szerint épp benne nyugszik. Tehát Ádámot, az emberöst ismét óriáshegyben találjuk. Minderről *Az iszlám enciklopédia*⁷⁶ számol be, mondván, hogy Ádámot az Abu-Ku-baisz-hegy lábánál fekvő kincses barlangban helyezték örök nyugalomra.

⁷⁶ Enzyklopädie des Islam. 1. Band. Leipzig. 1913.

Az iszlám és a héber emlékezés részleteiben is ugyanezt vallja Ádámról a maga módján: vagyis, hogy születése, élete, s halála is ugyanahhoz a helyhez, a világközéphez kötődik:

„[Ádám] fejének és szívének megformálásához [Allah] azonban Mekka tájáról való port használt; később azon a helyen nőtt ki a szent Kaaba.”⁷⁷

Mindezt a keresztény hagyomány is megerősíti, a saját struktúrájában gondolkozva:

„Ádám ugyanazon a helyen teremtetett és temettetett el: a világ közepén, a Golgotán, ahol Krisztus vére őt megválthatta.”⁷⁸

Tehát a Golgota is Ádámmal van átitatva.

Valóban érdemes volna a Golgotát is átgondolnunk, hisz ezt a helyet teljes mértékben Ádám szellemisége lebegi körül.

Ádám-hegy az orrunk előtt

Lám, Ceylonig bóklásztunk, miközben ott áll az Ádám-hegy az orrunk előtt, csak nem látjuk a szemünktől. Mert hisz a Golgota épp a legmegfelelőbb helyen áll, a Szentföldön s nem akárhogyan, hanem Ádám személyével mélységesen, és ügyünk számára ideálisan átitatódva. Miért? Mert az egyik hagyomány szerint a Koponyahely, avagy Koponyahegy lényegében Ádámról kapta nevét, mivel az ő koponyája pihen itt:

„Ádám fejét a Golgotha hegyén temették el, hogy megvédje Jeruzsálemet Észak felől.”⁷⁹

Van tehát egy erős hagyomány, mely azt ismételteti, hogy Ádám fejét temették el itt. De miért csupán a fejét, koponyáját? Van-e ennek oka, magyarázata? Tán ez is kiderül...

⁷⁷ Robert Graves– Raphael Patai: *Héber mítoszok*. Szukits Könyvkiadó, Szeged. 57. o.

⁷⁸ Mircea Eliade: *Az örök visszatérés mítosza*. Európa, 1998. 35. o.

⁷⁹ Robert Graves: *A görög mítoszok*. II. kötet. Európa, 1970. 332. o.

A másik felfogás szerint a Golgota nevét a hegy koponya alakjának köszönheti. Ez esetben viszont ennek az elnevezésnek semmi köze magához Ádámhoz, hisz komoly embernek lázálmában se jut eszébe Ádámot titánnak gondolni, vagyis egy titáni méretű koponyával számolni...

Pime-bibi

Napjainkban a névadás arra szolgál, hogy megkülönböztessünk. Ámde a természeti népek árgus szemmel figyelik, kutatják, hogy ki lakik egy újszülöttben, s ha felfedezték, akkor kapja meg a nevet, amelyet megérdemel. A névadás felismerést, beazonosítást jelent. Egy koponya alakú hegy láttán csak is azon töprenghettek, hogy ez meg vajon melyik titáni emberösnek lehetett a kobakja? Azokban az időkben még nem a gombhoz szabták a kabátot.

„Az angol tengerpartoknál a doveri sziklákat a nép képelete hét kövé vált nővérnek látja. Az afrikai Kilimandzsáró közelében levő egyik hegycsúcs neve: Pime-Bibi, vagyis a Leány Keble. A néger mondában ez az óriáslány szülte a vidéket.”⁸⁰

Mert nézzük csak meg a *Leány Keblét* tüzetesebben, a névadási mechanizmus megértése végett. Ez a kebel sem magányosan lóg ki a földből, hanem ott sejlik mögötte, körötte a Leány is, aki szülte az egész környéket. Eszerint ő is olyasvalaki, mint egy nemrég látott, szír legendabeli Éva-féle Földanya, akinek a köldökét emlékmű jelöli. De a lényeg, hogy a régi névadásba kozmogóniai elgondolásokat kódoltak, ezért bizonyos, hogy a Golgotát kezdetben az emberös Ádám koponyájának tekintették.

⁸⁰ Ponori Thewrewk Aurél: *Bibliai csodák*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1965. 47. o.

A két névadás mégsem üti egymást

És ha igazunk van, hogy a Golgota a mi Ádámunk koponyája, ez a két ellentmondó nézetet összeboronálja. Mert immár ezek nemhogy nem ütik egymást, hanem együttesen adják ki a két-tészakadt igazságot! Hisz az is igaz, hogy a hegy Ádám fejéről kapta a nevét, és az is, hogy a hegy olyan, mint egy óriáskoponya. Csakhogy ennek a gazdáját sem fedi immár homály. Emlékeznek? A Talmud is ilyesmit írt egy titáni Ádám koponyájáról, kinek fejében harminchatan fértek el.

„Ádám alakja minden méretet meghaladóan nagy, fenséges, szinte óriás, aki a földtől az égig ért, a világ egyik végétől a másikig. Fejében harminc mai ember elfért volna.”⁸¹

Tehát a Talmud kommentár külön is megőrizte annak az emlékét, hogy Ádám feje egy potenciális Golgota.

‘Adamnac feiere’

Nem titok, hogy a Jézus-legenda a megváltásról szól, vagyis, hogy miként tisztítja meg az ősbűntől Krisztus az Embert, vagyis Ádámot. Azért is csodás ez a legenda, mert érződik a törekvés, hogy tudatni akarják: Ádámról valamifajta közvetlen fizikális beavatkozás során lesz leszedve a bűn:

„A Teleki-kódex változata szerint [...] ebből a fából [t.i. a jó és gonosz tudása fája] készült Krisztus keresztfája. A földbeásott kereszt tövénél volt Ádám eltemetve. Amikor Krisztus a fán sebeiből vérzett, „az elsoe embernece o meg/ valtoinac vere zalla Adamnac feiere.”⁸²

⁸¹ *Erősz a folklórban*. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1987. 69. o.

⁸² Dr. Berze-Nagy János: *Az égig érő fa*. Baranya Megyei Tanács Pécs, 1984. 139.

„Ádám koponyája Jebúszban, azaz Jeruzsálemben van eltemetve, s ott állították fel Jézus keresztjét.”⁸³

„S majdan Krisztus vére pontosan a keresztfá tövében nyugvó Ádám koponyájára hull.”⁸⁴

A Megváltónak tehát közvetlenül a bűnössel, azaz Ádámmal van elszámolnivalója, s nem általánosságban az Emberrel. Jézus Ádámmal kontaktusba kerül. Leszedi róla a bűnt, ez olyasmint sejtet, mintha az almát szedné ki Ádamból, hisz az volt a vétke.

Miért érdekes ez? Mert a Zóhár-felvetés ébresztette gyanúnk szerint Mózes is ugyanezt a tettet hajtja végre, vagyis korrigálja Ádám vétkét, kiveszi az Ádámhegyből a lenyelt tilalomgyümölcsöt, s visszaviszi az Édenbe a fára!

A másik észrevétel apróság, de mégis perdöntő lehet, előbbi idézeteink értése ügyében. Egyetlen racionális oka lehet, hogy a Megváltó vére csak és kizárólag Ádám koponyájára hulljon, s mindenki ezt ismétелgeti. Az, hogy a szent vér máshová nem is hullhat, mivel Ádám koponyája maga a Golgota!

Kozmoszhegy-Golgota

M. Eliade kimond valamit, ami eddigi számításainkkal pontosan megegyezik, és igen jó a fülnek mindezt egy komoly embertől is visszahallani. Eliade a Golgotát kozmoszheggynek titulálja, és ez valóságos muzsika a fülünknek. Hisz másról sem beszéltünk eddig, minthogy Ádám az égig ért, világközépen állt, és hegygé válhatott. A kozmikus hegy pedig épp ezt jelenti: égig ér, és az égboltot tartja. A kozmosz tartópillére, miként a hegygé vált Atlasz.

⁸³ Mózes bar Képha: *Paradicsom kommentár*. Magyar Könyvklub, 2001. 36.

⁸⁴ Mircea Eliade: *Az örök visszatérés mítosza*. Európa, 1998. 31. o.

„A keresztények szemében a Golgota áll a világ közepén, mert az a kozmikus hegy csúcsa, és egyben Ádám teremtésének és eltemetésének helye. S majdan Krisztus vére pontosan a keresztfa tövében nyugvó Ádám koponyájára hull.”⁸⁵

Most még ne foglalkozzunk azzal a szemet szűrő ellentmondással – amit Eliade, s mások se firtatnak –, hogy mért ily laposak az égigérő hegyek, erről nemsokára elmondjuk különvéleményünket. Örvendezzünk tehát, hogy lett egy Ádám-hegyünk a semmiből, mely pont olyan, mint az Atlasz-hegy. Sőt, még olyanabb!

Hol is járunk?

Együtt vannak immár az okok, motivációk arra, hogy Ádám rászolgált a hegygé válásra, és meg is találtuk egy-két hegyben a szellemét.

Adósok vagyunk az ő kövé válása jelenetével, mely Atlaszról oly ékesen és fényesen megmaradt. Mert tény és való, mi önkényesen változtattuk sziklává Ádámot. Jóllehet, legjobb meggyőződésünk mondatja velünk, hogy itt egy sziklává válás történhetett, hisz maga a végeredmény a bizonyíték, nem érjük be ennyivel.

Megvizsgáljuk, hogy a bibliai joggyakorlat ismer-e olyat, hogy kövé merevedés, sziklává válás? Ha ez nem szerepel a játékszabályai között, akkor bizony jogtalan Ádám sziklává válására gondolni. Ámde, ha igen, ha akadnak a szent szövegben sziklává válások, akkor a rendelkezésre álló, Önök elé tárt eddigi ismeretek birtokában kijelenthető, hogy itt is ez történhetett.

⁸⁵ Uo. 31. o.

Sziklává válás az Ószövetségben

Lót felesége szírtté *dermed*

Nem kell felforgatnunk a Bibliát ez ügyben, minden gyerek ismeri Lót feleségének esetét Szodoma-Gomorából menekültükben:

„És lőn, mikor kivivék őket monda az egyik [Angyal]:
Mentsd meg a te életedet, hátra ne tekints, és meg ne állj a környéken: a hegyre menekülj, hogy el ne vessz.”
(1M19/17)

„És hátra tekintte az ő felesége, és sóbálvánnyá lőn.”(1M19/36)

E sziklát oly mértékben a maga konkrétságában képzeltek el, hogy a Holt-tenger partján magam is ámulhattam impozáns méretein, mely arról feltétlenül árulkodott, hogy nem mai természetű családba tartozott, hanem az óriások dinasztiájába.

Atlasz és Lótné

Kérdés, hogy ez a bibliai sziklává válás összevethető-e az Atlaszéval? Azt oltották ugyanis belénk, hogy a Biblia minden más szövegtől határozottan különbözik, lényegében egyedül álló.

Ha a két említett sziklává válás között további közös elemek bukkannának eléink, az egyik alkotásnak se válik kárára, mert a rokon szövegek, a távolra vetődött szövegtájszólások egymást foltozzák.

Lót felesége és Atlasz nem csak sziklává válik, ámde legendájukban egyaránt fellelhető a megfordulási tilalom is, és az egyáltalán ne zavarjon bennünket, hogy eltérő összefüggésben:

Atlaszt Perszeusz a Gorgó-fővel változtatja sziklává, melyre, aki rápillant, sziklává dermed. Perszeusz ezért nem fordul szembe a Gorgó-fővel, hanem tükörből pillant vissza rá. A motívum hallatlan ősi voltára utal, hogy az indiánok⁸⁶ is ismerik, s ott egy végzetes megfordulás szigetté válást von maga után...

Orpheusz is megszegi az alvilágban a fordulási tilalmat, s rögvest felvillan egy sziklává válás, az Ovidius-féle variánsban, jóllehet csupán egy analógia erejéig, de mégis ott van. Mert Ovidius tudja, hogy ott a helye. A szövegkomponensek eltérő retorika esetén is önmagukért beszélnek:

„Nem másként döbönt meg Orpheus meg a hitvese kettős elmúltán, mint az, ki az eb hármass nyaka láttán (legközepe a lánccal), megijedt, s nem múlt el a félsze, csak miután sziklává vált, s vele élte is elszállt.”⁸⁷

Aki Orpheusz-Eurydice legendáját összevethetetlennek vélné a bibliai struktúrákkal, emlékezzen, hogy Évának kígyó harapdálja a bokáját a Kiűzetést követően, s Eurydice bokája ugyancsak „kígyófogakat fogadott be”, az ő „kiűzetésekor”, az Alvilágba.

A lényeg, hogy Lótné sziklává válásával lényegében már be is bizonyítottuk, amit kellett, vagyis, hogy a Biblia ismeri és elismeri a sziklává válás fizikáját, ámde ha már itt járunk, megmutatjuk, hogy egyéb helyekről is visszaköszön ez a Bibliába is mélyen beivódott jelenség.

Sára végül is hegygé válhatott?

Emlékezzünk csak: Sára és Ábrahám is óriások voltak.

⁸⁶ *A világ teremtése*. Amerikai mondák és legendák. Nótárius Könyvkiadói Gazdasági Munkaközösség 161. o.

⁸⁷ Ovidius: *Átváltozások*. Magyar Helikon, 1975. 277. o.

„[...] Ábrahám hetvenszer olyan volt, mint egy közönséges ember, és három, vagy négy mérföldeseket lépett.”⁸⁸

Egy bibliai vers őket csaknem nyíltan sziklaként jeleníti meg:

„Emeljétek tekinteteket a kősziklára, amelyből kivágtak benneteket, és a kút nyílására, amelyből kiástak titeket. Nézzétek atyátokat, Ábrahámot, És Sárát, aki világra hozott titeket.” Iz 51,1-2

Találtam egy Sára hegységet is, az egykori Szentföld-övezet számomra tán legizgalmasabb vidéke ez. Széir ugyanis Sárát jelent. S mi már ott járunk, hogyha valakiről hegyet, sziklát neveztek el, akkor őt magát tekintették annak, értelemszerűen sziklává válva.

„Széir pedig a Petrát körülvevő hegylánc bibliai neve, a mai Szara. Hegyek, sziklák, kövek voltak kezdettől fogva az istent megtestesítő tartózkodási helyek, amelyeket jelképesen kőoltárok képviseltek.”⁸⁹

Sziklakultusz a Bibliában

Kiderült, hogy a pátriárkák sziklává válását a Biblia kelléktára is tartalmazza, és vélhetőleg épp ez fogja megmagyarázni azt a jól ismert jelenséget, melyet mindenki ismer, ámde okát elfeledték, s immár találgatások prédájává vált. Mert ez, és nem más a sziklakultusz, a sziklaimádat oka, s egyben magyarázata.

Üssük fel bárhol a Könyvek Könyvét, a Szikla és Isten fogalmának mély egybefonódását tapasztaljuk, és ennek nem egy poétikus oka van, miként napjaink szövegelemzői sugallják, hanem a sziklává válás a magyarázat:

⁸⁸ Robert Graves– Raphael Patai: *Héber mítoszok*. Szukits Könyvkiadó, Szeged. 146. o.

⁸⁹ Magnus Magnusson: *Ásóval a Biblia nyomában*. Gondolat- Budapest, 1985. 225. o.

„Mert kicsoda volna Isten az Úron kívül?
S kicsoda köszikla a mi Istenünkön kívül?” (2Sám.
22,32)

„Az Úr menedékem, váram, szabadítóm, Istenem,
sziklám, hozzá menekülök.” (Zsolt. 18(17),3)⁹⁰
„Éljen az Úr, áldott legyen az én *sziklám*, dicsőség
üdvöm Istenének!” (Zsolt. 18(17),47)⁹¹
„Így szólok Istenhez: *Sziklám* vagy, mért feledkeztél
meg rólam?” (Zsolt. 42– 43,10)⁹²

Kár, hogy a nagyszerű Jáki Szaniszló, aki egy pompás kis
kötetet szentelt a bibliai sziklakultusznak, kizárólag a bibliai
tájakat vizsgálja kilátó tornyából...

Lelki szikla?

Tanulságos, hogy a bibliakutatás a sziklaistenség fogalmát
kizárólag jelképes értelműnek találja:

„A szikla gyakori megjelölése Istennek, ő a biztos
alapja a szövetségnek, s egyszersmind pajzs, védője
népének.”⁹³

Jáki Szaniszló ez ügyben itt még hasonlóképp vélekedik:

„Jahve igazán tökéletes templomának [...] nem fizikai
sziklára kellett épülnie, [...] hanem *lelki sziklára*,
melynek kitartó ereje állhatatosság volt a megpróbáltatá-
sokon...”⁹⁴

⁹⁰ *Biblia*. Budapest, 1992. Szent István Társulat, 624. o.

⁹¹ Uo. 625. o.

⁹² Uo. 637. o.

⁹³ Uo. 686. o. 18,3.

⁹⁴ D. Dr. Jáki Szaniszló: *...Erre a sziklára...* Ecclesia, Budapest. 1991.
83. o.

Az előbbiekből körvonalazódik, hogy ezt a Sziklát általában pusztán az egyik tulajdonságával, a szilárdsággal azonosítják, jóllehet, a szent szöveg ilyen értelmezésre sehol sem bátorít. Ellenkezőleg! Egy konkrét, és fenyegető sziklalény bontakozik ki a szemünk előtt. Dávid így fenyegeti zsoltárában a gonoszokat:

„Ha majd bíránk, a szikla kezébe esnek,
meglátják majd, mily szelídek voltak szavaim:
Ahogy a malomkő széttörve fekszik a földön,
Úgy szórták csontjukat az alvilág torkába.” (141. Zsolt.
6-7)

Hegymádók

Isten egyik bibliai neve: El-Shaddai – a magasság istene –, melyet sokan Sziklaistennek értenek és fordítanak. A szent szöveg tele van a sziklaistenség nyomaival, mutatja, amely azt mutatja, hogy a régi zsidók is sziklaímádók voltak. A régi magyarokat ugyancsak hegymádónak mondják a krónikák, és nem is csoda, hisz ezen a hiten állt az egész őskori földkerekség.

Hegymádók? Jelent ez egyáltalán valamit? Mi imádni való van egy hegyen? A szilárdságot imádták volna? Baromság ilyesmit gondolni. Mintha ez egy afféle imádat, amit Petőfi érez a világ legsivárabb látványa, az Alföld iránt!

Tudják, miért imádták a Sziklát? *Mert nem Sziklának* látták, hanem megkövült emberösnek, atyaistenségnek, anyaistenségnek látták, s így már, ugye, mindjárt méltóak a Sziklák az imádásra?

Korunk embere okkal-joggal harapdálja a szája szélét az alábbiak láttán, ha nincs tisztában az előbbi ideológiával:

„Pliniust felháborítja, hogy a hegyeken erőszakot követnek el, a föld mélyébe hatolnak, és megszeplősítik (profanizálják) szent ölet.”⁹⁵

Hát ezek a férfiak hiányoznak manapság! Plinius csaknem vallási sértettséggel, gáláns lovagként száll a hegy védelmére, kel ki annak szentségtöréssel felérő macerálása ellen. Legszívesebben párbajra hívná az elvetemült bányászokat. Micsoda Don Quijote íródhatna ebből az eszmekörből táplálkozva... Visszatérve a komoly dolgokra a Biblia is lépen-nyomon figyelmezteti az embert, hogy ne feledje eredetét:

5M 32,18A Kösziklát, a ki szült téged (...) Isten(...), a ki nemzett téged.

Ámde ezt csak az értheti, aki beszéli ezt a képnnyelvet, egyébként azt hiszi, hogy az előbbi kommentárral szólva az „állhatatosság”, a „lelki szilárdság” szülte az embert. Az előbbi bibliai, kösziklakő-szülte emberiség látványáról van egy kísértetiesen hasonló azték fogalmazványunk is, mivel:

„Ez a különös hegytisztelet az indiánoknál is tetten érhető.”⁹⁶

„Egyik nap, kora reggel, nyilat ütött a Nap a földre.
Lyukat ütött a *sziklák házának* kövén a nyíl;
Férfit és asszony nemzett a sziklakő porából...”⁹⁷

A képlet sumer fogalmazványa. Huwawa a Naphoz, Utuhoz könyörög. Egy apa-fiú találkozásnak lehetünk szemtanúi:

„Ó, Utu, én nem ismerem szülőanyámat,
én nem ismerem nemzőapámat:
engem a hegy szült, engem te nemzettél!”⁹⁸

⁹⁵ Várkonyi Nándor: *Az ötödik ember*. Széphalom Könyvműhely, 1997. 271. o.

⁹⁶ *Mitológiai ábécé*. Gondolat, Budapest, 1978. 480. o.

⁹⁷ *Sasok és kondorkeselyűk*. (Navatl és kecsua költészet) Magvető Kiadó, 1977. 156.

⁹⁸ Fénylő ölednek édes örömében. A sumer irodalom kistükre. Európa, 1983. Ford. Komoróczy Géza. 177. o.

Sziklává válás az Újszövetségben

Az ember csak ámul és bámul, hogy az őskori sziklakultusz az Újszövetségben is helyet kap, nem is akárhogyan. Hisz azt hinné az ember, hogy az újszövetségi észjárás már fényévnnyire van a múlttól. Külön tanulmányt érdemelne, hogy az evangéliumi szerzők mily tudatossággal és korrektséggel szövik szövegeikbe az ősi sziklakultuszt. A lényeg, hogy az Ószövetségben és az Újban közös vér csörgedez, még akkor is, ha ez a megállapítás nyilván keveseknek van ínyére. De hát itt most oknyomozás folyik, és nem óhajtunk tetszeni, csupán az ügyünknek...

De ki hát az Evangéliumok kösziklája?

Jézus „sziklává változtat”

Az Evangélium kösziklája Péter:

„Te Simon vagy, János fia, de Kéfa, azaz Péter lesz a neved.” (János 1/42)

A *kéfa* annyit tesz: szikla, köszikla. Simon tehát Kőszikla lett. Bolond, aki itt sziklává változtatás nyomai után szimatol, gondolja a nyájas olvasó, de láss csodát, mégsem vagyunk egyedül. Jáki Szaniszló immár nem jelképes értelemről beszél a szikla kapcsán.

„Krisztus Simont sziklának nevezte, és sziklává tette.
[...] Jézus szavai, melyek Simont Sziklává tették.”⁹⁹

⁹⁹ D. Dr. Jáki Szaniszló: ...*Erre a sziklára*... Ecclesia, Budapest. 1991. 73. o.

Odébb:

„Jézus nemcsak Simon nevét mondja sziklának, hanem kijelenti, hogy Simon a szikla.”¹⁰⁰

Hát igen! Ez aztán egyenes beszéd! Megrészegítő mindezt leírva látni.

Sziklává válás, megfordulás

Nehéz azzal ma mit kezdeni, ha Pétert Jézus sziklának nevezi, minősíti. Az egyháza pillérévé változtatja, vagyis egy építészeti struktúrába kerültünk. Mi viszont már tudjuk, hogy a sziklává változtatás a kozmogóniai problémakörbe vágó büntetések legsúlyosabbika, Atlasz és szerintünk Ádám is így járt, s rá is szolgáltak a büntetésre.

Péter sziklává vált volna? Atlasz és Lótné legendáriumában is felbukkant a *megfordulás* mozzanata. Jóllehet, a fordulat Pál nevéhez fűződik – aki viszont Péterrel egy gyékényen árul a naptárban –, ezt az elengedhetetlennek tűnő motívumot mégis csak itt, e kövé válásos szüzsé gravitációs körében találtuk. És ez figyelmeztető jel, hogy az őskori szövőszéken szőtték ezt a szöveget is.

A kövé változtatás viszont a legnagyobb büntetés. Figyeljék csak meg, mindezek jegyében, Jáki Szaniszló csaknem zavarba ejtő titkokat feltáró prizmáján keresztül, hogy megtiszteltetés-e Péter sziklává való „kinevezése”? Jézus hogyan is látja, minősíti Pétert?

„Simont [Pétert], a Sziklát Jézus helyre utasította azzal, hogy Sátánnak szólította.”¹⁰¹

¹⁰⁰ Uo. 109. o.

¹⁰¹ Uo. 72. o.

Demiurgusz-Péter?

Nyilván az előbbi idézetben sokan felhorkannak, s tán mi magunk is ezt tennénk, ha a néphagyományból mindez nem köszönné vastagon vissza. Pétert ott tény és való, ördögi szerepkörben látjuk viszont. De azért nem eszik olyan forrón a kását, ő nem diabolikus személyiség, hanem kedves, szerencsétlen demiurgusz. Mindezeket róla Kálmány Lajos, a nagy magyar őskorkutató írta:

„Szent Péter a kereszténység hatása következtében több mondában foglalta el a demiurg ördög helyét. [...]

Demiurnak tekintjük Szent Pétert az oly hagyományokban, melyekben nem teremteni, de pusztítani akar [...]

Szent Péter demiurgságát tárja elénk eme szólás is, melyet akkor szoktak használni, amikor meleg van: Nem hijába nat tél vót, Szen' Pétör sok fát vágatott, ugyancsak rakat is a tűzre.”¹⁰²

Péter és a világközép

Az égis érő bűnös óriásoknak a világ kellős közepén illik sziklává válniuk, mivel ők tartják a kozmoszt. Ha kiderülne, hogy Péter is a világközépen áll, az fontos érv lenne amellett, hogy a sziklává válása ugyanazt jelenti, mint mitikus rokonaié. Péter viszont Rómában válik „sziklává”, s nem a Szentföldön, ami a kereszténység világközepe.

Ámde várjunk csak! Róma helyi értéke akár ugyanaz is lehet, mint Jeruzsálemé, hisz a Római Birodalom kozmoszközpontja.

¹⁰² *Az ősi magyar hitvilág.* Szerkesztette: Diószegi Vilmos. Gondolat, 1971. Budapest 313. o.

Pont, miként Mekka a mohamedán világ közepe! De mit is jelent Róma Péter számára?

„[Péter] alázatosan véghezvitte történelmi feladatát, ama óriási szikla árnyékában, melynek neve Kapitólium volt, a Római Birodalom székhelye...”¹⁰³

Hát persze! Vatikán ráépül a „pogány” világközépre – pont, miként a zsidó ünnepekhez kapcsolódó keresztény ünnepeket is pogány naptárhoz igazították¹⁰⁴ – tehát Jeruzsálemet és a Golgota szellemét ide áttelepítették. Előfordul az ilyesmi, nem szabad tőle megriadni:

„A Föld jeruzsálemi közepének vagy köldökének a gondolata nemcsak a zsidó és keresztény, hanem a későbbi mohamedán mitológiában is megjelenik.

[...] a régi keresztény hagyomány viszont az iszlám terjeszkedés Jeruzsálem 614-ben való eleste után már nem itt, hanem a kereszténység legszentebb helyénél, a Golgota közvetlen közelében lévő Szent Sírnál látta a föld közepét, vagyis a köldökét.

A föld köldökének áthelyezése a mohamedán Sziklatemplom¹⁰⁵ területéről a Golgotára párhuzamosan történt Ádám feltételezett temetkezési helyének onnan ugyancsak a Golgota hegyére való áttelepítésével.”¹⁰⁶

Mit üzen ez ügyünkben? Azt, hogy Péter valójában a Golgotát testesíti meg Rómában sziklaként, ő az a szikla, a világ-hegy, mely a keresztény égboltot Atlaszként tartja.

¹⁰³ D. Dr. Jáki Szaniszló: *...Erre a sziklára...* Ecclesia, Budapest. 1991. 82.

¹⁰⁴ Dr. Gulyás Zoltán hozzáfűzése.

¹⁰⁵ Az Omár-mecset – vagy Sziklatemplom – Salamon egykori templomának helyén épült 691-ben.

¹⁰⁶ Ponori Thewrewk Aurél: *Csillagok a Bibliában*. Tertia Kiadó, 1993. 60-61. o.

Péter, a székesegyház

Ámde, kéne egy Szent Péter-hegy is, egy hely, amely valami mód megőrizhette Péter általunk vélelmezett metamorfózisát.

Hogyne volna, csak nem láttuk a szemüinktől, s nem mertük megérteni, hogy mit is jelent. A Bazilika maga a sziklává vált Péter, végtére is ez kereszténység világhegye, mondhatni, sziklatemploma. Mert a templom eredetileg önmagában is sziklát, hegyet jelent, ormán a Sarkcsillaggal. Beszéltünk már mindezekről, arról, hogy a templomkultusz¹⁰⁷ a sziklakultuszból nőtte ki magát, és minden templom világhegy redukció. Az észti emberös titán, Kalev¹⁰⁸ sírján is templom épül, melyet ráadásul Tallin város Dómhegyének neveznek. Tehát az emberöst ismét a templom és hegy fogalmai övezik, halálában. Amúgy, eredendően a szikla, vagyis a világoszlop, maga az Isten háza:

„Ez a kő, melyet oszlopul állítottam fel Isten háza léssen...” (1M28/20)

Ámde ha ide is érvényes, amit Ipolyi mond a kőről, vagyis jól sejtjük, hogy az ősművekben közös KRESZ működik, akkor e különös kövekben valaki lakozik:

„[...]a kő nem más, mint egy bűneiért elátkozott élőlény.”¹⁰⁹

A lényeg, ami itt ránk tartozik, hogy a Szent Péter székesegyház Golgota átfogalmazás. És immár ne arra gondoljunk, hogy Péterről neveztetett el, hanem, hogy ő maga az, személyesen. Jézus égi birodalmának pillére, alapköve.

¹⁰⁷ Gulyás Péter Pál: *Köldökcsillag a Pocakhegyen*, Tertia Kiadó, Budapest, 2004.

¹⁰⁸ *Kalevipoeg. Észti hősnéek*. Ford. Rab Zsuzsa. Európa, 1985. 49-50.

¹⁰⁹ *Bodrogkeresztúri mesék és mondák*. Dobos Ilona. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988. 390. o.

Péter kertje?

Atlasz, Ádám, Göncöl egyaránt aranykert tulajdonosok. Kár, hogy Péter nevéhez ilyesmi nem fűződik. Vagy mégis? Végére is ő a Mennysország kapusa, vagyis, rajta áll, vagy bukik, hogy ki juthat a Mennyekbe, ami viszont kert-féleség. A mennyek kulcsa lett rábízva. Nem kertőrséget jelent ez is? Háttha a Halhatatlanság kertjét őrzi épp, miként Ádám vagy Atlasz vagy Göncöl cselekedete, a maga legenda változatában?

„Én is mondom néked: Péter vagy, erre a sziklára építem az egyházamat, s az alvilág kapui sem vesznek rajta erőt.”(Máté 16/18)

„Neked adom a mennyek kulcsait.”(Máté 16/19)

Mert hogyan is fest a Paradicsom? Számosan az Édennel azonosítják, s aki ide belép, pont azokat az almákat találja, amelyek Ádámmra vagy Atlaszra lettek bízva:

„A kiválasztottak a fa gyümölcse által nyerik el az örök életet. Akkor majd átültetik és a sarkcsillag helyére teszik, a szent helyre, az örök Király, az Úr háza mellé.”¹¹⁰

Válláról a Mennysországba

Úgy tapasztaltuk, hogy e világoszlop lényeket vállalkokkal jellemzik, s ezek a vállak valójában a két Göncöl csillagzat. Kandra Kabos a nagy magyar őshagyomány kutató is ráérezhetett valami ilyesmire, mert egész más úton haladva velünk azonos konklúzióra jutott: Göncöl és Szent Péter egyazon eszme megtestesítői, vagyis lényegükben mélységesen azonosak.

¹¹⁰ *Henoch Apokalypsis* . Bibliotheka. (hasonmás kiadvány) Fordította és bevezetéssel ellátta: Hamvas Béla Holnap Kiadó, Budapest, 1941. 55. o.

„[...]csalhatatlan jeleknek vehetjük arra nézve, hogy az ősmítosznak nagy, sőt isteni alakja fogott lenni Göncöl, kinek szerepét az ősmondák szellemében és értelmében nem ruházhatta másra, mint Isten fiára, a kereszténnyé lett magyar hiedelem. Ha az ősmitológia is azt tartotta, hogy csak a Göncöl vállain lehet az öreg Isten elébe jutni, akkor ezen szerepre kész alakot talált szent Péterben...”¹¹¹

Kandra viszont nem észleli e személyek titáni és kozmikus távlatait, pedig épp az őshivatásuk a magyarázat. Ámde fő, hogy látja a Szent Péter-Göncöl analógiát, ami egy igen meglepő felismerés:

„A velünk atyafi finneknél a Göncöl (Otava, miként ők elnevezték) főcsillag, a Nap és Hold mellett énekekben említett csillag alatt mindig őt értették. [...] Ő volt az ősvallásnak (ha e részben közösséget vállalnánk velük), a boldogok hazájának ajtónállója, Szent Pétere. Az ő válláig emelkedve lehetett csak a lakó égbe följutni.

Ha nem az előbbiekből következik, hogy Göncöl szerékét Szent Péterének mondják, akkor tessék elárulni, hogy miből?”¹¹²

„A Nagy Döncöl szekér Szent Pétöré vót. Szent Pétör elmönt szalmát lopni, oszt a csősz rajtaérte...”¹¹³

Érdekes nem? Ott olvasható az eredeti szekér tulajdonos neve, amely fura mód, most Szent Péteré. Eladta volna neki? Nem. A keresztény hagyomány ráköltözött egy őslegendára. Mit bizonyít ez, s mi a tanulsága? A nép ősztöne pontosan működik: tudja, hogy Szent Péter Göncölnek a legendai megfelelője. Az elképesztő kompatibilitás néma tanúsítványai

¹¹¹ *Az ősi magyar hitvilág.* Szerkesztette: Diószegi Vilmos. Gondolat, 1971. Budapest, 417. o.

¹¹² Uo. 416. o.

¹¹³ *Parasztbiblia.* Lammel Annamária – Nagy Ilona. Osiris, 1995. 290.

ezek, s mutatják, hogy az őskori csodák ajtóit összenyithatóak egy hatalmas épületté, mely tán még a Szent Péter bazilikánál is monumentálisabb.

Szikla emberösök

Kiderült, hogy a héber hagyomány nem emel elvi vétót Ádám sziklává válása ellen, hisz ez szerepel az eszköztárában. Hovatovább a sziklává válások valóságos díszcsarnokába csöppentünk az előbbiekből, e fontos hagyomány mindenféle emeletén. Ha tehát Ádám minden tekintetben rászolgált erre, s találtunk is hegyet, melyben ráismerni, akkor ne tétovázzuk hinni a szemünknek, hogy vele is ez történhetett.

Több Ádám-rokon szövegben kitűnt, hogy a sziklává válás a bűnös emberös óriások egyetemes fátuma, de könnyebb bele-törődni ebbe, ha megértjük, mindenki így gondolta, széles e világon. A hegyek az emberek kővé vált ősei:

A Kalevipoeg Lindája sziklává válik

Az észtek máig tisztelegnek egy szikla előtt, mivel az ősan-
juk az:

„Tették tüstént a fennvalók,
a jó özvegyet, a jámbort,
sziklaszállá, magas szirtté
[...]
Sziklává lett fajdtyúkocskát
lelke lankadt özvegy Lindát
mai napig, mostanáig
nézhetitek, láthatjátok.”¹¹⁴

¹¹⁴ *Kalevipoeg. Észti hősnék.* Ford. Rab Zsuzsa. Európa, 1985. 72-73. o.

Séta az apa hátán!

Nganaszan (uráli nyelvrokon nép) legenda:

„Nézd, a sátorból egy kis hegyhát látszik. Egyenesen a *gerinc* mentén haladj (...) Mi nem mehetünk a gerincre. Ha a hegyháttra jutunk is, elveszünk, ha a hegygerincre megyünk is, elpusztulunk.

– Szerinted mi a földön járunk?

Felel az asszony:

– Ez a *hegyhát az én apám háta*. Azon járunk.”¹¹⁵

A hegyisten fia

Japán életkép az őskorból:

„Susanowo az égből a földre, Idzumo tartományba érkezik. Ott, a Hi folyó partján sírva talál egy öreg embert és asszonyt. Közöttük ül egy fiatal leány. Kérdezi őket: „Kik vagytok?” Az öreg felel: „a te szolgád, egy földi istenség, Ashiandzuchi, a nagy Hegy-isten fia.”¹¹⁶

Ködmönös hegyember

Magyar legenda:

„Nemsokára rátaláltak egy nagy hegyre. Annak a tetején volt egy nagy fa. Mihelyt a hegyre léptek, az abban a percben egy rettentő nagy ködmönös emberré változott.”¹¹⁷

¹¹⁵ *Finnugor–szamojéd (uráli) regék és mondák*. II. Budapest, 1984. Móra, 264–266. o. /Fej nélküli emberek/

¹¹⁶ *A bűvös tükör*. Válogatás Róheim Géza tanulmányaiból. Magvető Kiadó, 1984, 43. o.

¹¹⁷ *Hetvenhét magyar népmese*. Illyés Gyula feldolgozásában. Móra Ferenc Könyvkiadó. 1993. 494. o.

Nem is biztos, hogy átváltozott. Lehet, ekkor ismerték fel, hogy ki is ő valójában?

Kincsesmélyű-hegy-apa

Menyasszonysírató, a zürjéneknél (komik):

„Tündökletes napom, édesapám,
földön járó Szent Miklós,
én kincsesmélyű-hegy-apám
Mért van kedved most már abban,
Hogy ily tervet tervezzél,
Elúzzél, ellökjél?”¹¹⁸

Mert ne higgyék, hogy itt valóban a papa a megszólított, hanem az ősapához beszél a menyasszony, a kezdet kezdetén álló Hegyhez, lényegében istenükhöz. Malacunk van abban is, hogy ennek még kincses barlangja is van a hasában, miként a mekkai Ádámhegynek... Na, erre majd még visszatérünk.

Kőapa?

Az ind variáns:

„Siva pedig a Hegy, az egekbe nyúló *Himaván* leányát, Párvatit választotta párjául.”¹¹⁹

Micsoda? Egy komoly fiatalember, Siva – aki egy világvalás központi istensége – egy hegynek a leányát veszi el nőül? Nyilván a Himaláját (*Himaván*) sem hegynek hozta a gólya, s

¹¹⁸ *Hozott isten holdacska!* Finnugor varázsigék, imádságok, síratók. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1979. 369. o.

¹¹⁹ Baktay Ervin: *Indiai regék és mondák*. Budapest, 1963. Móra, 32.

leányát se hegyként, hanem még gigászként nemzi, miként Atlasz a lányait. Neki is a szokásos vétek terhelhette a számláját, attól vált hegygyé. Majd épp ő lesz kivétel...

A mesemondó szikla

Van egy indián mese, aminek a végeredménye azonos az előbbiekkal, jóllehet, itt a lényegét már elfelejtették. De így talán annál érdekesebb, legalább nem rágják a szánkba, nehogy elkényelmesedjünk:

Egy vadászgató árvagyerek, csak úgy, az orra után lődörögve fura hangokat hall. Egy hatalmas Szikla szólítja meg, egy üzleti ajánlattal: némi vadászszákmány ellenében majd mond neki meséket. A gyerekek tetszik a dolog, s nem is csinál titkot belőle. Nem kell hozzá sok idő, s az egész törzs odajár a Sziklához, mint valami szórakoztató központba, mesét hallgatni:

„Amikor mindenki elcsendesedett, a szikla így szólt:

Most elmondom a rég volt idők történetét. Valamikor réges-régen, amikor megteremtődött a világ, ami ma is létezik, volt egy másik világ is...”¹²⁰

Tehát nem mai halandzsamesék ezek, hanem igaziak. Eredetileg minden mese a kozmosz eredetéről szólt. A Szikla a törzs ősrégével traktálja a publikumát, kozmogóniai szüzsékkal. Senki se kérdi tőle, honnan ilyen tájékozott? Nyilván, ő a törzs Sziklává vált emberőse, vagyis első kézből ismeri a témát, mivel mindezek tán épp vele, a törzs ősi nemzetségével estek meg. A Szikla kommunikációs készsége és kiváló étvágya is arra utal, hogy a szikla emberős óriást rejt magában.

¹²⁰A mesemondó szikla. Móra Könyvkiadó, Budapest, 1969. A mesemondó szikla. 215. o.

A Nagy Anya sziklává válik

„Az Agdos-szikla a Nagy Anya alakját öltötte magára – így szól a történet –, s Zeus aludt rajta. Álmában, vagy miközben az istennővel birkózott, magja a sziklára hullt. A tizedik hónapban az Agdos-szikla üvöltve világra hozott egy fékezhetetlen, vad, kétnemű és kétszeresen szenvedélyes lényt, Agdistist.”¹²¹

Niobé ősanya is volt

Niobé esete:

„Most meg az elhagyott hegyeken, sziklák tetejében, ős Szipüéoszban, ahol mondják, hogy az isteni Nimfák fekhelye van, s Akhelóosz mellé járnak a táncba, ott, noha kővé vált, égből jött kínokat érez.”¹²²

Róla kevésbé ismeretes, hogy emberősnak is tekintették, miként Ádámot, Évát, Sárát, vagy Atlaszt. Innen már csak egy lépés a sziklává válás, vagyis magában hordozta fátumát:

[Niobé] Boiotiában is az emberiség egyik ősanyjaként jelenik meg.”¹²³

Nem öröm a sziklává válás, Niobé sincs elragadtatva:

„Azóta pedig sziklává változva ott áll a Sipylos-hegységben, s kőalakban szenved tovább, az istenek akarata szerint.”¹²⁴

¹²¹ Kerényi Károly: *Görög mitológia*. Budapest, 1977. Gondolat, 63.

¹²² Homérosz: *Íliász. Odüsszeia. Homéroszi költemények*. Magyar Helikon, 1974. 441. o. XXIV. 584-620. o.

¹²³ Kerényi Károly: *Görög mitológia*. Budapest, 1977. Gondolat, 146. o.

¹²⁴ Kerényi Károly: *Görög mitológia*. Budapest, 1977. Gondolat, 147. o.

Ádám és Niobé közös hajóban

Mivel is érdemli ki Niobé a sziklává válást? Azzal, hogy istenníteti magát:

„Már együtt voltak az asszonyok Létó oltára körül, mikor közéjük érkezett a Niobé. Minden szem feléje fordult. [...] Niobé rájuk szólt gőgösen: [...] Inkább előttem borulnátok térdre! [...] Láttá Létó, hogy üresen maradt az oltára.”¹²⁵

Niobé egyébként Atlasz-unoka, tehát a sziklává válás náluk családi hagyomány.

Ádámról is járja olyasmi, amit most tudtunk meg Niobéről, vagyis, hogy túlságosan is az érdeklődés középpontjába kerül, Istent irritálva:

„Az élőlények mind félelemmel vegyes hódolattal közeledtek a tündöklő Ádámhoz, abban a hiszemben, hogy ő a teremtetőjük. Amikor azonban lába elé borultak, Ádám megfeddte őket, mondván: „Járuljunk Isten színe elé, hálákat adván; imádjuk őt, hajoljunk meg, és térdeljünk le az Úr előtt, aki alkotott minket...”¹²⁶

„Ádám óriási alakja és sugárzó arca annyira megzavarta az angyalokat, hogy „szentségesnek” szólították, majd remegve szálltak vissza az égbe. Ott megkérdezték az Úrtól: „Lehet-e két isteni hatalom – egy itt, egy pedig a földön?”¹²⁷

¹²⁵ *Mitológia*. Trencsényi-Waldapfel Imre. Gondolat Kiadó, 1983. 126. o.

¹²⁶ Robert Graves– Raphael Patai: *Héber mítoszok*. Szukits Könyvkiadó, Szeged. 55. o.

¹²⁷ Uo. 55. o.

Ne feledjük, Ádám akarva, akaratlanul mintha Isten pozícióját veszélyeztetné, ezzel hívva ki a sorsot maga ellen. Az örök élet gyümölcsétől épp ezért tartja Isten távol, hisz, ha enne belőle, „olyanná válik, mint egy közülünk.”

Ádám sorsa Niobé sorsa is.

Nem áll rosszul a szénánk

Számunkra immár nem kérdés, hogy Ádám pályáját óriásként kezdte, és hegyként fejezte be. Őrá ismertünk a Golgotában, s egyéb Ádám-hegyekben is, mivel az ő szelleme lakik ott. Az első számú gyanúsítottunkról, az Istenhegyről még nem is beszéltünk, pedig az rejti magában a „bűnjelet”, ha a Zóhár felvetés igazságát sikerül bebizonyítanunk...

Egy valami immár nem vitás: A gyümölcs sorsa nem zárul le azzal – ahogy eddig hittük –, hogy Ádám jóízűen elrágja, aztán megtörli a szája szegélyét, mert az alma ott lapul, várakozik az ő barlang-gyomrában. Nem örölték volna le végleg a gyomra malmai? Miféle almák ezek, és hogyan fejtik ki állítólag jótékony hatásukat?

Tintaleves papírgaluskával

Ha az édeni gyümölcs végül is valóban megkerül, vagyis Mózes tényleg azt hozza ki a Sinai hegyből, akkor kijelenthető, hogy fiziológiailag életszerűtlenül zajlott e neves esemény. Ádám emésztése eszerint vagy nem volt kifogástalan, vagy pedig ezt az egész tudásevést gyökeresen máshogy képzelték a régiek, s mint annyi mindenre, erre is lehetett egy külön bejáratú ős-tudományos elképzelésük.

Igazság szerint akad egy ide kíváncszó, ámde idegesítően képtelen problematika, mellyel az ember restell előhuzakodni: nevezzük el tudásevésnek. Nincs tudomásunk arról, hogy bármely illetékes szakkutatás egyáltalán diagnosztizálta volna ezt a tematikát. Tán, mert – tény és való –, innen, a távoli jövőből azt a látszatot kelti, hogy hagyományt nem feltétlenül józanul írták. Érdemes beszélni róla, mert a *tudásevés* –, sőt, *könyvgyasztás* különös esetei tendenciózusan jelentkeznek. Szálljunk hát alá, és szemléljük meg közelebbről, hátha kiokosodunk e kérdéskörben, s hátha kiderül, hogy mindez mégsem akkora baromság, amekkorának kinéz, hanem ellenkezőleg: még az édeni gyümölcssevés megértésében is segítségünkre lehet.

A lenyelt könyv

Egy finnugor, cseremisz, – *mari* – ősmesében egy valóságos nemzeti tragédiát okoz egy torkos tehén: lenyeli a szent könyvüket. Ne feledjünk viszont, hogy a szent könyv mágikus tárgy, s tudástár is egyben, hisz elsősorban kozmogóniai elképzeléseiket kódolják a legendáiba. Vagyis fontos és méltóságteljes, sőt, mágikus tárgy került a süllyesztőbe:

„Azt mondják, hogy egykor, régen a mariknak is volt mari nyelvű könyvük. A mari bent a házban darát kevert, s bevezette a tehenet megetetni. Ez a mari valamiért a kemence szélére tette a mari könyvet, s ott felejtette. A tehén, miközben a darát ette, észrevétlenül a könyvet is lenyelte. [...]

Néhány év múlva a mari levágta a tehenet. Mikor felbontotta, meglátta a tehén hasában a szásrétű gyomrot. Ilyen gyomor ennek előtte nem volt a marhában. A mari kivette a szásrétűt, a kúthoz vitte megmosni. Mósás közben ráismert a könyvére:

Ez az én könyvemre hasonlít! – mondta. A mari felismerni felismerte, de olvasni nem tudta. Így a hús közé tette, hogy megegyék.”¹²⁸

Ránk itt most annyi tartozik, hogy a mágikus könyv túléli a megpróbáltatásokat, s végül kikerül ebből az élő labirintusból. Ez az alaphelyzet a tudástárgy szempontjából azonos az Ádám lenyelte tudásgyümölcssel, ha a felvetésünk igaznak bizonyul.

Na, de szoktassuk a szemünket e jelenséghez, melyhez némi türelem, tény és való szükségeltetik:

A nagy votják fehér tehén

Az előbbi szöveg votják variánsa:

„Kezdetben minden votják egy helyen élt, s az öregek az öregebbektől gyakran tanultak imádkozni és törvényt ülni. A nép igen tanult volt akkoriban. [Később szétszéledtek.] ...elhatározták, hogy mielőtt mindent elfelejtenének – az imádságok rendjét, a törvényeket és mást –, felírják egy nyírfakéregre. Meg is hántottak egy fát, kérégből könyvet fűztek, s aztán ebbe a

¹²⁸ *Finnugor–szamojéd (uráli) regék és mondák*. I. Móra, 1984. 329.

könyvbe puszokkal¹²⁹ beírták az imákat, a szokásokat. A könyvet egy nagy fehér kő alá rejtették. [...] Miután elkészült a könyv, a votjások egyre ritkábban mutattak be áldozatot *Inmarnak*¹³⁰. [...] Megharagudott Inmar az öregekre és a könyvre, s egy nagy fehér tehenet küldött a fehér kőhöz, s ez – miközben az őr aludt – megette a könyvet.”¹³¹

A szöveg hangsúlyai

Játsszunk el egy merész gondolattal, csak úgy, felelősség nélkül. Nem olyasféle panelekből épült ez a legenda, mint az édeni alma-vétség?

Felírják a tudást a nyírfakéregre. = Tudás a fán

Meg is hántották a fát, kérgéből könyvet fűztek. = Tudásfa illetés, a tudást leszedik a fáról.

Megharagudott Inmar = Isten megharagszik az emberre

A nagy fehér tehen megette a könyvet = A tudást elnyelik

A tehen gyomrában a lenyelt tudásra bukkannak = Mózes kiszedi a táblákat a hegyből, vagyis az édeni tudásgyümölcs megkerül.

Ne tessék megütközni azon, hogy egy ostobácskának tetsző legendát, egy zavaros tehenes mesét a nyugati kultúra alapkönyvével vetünk össze. De hátha a régmúlt idők szele hozta hozzánk ezeket a tehenes sztorikat. Végére is a tehen nem feltétlenül önmagát jelenti, hanem egykor hallatlan kultusz övezte!

¹²⁹ Nemzetségjel; egykor betűt is jelenthetett.

¹³⁰ Inmar: a votják mitológia főistene.

¹³¹ *Finnugor-szamojéd (uráli) regék és mondák*. I. Móra, 1984. 369. o.

A szent tehén

Úgy a *tehén*, mint a *bika* istenségek voltak valaha a nagyvilág szemében. Forduljunk bármerre a hagyományban, ennek jelei mindenhol visszaköszönnek, s kultusza, bármilyen furcsa, sokhelyütt – pl. Indiában – máig él és virágzik. E felfogás forrása alighanem a Bika világkorszaka, vagyis lényegében asztrológiai alapon állt. Az előbb látott fura, tudásnyelő fehér tehének esetében sem ártana ebbe az irányba gondolkodunk. De nem könnyű, hisz mára már a tehén és bika egykori kultuszát sem együtt tárgyalják, pedig így volna logikus.

A sumerok a főistenüket, Enki atyát, *bika* alakban is tisztelték. Az akkádok *égi tehén*hez is fohászkodnak himnuszaikban. A régi görögség, Kréta, folyton folyvást a bikaistenséggel foglalkozik. Napjaink bikaviadalai is ennek a kultusznak az utórezgései.

A Kalevala külön epizódot szentel egy kozmikus méretű ökör levágásának. Héraklész tetteinek egyike is egy bika legyőzése. Nem véletlen, hogy Toldi Miklós legendájában is felbukkan ugyanez. Toldinak akkor ott, fizetség gyanánt egy tarka májat löknek, s gyanítható, hogy az ősvariánsban ez egy sorsfordító pillanat lehetett, még az se kizárt, hogy varázskönyvhöz juthatott... a májat egykor tudás-szervnek tekintették.

Zeusz is az ég bikája, hisz bikaként rabolja el Európét. Ennek jegyében gondoljunk bele, hátha ez az oka, hogy neje, Héra legfőbb jelzője: *tehén szemű*? Hátha ez is több egyszerű hasonlatnál, s ő is egy *tehén* istenség annak a Zeusznak a jobbján, akit eredetileg bikaként tiszteltek? A *tej*, a kozmosz teje, a Tejút végtére is az ő kebléből fakad...

Egyiptomban Nut Anyát, aki kozmikus istenség, égbolti tehénné változtatják, Tejúttá, hogy hordozza Rét, a napistent.

„Nut egyszerre tehénné változott, és őfelsége Ré felült a hátára. (...) Ófelsége pedig a téhen hátán palotájába vonult, és elvált az emberektől. És a föld sötétségbe borult.”¹³²

De itt most az a fontos számunkra, hogy a votják *fehér téhen* is vélhetőleg égítést értelmű tudáskönyvvvel került kapcsolatba, – ennek bizonyítására egyéb ügyek kapcsán még visszatérünk. Most az a lényeg, hogy a szent könyv elnyelése pont azért okoz akkora galibát, mert kozmikus következményekkel járhatott, erre kell gondolnunk a rokon szüzsék ismeretében. Egy-egy ilyen – nem zavaros, hanem leromlott – szöveg annak köszönheti vitalitását, hogy a hagyományozók máig tisztában vannak – immár nem jelentésével – jelentőségével.

Mit rejt a Fehér Ló gyomra?

Gondoljon bárki bármit, de összességében a régi magyarok *fehér ló*-hitét juttathatja eszünkbe az előbbi tudásfogyasztó *fehér téhen*. Lássuk, miért? Nem csak azért, mert mindkettő fehér, hanem a *fehér lónak* is pont a beléből szokás jósolni, vagyis szintén tudás kerülhetett a bélbe:

„Fehér Lónak a beleiből szoktak jósolni, úgy hallottam, hogy a fehér lovat megölték, és hogy a beleiből szoktak jósolni. Osztán ott égettek még tüzeket a jóslás előtt. Azt említette öregmamám. (Barslédec)”¹³³

Nem szokás eltöprengeni, honnan támad egy-egy ilyen bizarr ötlet, mint ez a béljóslás? Hátha a említett ősracionális, legendai előzményei vannak annak, hogy ilyen gusztustalan helyeken, belekben kurkásznak szélteben hosszában a nagyvilágban az avatottak? Ha elfogadjuk, hogy a tudásnyelés az

¹³² *Mitológiai ábécé*. Gondolat, Budapest, 1978. 98. o.

¹³³ Magyar Zoltán: *A mindentudó fű*. Zomborvidéki mondák és hiedelmek. Lilium Aurum Kiadó, Dunaszerdahely, 2002. 42. o.

egykori csillaglegenda központi fordulata volt, a béljósítás innen nagyon is kézenfekvően nyerheti értelmét...

Ámde ez baromság – legyinthetnek Önök.

Más érvünk is akad még: egy magyar meselegenda – *A Fehérlófia* –, közelebb vihet az igazsághoz. Itt is *fehér* a ló s tudják mivel edzi magát? Fakérget hánt:

„Ez a fehér ló egyszer megellett, lett neki egy fia, azt hétesztendeig szoptatta, akkor azt mondta neki:

– Látod, fiam azt a nagy fát?

– Látom.

– Eredj fel annak a legtetetejébe. Húzd le a kéréget.”¹³⁴

Jóllehet, arról nem szól a mese, hogy miféle fa is lehetett ez, s rejtett-e tudást a kérége? És nincs utalás magára a kéreg elfogyasztására se. Ámde mégiscsak van itt keresnivalónk, a következők miatt:

Az idézett szibériai legendák rámutattak, hogy a fakéreg szent tudáshoz kötődő fókusz tárgy is képes lenni, vagyis egykor nem csak önmagát jelentette.

Mesénk fakéreg hántása erőpróbának van beállítva ugyan, ámde ez irracionalitás! Hisz ez esetben inkább fát kéne kitépetnie vele tövestől, vagy épp sziklát morzsolgatni, amihez valóban kell a nyers erő! Az övé nem erőpróba, hanem beavatás-féleség lehetett. Előlegezzük meg, hogy azért hántotta le a fa kéréget, hogy elfogyassza, és belé kerüljön a mágikus tudás. Pont miként a votják tehénbe, aki ugyancsak fehér és patás, mint Fehérlófia édesanyja. És immár a két legenda képes ki-foltozni, kiokosítani egymást...

De akad-e vajon ilyesmi, vagyis tudásevés a fenséges görög kultúrában? Mi az, hogy! Hogyne akadna! Vannak itt ínycsiklandozó tudásevések, melyeket szintúgy félreértettünk eddig, mint általában a múltat, melyre mellesleg a mai tudás épül.

¹³⁴ Arany László: *Magyar népmesék*. Móra Ferenc Könyvkiadó, 1979. 78. o.

Folytatva mesénket, kérdés, hogy véletlenül nem tudást tartalmazó fakéreggel került a Fehér Ló kapcsolatba, miként az ugyancsak fehér votják tehén?

A lenyelt tudás – görögül

Mindenki ismeri ezt a legendát, vagy legalábbis a jelenetsort, anélkül, hogy sejtene, ez is az izgalmas tudásnyelés fiókban érzi magát legjobban. Egyebütt sületlenség:

„Zeusz egyesült Métisszel, bár a leány száz és száz alakot öltött, hogy megmeneküljön ölelésétől. Amikor mégis teherbe esett, Zeusz gyorsan lenyelte, mivel Gé azt jövendőlte neki, hogy a most megszülető leány után fiúgyermeket fog nemzeni vele, aki az égbolt ura lesz.”¹³⁵

Ezt a legendát is, mint mindent, jelképes ügyletként értelmezik manapság, ámde ezek az értelmezési automatizmusok egyáltalán nem működnek. Ámde mi már látjuk, hogy Métiszt nem emésztí meg Zeusz bendője! Számítógépes modulként fészkelve be magát a gyomrába, és onnan súgja a nagy istennek a jobbnál jobb tanácsokat. Ádám vagy Vipunen gyomrában – kiknek esetével mindjárt részletesen is megismerkedünk – ugyanígy fejti ki jótékony hatását a talányos tudástárgy.

„Csakhogy Métiszt, mindezt megelőzve, lenyelte, így jót s rosszat az istennő neki jelzi belülről.”¹³⁶

Sörben az igazság...

A sörös népek istenségei a tudást italukba keverve küldik le a torkukon, mert úgy nyilván élvezetesebb. A finnségi mézsör,

¹³⁵ Apollodórosz: *Mitológia*. Európa Könyvkiadó, 1977. 9. o.

¹³⁶ Hésziodosz: *Istenek születése*. Magyar Helikon, 1974. 34.

a germán, skandináv legendák sörei mind-mind az istenség táplálékául szolgáltak, ez egy mágikus ital. De sörös nép volt a régi Egyiptom és a sumérok is...

A germánok a bölcsesség sörös italáról beszélnek, főistenük, Ódin, fél szemét cseréli el, kínálja zálogul egy kortyért, s nyilván tudja, mit tesz. Kizárt az alkoholfüggőség, hisz akkor aligha érné be egyetlen korttyal...

Az egyiptomi Szetna regény *tudásra* éhes *Nanoferkaptahja* is a sörös variáns mellett tör lándzsát, a varázskönyv szárazon nyilván fogyasztthatatlan:

„A papiruszra felírja a szavakat, sört önt rá, abban feloldja, és megissza Nanoferkaptah, és mindent megtud, ami benne volt.”¹³⁷

Itt azt is megtudni, hogy mi ez a hajsza a tudás, a könyv iránt?

„A varázskönyv birtokosa a Földet és Alvilágot birtokolja.”¹³⁸

A Szetna regény még azt is világosan tudtunkra adja, hogy a tudás, miként az édeni tilalomgyümölcs, végzetes bajt hoz birtoklójára, *Nanoferkaptahra*, s nejére.

Lám, e sörrel kombinált tudásnyelések, melyeken eddig nagyokat mosolyoghattunk, szép lassan visszanyerik becsületüket, sőt, stílusosan szólva, józanságukat. És szükség is van erre, a szöveg értelése könnyen fut zátonyra.

¹³⁷ *Szetna regény*. Magyar helikon, 1962. 18. o.

¹³⁸ Uo. 7. o.

Tudásnyelés a Bibliában

De mi köze az előbbi szedett-vedett legendáknak a Bibliához, kérdezik Önök? Jóllehet, Ádám tudásgyümölcsöt fogyasztott, ámde az a jelenet életszerű, és nem feszegeti oly módon a türelem határát, miként az előbbi sörös tudásital, vagy a gyarló könyvevések. Vagy mégis? A Bibliában is akad olyan tudásevés, melytől megáll az olvasóban az ütő.

„Egyed, amit én adok neked”

Ezékiel prófétát égi látogatók szerencsétlenné, nagy ünnepélyességgel arra buzdítják, hogy nyeljen le egy könyvtekercset:

„Te pedig, embernek fia, halld meg, amit én néked szólok. Ne légy pártos, mint ez a pártos ház, nyisd föl a szádat, és egyed, amit én adok neked. És látám, és ímé egy kéz nyúlt felém, és benne egy könyv türete vala.” (Ezékiel 2/8-10)

„És monda nékem: Embernek fia! Ami előtted van, edd meg, edd meg ezt a türetet, és menj, szólj Izráel házának.” (Ezékiel3/1)

Nem kérdés, hogy ez a képsor úgy látványában, mint filozófiájában ízig-vérig kompatibilis az egyetemes őshagyománnyal.

Féltékenységi törvény

A Bibliában a hűtlen asszonyt¹³⁹ átokhozó vízzel itatják, s ez a jelenet más irányból igazolja, hogy volt egy elterjedt vélekedés, miszerint a tudás, vagyis az igék, lenyelés útján is belénk kerülhetnek. Lássuk csak, e különös ceremóniát:

¹³⁹ Kövér András hívta fel a figyelmemet e témába vágó epizódra.

„És írja fel a pap az átkokat a levélre, azután törölje le a keserű vízzel.” (4M5/23)

„És itassa meg az asszonnyal az átokhozó keserű vizet, hogy bemenjen ő belé az átokhozó víz az ő keserűségére.” (4M5/24)

Megivott aranyborjú?

Megivott törvénytáblák?

Az átokkitatás tehát jelen van a szent szövegben, s ettől egy másik talányos eseménysor is magyarázatot nyerhet. Arra a közismert bibliamesére gondolok, melyben a kishitű nép nem győzi kívánni Mózes visszatértét a Sinai-hegyről a törvénytáblákkal, hanem aranyborjút öntetnek Áronnal, hogy az vezesse őket tovább útjukon. S mi is lesz e borjú sorsa?

„És mikor közeledett vala a táborhoz, látá a borjút és a táncolást, és felgerjede Mózesnek haragja, és elvevé kezéből a táblákat, és összetöré azokat a hegy alatt.” (2M32/19)

„Azután fogá a borjút, amelyet csináltak vala, tüzen megégeté, és apróra töré mígnem porrá lett, és a vízbe hintvén itatá azt az Izráel fiaival.” (2M32/20)

A megégetett aranyborjút vízben oldva issza meg a bűnös nép, ennyit tudunk ugyan, de senki se sejti, miért? Az előbb látott átokkitatás viszont ennek a jelenetnek is a megoldása lehet.

Sőt, mindez még a táblatörésről alkotott eddigi elképzeléseinket is felülírhatja: Mivel Mózes az aranyborjúval lényegében egy időben a tudástáblákat is összetöri, s hátha azt is megittatta a néppel? E két esemény összeér, egybe tartozik. A borjú összetörése a lenyelést szolgálta, s a táblák összetörésének is ugyanez lehet az oka, magyarázata, túl a dühön és jogos csalódottságon. Így kerülne az összetört s vízbe kevert isteni tudás is a nép gyomrába a biblia-előtti szöveg ősvariánsban? Ezzel már csak azért sem árt számolnunk, mert a Zóhárból megtud-

tuk, hogy a kérdéses kötőablák épp a Fáról valóak, vagyis fogyasztásra alkalmas édeni tilalomgyümölcsök.

Prófétálnod kell

A tudásnyelés lehetőségét az Újszövetség is ismeri, és elismeri. János látomásai igencsak emlékeztetnek Ezékiel odaátrol szerzett tapasztalataira, nyilván nem átvételről van szó, hanem mindketten ugyanazt látták, tapasztalták. János is részesült ugyanabban a megtiszteltetésben, kiváltságban, hogy egy könyvet nyellessenek le vele:

„Elmenvén azért az angyalhoz mondván néki: Add nékem e könyvecskét. És monda nékem: Vedd el, és edd meg; és megkeseríti a te gyomrod, de a szádban édes lesz, mint a méz. Elvevém azért a könyvecskét az angyal kezéből, és megevém azt; és az én számban olyan édes vala, mint a méz; és mikor megettem azt, megkeseredék az én gyomrom. És monda nékem: Ismét profétálnod kell néked sok népek és nemzetek és nyelvek, királyok felől.”(János Jelenései 10/9-11.)

Ezékielnél nem tudtuk meg fekete-fehéren, mire is szolgált e különös ceremónia. Esetében az ember kénytelen egy megfakult értelmű rítusra tippelni. Jánosnál viszont kiderül, hogy a lenyelt könyvtől az ember isteni tudás birtokosává válik. De mi is lehet ez a tudás, mire vonatkozhat? Eredetileg alighanem valamifajta jövőbe látó képességet, egyfajta látnokságot jelenthetett.

Lefordítható-e vajon mindez Ádám esetére?

Ádám jós lesz

Egyvalami bizonyos, hogy az édeni almaevésből nem derül ki, miféle hozadéka lett a tudásgyümölcs elfogyasztásának. Ádám

nem tudatlanul jelenik meg a Kertben, hisz az alma előtt is beszél, szót ért Istennel, és Évával is remekül eltársalognak. A tilalomszegés eleve magas intelligenciára vall, más kérdés, mennyire etikus a dolog... A lényeg, hogy a tilalomgyümölcs hatására Ádám egy speciális isteni tudás birtokosa lesz:

„És monda az Úr Isten: Ímé az ember olyanná lett, mint mi közülünk egy, jót és gonoszt tudván.”(1M3/22)

De mi is ez? Jövőbe látás. Asztrológiai képesség, végtére is a csillagokban a jövő is meg van írva:

„A gyümölcssevéstől Ádám jövendőlni tud.”¹⁴⁰

A lényeg, hogy az isteni tudás jövőbelátási képességet, lát-noki tudományt jelenthetett eredetileg.

Összefoglalva elmondhatjuk, hogy Ádám lenyeli a tudástárgyat, s ez benne pont úgy működik, miként a lenyelt könyv neves utódaiban, Ezékielben és Jánosban, vagy miként Zeuszban Métisz. Ennek a hozadéka tehát, hogy látja Ádám a jövőt, s „jövendőlni tud.”

Élettani hatása

Madách rövid, ám titáni művében, *Az Ember tragédiájában* az almafogyasztás élettani hatása világosan megmutatkozik: Ádám harmadik szeme megnyílik a gyümölcstől, kényelmesen elhelyezkedve mozizni kezd: Lepereg előtte az egész emberi történelem, annak teljes pompájában és dicsőségében. A madáchi mű lényegében arra a gondolatra épül, hogy az alma hatására a jövőbe lehet látni. Honnan a fenéből tudhatta Madách mindezeket?! Mert az biztos, hogy mindez a Bibliából ki nem olvasható, csak a pókhálós legendák sarkaiból. Honnan tudhatta? A nagy költők a mágikus tudás birtokosai: értik és beszélnek a régi nyelvet, valami mód megörökölték.

¹⁴⁰ Robert Graves– Raphael Patai: *Héber mítoszok*. Szukits Könyvkiadó, Szeged. 70.

Tudástárgy, titáni belekben

A Vipunen akta

A rokon példák segítik az eligazodást a szövegek útvesztőiben.

A Kalevalának van egy olyanforma eseménysora, amely nagyban segíthet a számunkra oly fontos ős-mózesi expedíció, küldetés elképzelésében. Hátha eredetileg az élő Ádám-hegybe szállt alá, hogy onnan a fáról elnyelt gyümölcsöt, azaz a táblákat kimenekítse. Ne sajnáljuk az időt e kalevalai eseménysornál kissé elidőzni, mert a tapasztaltak iránytűként is hasznosíthatóak.

Már a kezdés is ígéretes: Väjnämöjnen útra kel, majd megérkezik egy félig megkövesedett, hegyszerű gigászi lényhez. A szája kapuján át belép a bëlrendszerébe, ott hosszas bolyongást követően rátalál a fókusztaárgyakra, s azokat kihozza e titáni lényből, nem mondhatni hogy szépszerével. E tudástárgyak, más szóval bûvigék – melyeket a Kalevala-kutatás szeret absztrakciónak képzelni –, megfoghatóak, szállíthatóak, pont miként a mózesi törvénytáblák.

Ez a Vipunen az élő hegyek iskolapéldája lehetne: van szája, gyomra, sôt, még mája is! A beleiben gondolázó Väjnämöjnen diskurálhat vele, tehát még intelligens is, miként a mi Ádámunk. Íme a neves találkozás:

„A vasrúdat ím bedöfé
Antero Vipunen száján,
A vigyorgó ínye közé,
A csikorgó álla közé,
[...]
Legott bûvigés Vipunen
Tágasabbra tátja száját,
Szétterjeszti állkapcáját,

Kardostúl a hőst befalja,
Torkán egyszuszra letolja
Amaz öreg Väjnämöjnt.
Ott a búvigés Vipunen
Maga szóval ígyen szólal:
„[...] Sosem ettem ilyenformát
E falatnál édesb fajtát.”¹⁴¹

Még Gilgames is...

Mielőtt folytatnánk Vipunen aktáját, vessünk egy oldalpirlantást a halhatatlanságot szomjúhozó Gilgamesre, mivel Väjnämöjnnel egy cipőben jár. És Mózessel is, hisz Gilgames is egy hegyemberbe, egy bizonyos „élő ember hegyébe” vonul, mégpedig szintén ige, illetve írás ügyben:

„Az úr [Gilgames] az élő ember hegye
felé fordította vágycát
[...]A hegységbe akarok behatolni
[...]felírom ott a magam nevét;
földjén, ahol mások nem írják nevüket,
felírom ott az istenek nevét.”¹⁴²

A Gilgames eposz alaposan eltalányosodott, s jóllehet a kérdéses szöveg vezetése eltért úgy a bibliaitól, mint a kalevalaitól, ámde fontos komponensei mégiscsak ugyanazok, mint a mi típuslegendánk, ama régi csillagmítosz motívumai, melyekből mindezek a történetek elágaztak. Miért? Hisz Gilgames is élő hegybe vágycik, s az ő úti célja írással kapcsolatos. Egy csokorban találtuk tehát az utazást, a hegyet és az írást. És abban is egyeznek, hogy a mai olvasó egyiküket sem érti istenigazából.

¹⁴¹ *Kalevala*. Helikon, 1985. Ford. Vikár Béla. 108. o.

¹⁴² *Fénylő ölednek édes örömében. A sumer irodalom kistüke*. Európa, 1983. 169. o.

Mert miért is vág ily fura kalandba Gilgames, és mit is jelent az, hogy élő ember hegye? Van egy tippünk: ez is egy ember-hegy, és akkor máris valamelyest képben volnánk.

Na, de folytassuk csak a Vipunen-ügyet, melyre még korántsem tettük fel a pontot!

Vipunen előélete

De ki is ő, mármint ez a Vipunen? Vegetációs lénynek kiáltották ki a szerencsétlent, innen a messze távolból, csak, mert fákkal van benőve a feje, és a földdel lett egyenlővé téve, pontosabban, kissé megkövesedett. Nagyobb baj, hogy eddig nem szegezték neki a Kérdést, hogy „ki ő, és merre van hazája?” Miért olyan, amilyen? Mit keresnek, hogy kerültek bendőjébe e talányos tárgyak, melyekért alászáll Väjnämöjnen? Mert lenyelte, minként Ádám. A gyomorba a dolgok általában elnyelés útján jutnak. Tiltott tudásnyelés történhetett, miként a Bibliában, ezért néz ki úgy, ahogy kinéz. Väjnämöjnen belőle a bűnjelet hozza ki útja során.

Az ilyenfajta alászállások megszokottak a régi szövegekben, nehogy valami példátlan mesének higgyük az előbbit: mutasunk gyorsan egy pompás életképet a szamojéd hagyományból, amikor egy leányban tesz valaki egy gulliveri kirándulást:

„– Na, húgom! Hol van a jurák? Most megeszem!

– Isten vagy, keresd meg!

– Meg is keresem.

Keresi a lány orrlyukában. Bemászik a torkán, és a hátsó nyílásán kicsusszan.

– De húgom, hova dugtad?

– Hát nem találtad meg? Keresd csak szorgalmasan.”¹⁴³

¹⁴³ *Finnugor–szamojéd (uráli) regék és mondák*. II. Móra, 1984. 246. o.

Hol is járunk? Ott, hogy Vipunen kinézete számunkra egy pompásan értékelhető vallomás a történeti előzményekről. Hisz akinek tudást rejt a gyomra, annak vaj van a fején, és az meg is fizeti az árát. Ismételjük csak meg:

„A magyar nyelvterületen leggyakrabban Észak-Magyarország és Erdély egyes kiemelkedő szikláihoz főződik az a monda, hogy a kő nem más, mint egy bűneiért elátkozott élőlény.”¹⁴⁴

Továbbá:

„A tündér ilonai mesékben [...] egyszemű óriások őrzik a kertet, hol az aranyalma terem. [...] a mondahős bűvös vesszeje által az érintett óriások kővé válnak.”¹⁴⁵

Ámde ne sajnálkozzunk, hanem örvendezzünk Vipunen kinézetén, mely örületes szerencse ügyünkre nézve! Ő valójában egy hiányzó láncszem. Miért? Mert csak félig alakult át, s róla még leolvashatóak az emberi, titáni vonások, más részről félig földdé, – szerintünk hegygé – változott. Ezt a fajta fontos ketősséget, mely a transzmutáció bizonyítéka, a szövegek nem őrizték meg. Atlasz is ilyenformán festhetett az almavétek jóvoltából, de az utókor már csak a holt hegyet látja benne.

De lássuk csak Vipunen személyi igazolványát, valóban rendelkezik-e az Ádám, Göncöl, Atlasz stb. típusjegyekkel, vagyis beléptethetjük-e ebbe a neves klubba?

Van-e kertje? Látja-e a jövőt? Égig ér-e?

¹⁴⁴ Bodrogheresztúri mesék és mondák. Dobos Ilona. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988. 390. o.

¹⁴⁵ Ipolyi Arnold: *Magyar mythologia*. Pest, 1854. 121. o.

Vipunen kertje

Külön passzust szántunk az izgalmas felismerésre, hogy az említett kozmikus hegylányek ormán találhatóak a kertek, mivel ők maguk az égbe nyúlnak. Odáig fajult a kutatásunk, hogy ki kellett jelentsük, e kerteket ők voltaképp a fejükön viselik. Atlasznak is hegy-önmagán van a kertje, miként számításaink szerint egy ős-Sinai hegyről, avagy az ugyancsak kozmoszhegy ős-Golgotáról nyílik eredetileg az Éden:

„Ádám [...] Paradicsomát, az Éden kertjét az idők folyamán más és más helyeken képzeltek el. Először az „Isten Hegyén”¹⁴⁶

Nem csináltunk titkot abból sem, hogy a tibeti hagyomány is beszél egy fejtetői kívánságteljesítő csodafáról, kellemes meglepetésünkre. Nem fogják elhinni, lehet, hogy még jó ismerősünk, a Küklopsz is ebbe a sorozatba kínálkozik, kit erdővel borított hegyként ábrázol Homérosz. Emberhegy, kertet, fákat visel a fején. Erre majd még visszatérünk:

„Roppant természetű szörny, nem olyan, mint búzafogyasztó férfi, hanem mint erdős hegycsúcs.”¹⁴⁷

És Kalevala ügyben is megnyugodhatnak a kedélyek: Vipunen azt a jópofa kis kertet, melynek folytán őt félre szokás érteni, s helytelenül beskatulyázni, a fején viseli, miként az előbb említettek.

„Csak henyél varázslatostúl,
Büvigéstől hosszan elnyúl
Fejin felvirúlt a nyárfa,
Nyírfa nőtt halántékára,
Éger állkapcája szélén
Fűzfabokor bajsza végén,

¹⁴⁶ Robert Graves– Raphael Patai: *Héber mítoszok*. Szukits Könyvkiadó, Szeged 67. o.

¹⁴⁷ Homérosz: *Íliász. Odüsszeia. Homéroszi költemények*. Magyar Helikon, 1974 (IX. 177-213)

Mókusfenyő homlokára,
Fügallyas fenyő fogára.”¹⁴⁸

Tehát Vipunen a mi emberünk: mert van kert a fején. Ámde, vajon bír-e elégséges jóstudománnyal?

Vipunen szakképesítése

Ezt nem kell bizonygatnunk, ezt egy gyerek is látja, hogy jó, hisz „jeles javas.” Ámde, hogy honnan az ő tudománya, azt már elfelejtik megkérdezni, mert azt hiszik, hogy jósnak született.

Mondani se kell, a mi tippünk, hogy e képességhez ugyanúgy jutott, mint Ádám, s a többi cimboránk. Tudást evett, s erre a gyomrában láttuk a bizonyítékokat. Büntetésképpen meg kellett kövülnie, ez a magyarázata kómás állapotának, heverésének.

„A varázstudó Vipunen
A jeles javas öregcsont
Csak henyél varázslatostúl,
Bűvigéstül hosszan elnyúl.”¹⁴⁹

Emlékeznek? Kult is heverészés közben találtuk, aki a Napot s Holdat elrabolta!

Vipunen is égisz érne?

A Kalevala Vipunen testmagasságáról nem nyilatkozik, s lapos erdei ligetnek véli az átlagolvasó. Szerintünk viszont Vipunen – azaz Untamo – égisz érhetett, s ennek a finn legendákban, mesékben akadnak is nyomai:

¹⁴⁸ Kalevala. Helikon, 1985. Ford. Vikár Béla. 108. o.

¹⁴⁹ Uo. 108. o.

„Untamo a legóriásibb óriás.”¹⁵⁰

Ha igaz, hogy ő a legóriásibb óriás, akkor pont égis ér, mint Atlasz és Ádám. Hogy valóban égis ért volna, a Kalevalából csak áttételesen bizonyítható, de az is több a semminél: Väjnämöjnen úti előkészülete, pontosabban ruházata hajlandó elfecsegni, hogy hová is tart valójában:

Égbejáró egyenruha

Ha valaki mennyasszonyi ruhát ölt, vagy épp békalábat, valószínű, hogy nem krumplicért megy a piacra. Nem szokás észrevenni, hogy a Vipunenhez készülő Väjnämöjnen viszont olyan öltözködési rituáléra adja fejét, amely megfigyelhetően a mitikus kozmoszhágásokra, pokoljárásra készülődőket jellemzi.

„Óh, vasverő Ilmarinen,
Vascipőt csinálj iziben,
Vaskesztyűt kalapálj nékem,
Vasból való üngöt építs,
Vasból való rúdat készíts,
Tedd acélát belsejibe,
Lágyvasat vezess fölibe,
Megyek bűvyszókat szerezni...”¹⁵¹

Ámde, ha kozmoszhágó, égbelepő egyenruhára van szükség az útjához, mintha egy világhegyre menne, ez arra vall, hogy Vipunen valójában égis ér. No, de lássuk csak, igazunk van-e, vagy sem?

¹⁵⁰ *Tündérek, törpék, táltosok*. Tündérmesék a világ minden tájáról. Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1973. 35. o.

¹⁵¹ *Kalevala*. Helikon, 1985. Ford. Vikár Béla. 107. o.

Beszélő köntösök

Figyeljék csak a vietnámi mese hőse úti előkészületeit, miként száll az égbre:

„Mondja meg neki, szükségem lesz egy jó magas vaslóra, egy vasbotra, s egy vasöltözékre. [...] vasruhája akár a hold, süvege a kelő nap színében villogott. [...] Hozták a vaslovat, háromszor nagyobb volt, mint a közönséges. Harminc kovács vontatta vasszekéren. Mikor ráült, mégis összerogyott a fiú alatt. A vasbotot meg a térdén kettétörte. [...] Háromszor nagyobb lovat kovácsoltak, mint az előző. [...] Akkor megpihent, a lovát megcsapkodta, felvágatott a legmagasabb hegyre, anyjától népétől, elköszönt, lovastul az égbre szállt.”¹⁵²

A vasbocskor a világhegy hágáshoz

A magyar mesék messzemenően egyetértenek abban, s hitelt érdemlő mód bizonyítják is, hogy a vasbocskor egy speciális úti cél kelléke, előfeltétele. Ékes bizonyíték erre *A tizenhárom hattyú*, melyben épp 12 pár vascipő kell egy égisz érő, nyilván kozmoszhegy golgotái hangulatú 12 stációja meghágásához.

„Hallja-e mester uram, csináljon huszonnégy pár vasbocskort. Tizenkettőt a gazdámnak, tizenkettőt nekem. (...) mert úgy tudja meg kend, hogy a tündérkirálynő az én gazdámnak a jegybeli mátkája. Látja-e kend azt a nagy hegyet? Annak a tetejében fürdik mindennap a királynő tejben.

¹⁵² Dao Ngoc Thang: *Hogyan került Kuoi bácsi a Holdra?* Móra, 1987. 13. o.

(...) nekiindultak annak a rengeteg nagy hegynek, amilyen nagyot még emberi szem nem látott.

Az igaz, hogy mikor a hegy tetejére értek, a huszon-négypár vasbocskor miszlikbe szakadozott.”¹⁵³

A *halhatatlanság országának* királyfia egy másik mesénkben az égbe vezető útja előtt lássuk csak, mit is csináltat magának?

„Csináltatott három párp vasbocskort, egyet mindjárt fel is húzott, kettőt a tarisznyájába tett.”¹⁵⁴

Ugyanígy, egy kincset érő mesénkben – *Az égigérő fa* – az almarabló sárkány nyomába szegődő kondás bikabőr öltözetet rendel védőöltözetül:

„Vágoss le egy bikát, abból csináltass hét bocskort, hét rend ruhát. [...] Na jól van. Le is vágta a bikát.”¹⁵⁵

Gilgames ugyancsak bivalybőr páncélt ölt kozmikus útjához, amikor elindul a maga világfájához. Eszerint a bivaly – máskor bikabőr – is helyettesítheti azt a vasat, amely a régiek szemében ugyancsak szerves eredetű anyag lehetett, mivel az ércet hegyből bányásszák, olvasztják, a hegy viszont számukra élő volt...

Dr. Berze Nagy János ezúttal is kisegít ügyünkben felismerve az alapszabályt, hogy:

„A világfa mesék hősei a baltán stb. kívül még más útikésztséget is visznek magukkal. A tamásvárálji mesében egy párp vasbocskort, az egyik besenyőtelki mesében hat párp „gunyát”, a másokban három párp vasbocskort, és három vassipkát [...] A vasbocskor leginkább az üveghegy megmászását teszi lehetővé. A jelzett típusú mesében szerepel még a vasbot(!) is. A vasbocskor és a vassapka a sámán erősen megvasalt

¹⁵³ *Sárkányölő Sebestén (Sárkányos magyar népmesék)*. A tizenhárom hatyú. Új Palatinus-Könyvesház Kft. 46-47. o.

¹⁵⁴ Benedek Elek: *Magyar mese- és mondavilág*. Videopont Kft. Budapest, 1995. 508. o.

¹⁵⁵ *Bukovinai székely népmesék III.* Sebestyén Ádám. Kiadja a Tolna megyei Könyvtár, 1983. 237.

csizmájára, illetőleg a vasból készült fejdíszére emlé-
keztet.”¹⁵⁶

Väjnämöjnen vascipője, vasrúdja önmagában is jelzi, hogy kozmikus útra szánta magát, elindulva Vipunen torka felé, hogy majd onnan gyomra poklába alászálljon.

A sámán is épp az égjárásról híres, s tessék utána nézni, öltözeke is az úti célról, magáról az útról árulkodik.

Miért oly laposak az égigérő hegyek?

Már célozgattunk rá, hogy a hegyek, melyeket a hagyomány kozmikusnak, égig érőnek mond, általában száználmasan alacsonyok, és a vak is látja, hogy nem vezetnek az égbe. Nyilván gondoltak valamire a régiek, mitől ilyen laposak ezek napjainkban, hisz úton útfélen tapasztalhatjuk, hogy minden képtelenségre akadt valami, maguk módján ésszerű válaszuk.

Elég az Emberből!

Láttuk, hogy Tokaj, illetve Tállya csúcsáról léphetnek égbe a magyar utasok, mégpedig a Göncöl vállánál. Ezek a hegyek, a vak is látja, hogy inkább dombocskák.

Rangját tekintve a Golgota is kozmikus hegy, s tessék kipróbálni, égbe lehet-e sétálni rajta, vagy sem?

Az istenek egykori tanyáját, az Akropoliszt, vagy a római Kapitóliumot ugyancsak percek alatt megmásszák a japán turistacsoportok.

Az Olümposz vagy az Atlasz kissé rázósabb téma, a Himalájáról nem is beszélve, ámde az sem vezet az égbe.

¹⁵⁶ Dr. Berze Nagy János: *Égig érő fa*. Baranya Megyei Tanács Pécs, 1984. 73. o.

Mi történhetett itt? Az, hogy az Istenek ráunva az emberre, egyszer csak megszakítják a Földdel a kapcsolatot. Ez általában hegyrombolással, világfa-vágással jár. A kozmikus hegyet ilyenkor vagy széttörik, vagy földbe kalapálják, vagyis elsüllyeszti. Megrövidítik. Mert az istenek néha szörnyen haragudtak a hegyekre, ezekre a bűnös emberösökre!

A hegyek gatyába rázása

A bibliai hegyimádat mellett egy iszonyú hegygyűlölet is jelentkezik.

A hegyek gyűlöletének ős-rationális indoka van: érzelmileg viszonyulnak a hegyhez, mert ők még látják a hegylakót, a démont, a régi titánt. Nekik postázzák az effajta heves érzelmi kitöréseket:

„Ezt mondd: Izráel hegyei, hallják az Úrnak, az Istennek a szavát! Ezt üzeni az Úr a hegyeknek, halmoknak, szakadékoknak. Kardot szabadítok rátok, és leromboltatom magaslatait. Oltáraitok semmivé válnak, oszlopaitok ledőlnek [...] akkor megtudjátok, én vagyok az Úr [...] amikor összetöröm hűtlen szívüket...” (Ezékiel 6/3)

Lukács is kifakad a hegyek ellen, s nyilván oka is van végtelen haragjának, sejtjük is, hogy micsoda. Kár, hogy a szent szöveg ezt a kérdést nem feleli meg:

„A hegyeket, halmokat hordjátok el” (Lukács 3/5).

Az igazi Olümposz

Egy homéroszi beszámolóból visszakövetkeztethetünk az eredeti Olümposzra, mely valóban égig érhetett. Ótosz és Ephialtész a két rebellis óriás arra vetemednek, hogy megkíséreljék elérni és elfoglalni az istenek honát, s három közeli hegyet terveztek egymásra rakni, hogy elérjék a eget:

„Még az Olümposz örök népét is megfenyegették,
hogy nekiesnek sokrohamú viadal zsivajával.
Olümposzra az Osszát, és Osszára akarták
tenni az erős Pélíont, hogy az égbe lehessen
lépni: ha felcseperednek, tán meg is teszik ezt is:
csak hogy Zeusz és széphaju Létó sarja megölte
mindkettőt, mielőtt kivirágzott volna szakálluk
arcukon, és mielőtt még álluk pelyhe kisarjadt.”¹⁵⁷

Homérosz szövege burkolt vallomás, hogy ez a három hegy együtt épp az égig ér. Ámde eredetileg épp ez lehetett az Olümposz, melyet az Istenek széttörtek, az emberre unva. A két cselefednri óriás valójában a világhegy rekonstruálását tervezte. Ugyanazt, amit a Biblia is elmond a Bábel tornya meséjében, a maga felfogásában.

Elsüllyesztések

Más módot is találtak az Istenek az Ég és a Föld immár nemkívánatos kapcsolatának megszakítására: a világhegyeket olykor földbe süllyesztették.

¹⁵⁷ Homérosz: *Iliász. Odüsszeia. Homéroszi himnuszok*. Ford. Devecseri Gábor. Budapest, 1974. Magyar Helikon, XI. 286–322.

Az égis erő fenséges Ádamból immár csak egy hegy, a Golgota áll ki a földből, vagyis a koponyája. Lehetséges, hogy földbe döngölték volna? Az bizonyos, hogy a mesékből, mítoszokból jól ismert fordulat az effajta párbaj. Ilyenkor általában egy hős és az óriás – illetve sárkány – csap össze, s egymást a földbe cövekelgetik. Előbb bokáig, derékig, majd pedig nyakig illik süllyedni. Ámde az óriások históriái kozmogóniai mesék, világállapot-magyarázatok, tehát így tekintsünk rájuk. Hátha az alábbi, Ádám megkurtításáról szóló legendát is egy súlyszítésnek kéne látni:

„Ádám óriási alakja és sugárzó arca annyira megzavarta az angyalokat, hogy „szentségesnek” szólították, majd remegve szálltak vissza az égbe. Ott megkérdezték az Úrtól: „Lehet-e két isteni hatalom – egy itt, egy pedig a földön? Megnyugtátásukra, Isten Ádámra tette a kezét, s magasságát ezer könyökre csökkentette. Később, amikor engedetlenségében Ádám evett a tudás fájából, Isten ismét csökkentette termetének hosszát, amely most már csak száz könyöknyi lett.”¹⁵⁸

Ádám alámerülése úgy tűnik, vertikális irányú esemény, ellentétben a Kiűzetéssel, melyet általában horizontálisan, esetleg hegyről való lejövetelként szokás elgondolni, de semmiképp sem effajta süllyedésként:

„[Ádám] ha hű maradt volna az intellemez, örökké élt volna, és örökké azon a helyen maradt volna. Így azonban mivel nem teljesítette urának parancsát, alámerült a nemlétebe, a büntetésbe.”¹⁵⁹

¹⁵⁸ Robert Graves– Raphael Patai: *Héber mítoszok*. Szukits Könyvkiadó, Szeged. 55. o.

¹⁵⁹ *Zóhár, a ragyogás könyve*. Holnap Kiadó, Bp. 1990. 96. o.

Isten hegyet süllyeszt

Ha Istenről megtudnánk, hogy tettei közt a hegyek elsüllyesztése is fellelhető, ez ugye növelné a valószínűségét, hogy a mi (hegy) Ádámunkat is ezzel büntette?

„A teremtés művének végrehajtása közben Isten [...] némely hegyeket tartóoszlop gyanánt a Mélység vizeibe süllyesztett le, ezekre fektette boltívként a földet, és a boltívet más hegyekkel zárta le, mint zárókövekkel.”¹⁶⁰

Másról se beszéltünk idáig, minthogy Ádámnak statikai szerepe volt a régi kozmoszban, mint becsületes tartóoszlop személységnek. Heggyé válik, és miként ez most látjuk, a mélységbe süllyed...

Másfelől, Ipolyi azt tapasztalta, hogy a kővé, sziklává válás motívuma a süllyesztésekkel együtt jelentkezik, s ezt a mi tapasztalataink is alátámasztják:

„Süllyedjen el, váljék azonnal kővé.”¹⁶¹

„A kővé válás tehát és elsüllyedés a regei emlékekben fenntartott kettős neme az átoknak.”¹⁶²

Koponyahegyek?

Épp nemrég figyeltünk fel arra, hogy Vipunennek is pusztán kobakja áll ki a földből. Úgy fest, mint egy erdős fej. Ámde nyilván a komplett teste megtalálható a föld alatt, egyébként hogy szállhatna alá Väjnämöjnen a büvigékért.

¹⁶⁰ Robert Graves– Raphael Patai: *Héber mítoszok*. Szukits Könyvkiadó, Szeged. 23.

¹⁶¹ Ipolyi Arnold: *Magyar mythologia*. Pest, 1854. 344. o.

¹⁶² Uo. 344. o.

„A varázstudó Vipunen
A jeles javas öregcsont
Csak henyél varázslatostúl,
Bűvigéstúl hosszan elnyúl,
Fejin felvirult egy nyárfa
Nyírfa nőtt halántékára
Éger állkapcája szélén,
Fűzfabokor bajsza végén,
Mókusfenyő homlokára,
Tűgallyas fenyő fogára.”¹⁶³

Az Ádám-ügyre nézve is üzenet értékű, hogy az ő teljes teste is ott rejtőzhet a Koponyahegy alatt az egykori spekulációk értelmében.

Elsüllyesztéshez-Koponyahegy

Ámde megengedhető-e, lehetséges-e, hogy Vipunen valóban egy elsüllyesztett titán? Belefér-e az ilyesmi a Kalevala logikájába, jogrendszerébe? Mert az nagyban növelné az esélyt, hogy vele is ilyesmi történhetett. Akad az ilyesmire precedens: Väjnämöjnen egy ízben a hepciáskodó Joukahajnent süllyeszti földbe:

„Magát Joukahajnent pedig
Mély mocsárba dallá övig,
Kastos rétbe köldöktájig
Homokföldbe hónaljáig.
[...]

¹⁶³ Kalevala. Helikon, 1985. Ford. Vikár Béla. 108. o.

Húzza lábát, de hiába,
Nem mozdulhat meg a lába,
Másikat is megkísérti,
Kőcipő van rajta, érzi.”¹⁶⁴

Ámde ez a földbe passzírozás, mocsárba süllyesztés, csupán a kezdet. Az egész kozmosz belerokkan e küzdelembe, jól sejtettük, hogy kozmogóniai perpatvarok ezek.

„Zengett az agg Vejnő zengett,
Tó kicsapott, föld megrengett
[...]
Arany markolatú kardját
Égre villámmá bűvölé,
Szép írásos nyelű íját
Szivárvánnyá, vizek fölé.
[...]
Kezén ki volt, a kesztyűből,
Tóra tünderrózsát bűvöl,
[...]
Derekáról drága övét
Csillagokká égi boltra.”¹⁶⁵

Alighanem Vipunen is hasonlóképp járhatott, nem titkoljuk Kullervó tehetett vele ilyesmit, az a kis Perszeusz-féle fura figura...

¹⁶⁴ Uo. 29. o.

¹⁶⁵ Uo. 28. o.

A Kárpát hegység is *embernek* születetett, elsüllyesztették

Egy, házunk táji kozmogóniai legenda – *Hogyan születtek a Kárpátok?* – is segíthet megértenünk, ami Ádámmal vagy Vipunennel is történhetett, ha, mint hisszük, valóban elsüllyesztették őket.

„A Kárpátok helyén a világ teremtése után sokáig kiterjedt síkság terpeszkedett. A termő rétekkel, kövér legelőkkel tarkított, vége nincs birtoknak egy Szilun nevű óriás volt az ura.”¹⁶⁶

Ez a gögös óriás egy szolgájának, bizonyos Karpónak nem adta ki a bérét, – Kullervo is ugyanígy járt! – sőt, még neki állt feljebb:

„Az óriás nem vitatkozott tovább, elkapta Karpót, s egymás után háromszor a földhöz csapta. De a legény mindháromszor felugrott. Akkor Szilun dobbantott egyet; a föld megremegett, de nem nyílt meg, ahogy az óriás hitte.

Karpón volt a sor; megragadta az óriást, s a földhöz teremtette, de úgy, hogy az mozdulni sem tudott. Aztán nagyot dobbantott, mire megnyílt a föld, s elnyelte Szilunt. [...] a hegyrengeteget a nép a bátor szolga, Kopro után Kárpátoknak nevezte el.”¹⁶⁷

Az óriás eztán a föld gyomrában kap észbe, s vállával próbál kiszabadulni. Hegy csúszik hegyre, csúcsai csaknem az eget

¹⁶⁶ *Isten, a Sátán és a Muzsik, Keleti szláv regék és mondák.* I. Móra – Kárpáti Kiadó – Madách Kiadó, 1989. 23. o.

¹⁶⁷ Uo. 23. o.

bökdösik. Hát így végezte az óriás, s született belőle az eget-
verő Kárpátok. Istenhegynek tekintették, mutatja, hogy Isten
trónja is felbukkan rajta egy másik hiedelemmondában:

„(...) Mihály, (...) a világ leghatalmasabb hegyóriá-
sát, a máramarosi hegyeket tolta az Úr lefelé bucskázó
trónja alá. A Sátán lökdöste, taszigálta a trónt, de az
hamarosán elakadt a hegy legmagasabb csúcsán a süp-
pedő hóban. Elakadt s meg is feneklett. Erőlködött az
Ördög, a szeme kigúvadt, izmai majd elpattantak.
Mindhiába. Lógó orral kénytelen volt lebotorkálni a
mennyből.”¹⁶⁸

A Trón egy csillagkép, mégpedig a Göncölszekér, vagyis
mondani se kell, a megfelelő helyen, a Sarkcsillagnál vagyunk.

A lényeg, hogy ebben a mondában is randevúznak az egye-
temes kellékek: az óriás, a világhegy, a küzdelem, a *süllyesz-
tés*, a világgözép.

De mért nem szakad le az ég?

Ámde, kérdés, hogy ha elsüllyesztik a világhegyet, világpil-
lért, miért nem szakad le az ég? Mert ekkor megváltozik az
aládúcolás. Eddig sátor volt a világ, melyet a sátorfa (satrafa)
tartott, s ezt immár felváltja a ház. Égtáj oszlopok dúcolják alá.
Mintha az új építészeti találmányok is beleszólnának a koz-
moszkép alakulásába, amikor a sátrat felváltja a ház.

¹⁶⁸ Uo. 14. o. /Mióta állnak mai helyükön a máramarosi hegyek?/

Fejezetzárás

Ha igazunk van, hogy Ádám azzá a kozmoszheggyé vált, melyből majd Mózes kihozza a lenyelt kögyümölcsöket, a törvénytáblákat, miként erre a Zóhár célóz, akkor viszont nem is Ádám legendája, hanem az *alma* kálváriája állhatott a figyelem egykori középpontjában. Meg kéne nézni, miként fest ez az egész őslenda immár az *alma* szemszögéből!

2. rész

Az Alma Kálváriája

Almagereblyezés, magyar mesékből

Az alma nem vész el, csak...

Hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy királyi vagy istenkeretkből eltűnő csodaalmák pusztán berúgják az események motorját, aztán a kutya se törődik többet velük. A Biblia is pont ilyesmit sugall, hisz maga a szent szöveg a legkevésbé sem bátorít a gyümölcs hányattatásainak nyomon követésére. Ez annak a jele, bizonyítéka, hogy a historizmus irányába hangozták át a csillagmeséket. Nem is volna baj, ha nem épp az egykori fókusz tárgy kerülne ki a figyelem középpontjából, ami ugyanaz, mint egy futballmeccsen a labda.

Ha bárki venné a fáradságot, hogy az eltűnt aranyalmák nyomába szegődjön, nem lepődnék meg, ha azt tapasztalná, hogy a futball labda mégse kallódik el véglegesen már a meccs kezdetén, hanem itt-ott sutyiban kidugja a fejét a szövegtextúrákból. De oly szerényen, hangsúlytalanul, hogy elsiklik felette a tekintet, s fel se fogjuk, mit láttunk.

Pedig fontosságát ékesen bizonyítja, hogy az aranyalmakárt elszenvedett királyok fele-mindenüket felkínálják a visszahozójának.

Súlyos vád a miénk, hisz ha igazunk van, akkor lehull a lepel, hogy az illetékeseknek nincs idejük a lényegre, hisz a sorok közötti olvasás köti le energiáikat. Tiszteljük hát meg az szerzőket egy gyorseszettel, felbukkan-e itt-ott az alma, nagytitokban? Természetesen ez is, mint minden, a nagy ügyet, a Zóhár-felvetés ellenőrzését-igazolását szolgálja: eljuthat-e az édeni gyümölcs Ádámtól Mózesig?

AZ ÉGIGÉRŐ FA:

Kámforrá vált aranyalma

Van egy magyar mese – *Az égigérő fa* –, melynek címétől is felvidul a világközép után kutakodó tekintet, főként, mivel épp almalurkászásra ajánlkozik.

„Volt a világon egy király, s annak volt egy Jancsi nevű kanásza. Észrevette egy reggelen ő is és a király is, hogy a kastély előtt égig érő almafa nőtt. De az olyan fa volt: reggel virágzott, délben már almája volt, éjféltre megérett, de el is lopták róla.”¹⁶⁹

Tehát a kerti almát itt is megdézsmálják, mert úgy dukál. A kárvallott király ettől idegileg összeomlik, ámde nem azért, amiért hinnénk. Az almarablás az egészségét kezdi ki, s ezt az olvasó egy öregasszony jóslatából értheti meg:

„Ha ő ennek a gyümölcséből eszik, meggyógyul.”¹⁷⁰

Várjunk csak! Ez az alma az édeni örökélet gyümölcscsel állhat fiziológias atyafiságban. Na, ennek majd még utána nézünk, de most kövessük a mesei alma további sorsát. Visszahozatalára megannyi hasznavehetetlen királyi jelentkező után végül is ez a János gyerek vállalkozik, jóllehet, a király kezdetben nem sok bizalmat érez iránta:

„Mit akarsz, te taknyos – nevetett a király –, ahova egy gróf, egy herceg nem tud felmenni, te akarsz fölmenni? Eredj a dolgod után.”¹⁷¹

¹⁶⁹ *A háromágú tölgyfa tündére*. A legszebb magyar népmesék. Móra Ferenc Könyvkiadó, 1992. 132. o.

¹⁷⁰ Uo. 132. o.

¹⁷¹ Uo. 132. o.

Itt álljunk meg egy szóra: a kanászság amúgy egy jellegzetes bűvös, táltos hivatás, s nem véletlen, hogy maga Mózes is pásztorként kapja Istentől a neves megbízatást a lángoló Csipkebokornál.

De mi is történik Jánossal? Kozmoszhágó ruhát, vagyis speciális öltözetet rendel a királytól, elvárásainknak, vagyis a mesei protokoll kívánalmainak mintegy eleget téve. Ámde alighogy felér a csúcra, a kozmoszfa tetejére, vagyis az égbe, rögvést elfelejti küldtetését. Az első királykisasszonyhoz beköltözik, ez nyilván izgalmasabb, mint az almakeresés. Vagyis az alma lekerül a mesei napirendről, illetve, inkább az események reflektorfényből! Mindjárt kiderül, miért:

Roboráló gyümölcs a ládafiában

Jánosunk tehát beült a készbe, ámde újdonsült arája kastélyának van egy tilalomszobája, hová persze János az első adandó alkalommal beveszi magát. Az ajtó rögvést rázáródik, s odabent egy bágyadt, hervatag, legyöngült, hatalmas sárkány senyved, kikötözve, s némi frissítőért esedezik a szerencsétlen. Meg is esik rajta János szíve:

„Arra kérek – mondta neki [Jánosnak] a sárkány –, ott van az a kis szekrény. A középső fiókban van egy kis alma. Dobd azt a legközepű számba!

Megtalálta János az almát, és beledobta a szájába. Az ajtó rögtön kinyílt. A sárkány elrepült.”¹⁷²

Figyelik? A szöveg úgy tesz, mintha pusztán az ajtónyílás hozná meg a sárkány számára a szabadulást, ámde mi tudjuk, hogy a királyi kertből roboráló hatású almák tűntek el! És épp ilyentől reméli a király életereje visszatértét. Ámde eszébe jut-e ennek a Jancsinak, vagy az olvasónak, hogy ez épp a keresett tárgy? Az, hogy épp ez ügyben koptatjuk a szemünket? Óriási

¹⁷² Uo. 134. o.

mákja van, hisz épp a bűnjel kacsintott Jánosra a fiókból. És mit tesz erre ő? Az ellenséges torokba dobja a csodaszert, s a király helyett a sárkányba juttatja az életerőt. Aki rögvest viszsza is él a dologgal: még azon frissiben elrabolja János mátkáját, a kastély úrnőjét. Igaza van, jól teszi. De számunkra a lényeg: tetten értük, miként kerül le szépen csendben az almáról a szöveghangsúly, rátalálva, hogy hol téved el az olvasó a rendszer útvesztőjében. Hisz Jánosunk eztán sem a gyümölcs, hanem önző mód mátkája nyomába veti magát, egy valóságos Odüsszeia elébe nézve, melyben viszont eredetileg csakis az almát követhette elsősorban.

Almás happy end

Normális olvasó észre se veszi, hogy az alma ismét felragyog referenciamésénk fináléjában az említett Odüsszeia végén, ámde tökéletesen elbagatellizálódva.

„Beköszönt János a királyhoz illedelmesen. Vitt neki almát is, tele zsákkal. [...] Amikor [a király] egy almát megevett, abban a pillanatban talpra áll, egészségesebb lett.”¹⁷³

Úgy tűnik, mintha csak a sarki zöldségestől hozná János az almát, pusztán, hogy elmúljon az öreg király vitaminhiánya. Pedig nem a zöldségestől való ez a gyümölcs! Hanem kiskekulálhatjuk, hogy honnan. János ugyanis épp nemrég ölte meg a Sárkányt, vagyis az említett almaajándékozást közvetlen megelőzőleg. Tudják, mire gondolok? Hátha a sárkány bendőjéből szedte ki János az almát, amit a királynak ad? Végére is az alma épp a sárkány gyomrában volt, maga János etette meg vele jóhiszeműen, még ott, a kastély tiltott szobájában. Hát persze! Előbb is eszünkbe juthatott volna!

¹⁷³ Uo. 154. o.

A lényeg, hogy az alma útja a következő lehetett: a kertből a kastélyba került, a kastélyból a sárkánygyomorba, s a gyomorból János kihozza, valószínűleg gyomrába alászállva, és viszszaosztalgatja a királynak, hogy feljavuljon az állapota.

Most tehát visszakaptuk a reményt, hogy a mesei hordalékokból az alma kálváriájának főbb állomásai ügyesen kigereblyézhetőek.

A KIS LÁMPA:

Fura aranyalmák

Egy magyar mesében – *A kis lámpa* - a csodaajtón bejutó ifjoncot a mágikus tárgyak mellett még egy rakás aranyalma is fogadja, csak úgy mellékesen.

„Odaértek egy sziklához. Itt az öreg bácsi, ki nem volt más, mint egy garabonciás, azt mondja a fiúnak. Fiam, mast hallgasd meg, amit mondok, de pontosan cselekedd, mert ha nem, akkor hét esztendeig bent fogsz maradni. [...] Ha bemégy, az alsó lépcsőn egy embör fekszik körösztb; de vigyázz, hogy ahhol ne érgy, mert akkor vége az életödnek. És ha körösztlépted, egy nagy terömbe fogsz jutni. A terömbe van három kád kincs, az egyikben van aranyalma. [...] Végy ki hármat!”

Ki hordta ezeket ide össze, honnan, miért és hogyan? Honnan valóak ezek az almák, melyek itt porosodnak, senki sem firtatja. Ámde mi aranyalmák utáni koslatás közben még szép, hogy felkapjuk a fejünket, mert ránézésre is gyanús a dolog, hátha a keresett fókusz tárgyra bukkantunk. Jóllehet, a szöveg legkevésbé sem szolgál magyarázattal, hogy miért épp alma kivitelben áll itt rakásra az arany, amit azért nem ártana értenünk.

Hátha az Aladdin-típusú mesék is a vizsgált kerti almarablásos ügyletekhez tartozhatnak! Ez esetben ezek is távolról biblia-rokon szüzsék, s még a végén az Ádámlegenda megértéséhez is segítségünkre lesznek. Ha sejtelmünk beigazolódik, még biztosabban látjuk, hogy egy régi hatalmas csillaglegenda széthullt testrészei lényegében önálló életre keltek, s immár nem ismerik fel egymást.

Hogy kerültek ezek az aranyalmák a csodabarlangba?

Miféle barlang ez?

Ha megértjük, hogy mi is ez a barlang eredetét tekintve, akkor máris világos, hogy mit keresnek benne az aranyalmák, s egyéb csodatárgyak. Nem gondol bele az olvasó, hogy mi is lehet a barlang mechanikája, azt hisszük, egyszerű csodával van dolgunk. Ámde, másutt¹⁷⁴ azt tapasztaltuk, hogy e régi csodás szerkezetek valójában életgépek. És ez a kincses-barlang is lám, hallgat a szóra, nyilván valahol füle is van, és intelligens is, hisz ha kell, megnyílik. Mindezek életjelek. Ez az Aladdin-szerű mesei fiatalember alighanem egy olyanféle barlangba lép, mint Väjnämöjnen a csodaigékért Vipunen gyomrába. Vagyis e barlangok gyomrot jelentenek. Iasón is egy sárkány gyomrába száll le eredetileg az aranygyapjúért.

Másról sem beszéltünk, minthogy a hegyek valójában titáni lények, gyomruk pedig épp a kérdéses barlang. Ebből máris adódik, hogy vizsgált mesénk barlangi aranyalmái bűnjelek. Mert ezek lehetnek a kertből eltűnt almák! A titán nyelte le őket, s ennek köszönheti a hegygé válást.

Mi tehát, ha megengedik, egy efféle mesei előzményt képzelünk el az Aladdin-típusú szüzsék előzményének:

¹⁷⁴ Gulyás Péter Pál: *A Kalevala kacsája*. Magyar Elektronikus Könyvtár. 2004.

„Volt a királynak egy aranyalmafája, amelyen aranyalmák teremtek. Olyan különös fa volt az, hogy éjjel virágzott, s meg is ért rajta egy alma minden éjjel. Így a király gazdagsága napról-napra annyira szaporodott, hogy oly gazdag király nem volt az egész világon. Egyszer azonban [...] az aranyalmáknak csak hűlt helyét lelte.”¹⁷⁵

Ezek az almák kerülnek a rabló óriás - avagy, mint nemrég láttuk sárkány – bendőjébe, ebbe az intelligens kincses barlangba...

Aranyalma, kóstolóba

Visszatérve a csodabarlangos magyar mesevariánusra, felderül a szív, látva, hogy e mese – *A kis lámpa* – végén egyszer csak almák tűnnek elő, látszólag a semmiből. A kis mesehős, aki persze megjárta a poklokat, egy látszólag teljesen motiválatlan gesztussal, néhány almával lepi meg a királyt:

„Főnséges király, a fiam küldött három almát a királykisasszonynak, ha lennél szíves elfogadni.”¹⁷⁶

Ámde mi már tudjuk, hogy ezek valójában az égen-földön körözött királykerti almák, melyeket ő nem egyszerűen hoz, hanem visszaszerez! Vagyis e „spontán” mesevégi almaküldés ügödöntő bizonyíték, hogy egykor ez volt a mesei csattanó, a katarzis.

Nagy halat fogtunk, hisz kiderült, hogy a kincsesbarlangos mesék eleje a neves kerti almarablás szüzsé lehetett. Ha összehajtogatjuk, rögvést és készséggel összeforrnak, miként nyilván készséggel megtenné az egykor szétvált amerikai s európai kontinens.

¹⁷⁵ *Hetvenhét magyar népmese*. Tündérszép Ilona és Árgyélus története. Illyés Gyula feldolgozásában. Móra Ferenc Könyvkiadó. 1993. 165. o.

¹⁷⁶ *Este, Éjjel, Hajnal*. Baranyai népmesék. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988. 11. o.

És ha az előbbiek igazak, akkor olyan kutatási rétegre bukkantunk, ahol még látszanak az összefüggések, s ahonnan számos történet visszakaphatja eszét, logikáját, a régi ember pedig a becsületét.

Az almás magaskultúra

De vajon hogy fest mindez a mítoszokban? Bátorító volna bibliai ügyünkre is, ha e fontos legendáriumból is kapnánk némi megfelelő visszajelzést.

Az alma eltűnik

A germán legendák láttán csak olvadozik az ember, számunkra oly ideálisak az állapotok, hisz épp az alma útja áll a reflektorfényben az elrablástól a boldog visszaszerzésig. Ez a mítosz tán épp skiccszerű karcsúságának, vázlatosságának köszönheti épségét, azt, hogy még a motivációrendszere is átlátható. Mert a nagy ívű történetekben, amilyen a Biblia, vagy a bonyolult eposzok, a Kalevala, vagy a homéroszi mű, gyakran nem látni a fától az erdőt. Miközben a felnagyított részletek izgalmait ízlelgetjük, nem érezzük azt a vonatkozta-tási rendszert, melyben vonatunk halad.

Lássuk hát a germán legendák almájának pályáját, az édeni jelenet jegyében:

„Idun istennőnek fontos tiszte volt: a bűvös erejű ifjító almákat őrizte. A fényes Ázok szerették, kedvét keresték. Ki mikor szükségét érezte, elkért egy aranyalmát, beleharapott, és menten megfrissült, megifjodott tőle.”¹⁷⁷

„[Loki] Felragadta Idunt, és vitte magával a fagyos szelek, ordító farkasok hazájába.”¹⁷⁸

¹⁷⁷ *Északi istenek. Történetek az Eddából.* Feldolgozta: G. Beke Margit Móra, 1973. 34. o.

¹⁷⁸ Uo. 35. o.

„Az Ázok számára roppant nagy csapás volt az arany-alma eltűnése, mert az alma nélkül egyszerre őszülni, öregedni kezdtek.”¹⁷⁹

No, lám! Mik ki nem derülnek! Az alma értékét itt sem az arany alapanyag, hanem a rafinált és titokzatos élettani hatása szolgáltatja. Pont, miként a nemrég látott *Égigérő fában* ahol úgy a sárkány, mint a király ettől reméli, s nyeri is vissza régi formáját, vitalitását.

Maga a tény, hogy itt ezt az almát a fagyos Északra rabolják, iránytű számunkra, mely jelzi, hogy egy klimatikus szüzsében vagyunk. Hisz nyilván itt is lényegében a főégitestekért folyik az égtáj-bírodalmak ádáz tusája. Pont, miként a finneknél Észak Úrasszonya, azaz a Banya ugyancsak Északra rabolja a napot és holdat. Na, de korai még e dolgok elé vágnunk, hisz most minket az izgat, hogy miként vágják ki a germán istenségek szorult helyzetükből magukat? Mert majd bolondok lesznek az örök ifjúság utánpótlásáról lemondani!

Az alma visszaszáll

A kerti botrányt követően az északi istenek szépen, finoman felkérlik Lokit, az almatolvajt, hogy legyen kedves a vétket korrigálni. Ez a *Loki*, amúgy egy félig óriás származású figura, olykor prométheuszi színeket fedez fel rajta az ember. Ő nyilván kiválóan ismeri a meglehetősen vérgőzös istenvilágot, tudja, e kérdésnek fele se tréfa. Nyakába kapja lábát, és irány Jötünföld, vagyis az óriások hona, ahol a drága zsákmányt tárolják.

[Loki] Idunt egyedül találta. Gyorsan egy dióba varázsolta almáival együtt, szájába fogta a diót, és repült, mint a kilőtt nyíl.”¹⁸⁰

¹⁷⁹ *Germán, kelta regék és mondák* Móra Ferenc Könyvkiadó, 1965. 44. o.

Loki eztán teszi, amit tennie kell: visszaviszi, visszacseni az aranyalmát őshelyére, az istenek kertjébe, mivel ez az összabály. És, mint tudjuk, az Ádámlegenda is almarablásos történet, tehát egyre bizonyosabb, az édenkerti almának vissza kellett keverednie.

Fontos figyelmeztetés, hogy ez az északi legenda is, miként a Biblia, az istenvilágban zajlik. Az olvasók ugyanis tanulmányaik jóvoltából teljesen megvakultak, s immár nem érzik, hogy a mesék királyai azok a régi istenségek. A hagyomány minden rétege ugyanarról szól, a régi kozmoszt meséli el.

Mire jó az édeni élet-alma?

Az előbbi Idun-alma ügy, s a magyar mese láttán felvetődik az emberben, hogy az örök élet nem alanyi jogon jár az isteneknek, hanem ez a kiváltság az almaellátás függvénye. Kérdés, miként van mindez az Édenben? Igaz-e a Bibliára nézve is, hogy a talányos fa gyümölcse biztosítja az örök-életet vagy sem? Mert ha igen, amire van esély, akkor bizony ismét csak megállapíthatjuk, hogy a bibliai elképzeléseink igen fontos ügyekben nem túl szilárd alapon nyugszanak.

De hiszen már láttuk is ennek bizonyítékát:

„És monda az Úr Isten: Ímé az ember olyanná lett, mint mi közülünk egy, jót és gonoszt tudván. Most tehát, hogy ki ne nyújtsa kezét, hogy szakasszon az élet fájáról is, hogy egyék s örökké éljen.” (1M3/22)

„Kiküldé őt Isten az Éden kertjéből...” (1M3/23)

Hogy lehetett ezt másképp érteni? Mért nem elemezte senki ezt a félreérthetetlen és a közfelfogást alaposan felülíró tanúsítványt? Ádám, jóllehet, elvileg nem eszi meg az örök élet almáját, de ha megenné, az édeni istenvilágot is hasonló trauma érné, mint amit az előbb láttunk a germán legendákban:

¹⁸⁰ *Északi istenek. Történetek az Eddából.* Feldolgozta: G. Beke Margit Móra, 1973. 36

„Az Ázok számára roppant nagy csapás volt az aranyalma eltűnése, mert az alma nélkül egyszerre őszülni, öregedni kezdtek.”¹⁸¹

Kronosz is nyilván abba őszült bele, hogy ellopták kertjének örökélet almáját utódai.

Kétség nem fér hozzá – mert máshonnan is bizonyítható –, hogy a héber hagyomány is a gyümölcsöt tekinti a hön óhajtott örök élet biztosítójának, utánpótlásának. Henoch írja apokrif-jában:

„A kiválasztottak a fa gyümölcse által nyerik el az örök életet.”¹⁸²

Tehát az örök életnek tárgyi feltétele van!

Na de, de hol is tartottunk? Ott, hogy az aranyalmák mindeütt hazatalálnak.

Almák a sutban ...

A görög hagyományt dicsérik elegen, mi ehhez annyit teszünk, hogy ez egy végzetesen elgazosodott legendárium. De becsületükre váljék, Apollodórosnál az Atlasz kertből elrabolt, aztán kézen-közön kallódó aranyalma – melynek útját senki sem követi – végül is hazatalál!

„[Héraklész] Az almákat elvitte és átadta Eurüsztheusz-nak, aki azonban neki ajándékozta őket. Héraklész Athénának adta tovább, Athéna pedig visszavitte az almákat, mivel nem lett volna istenes dolog, hogy csak úgy a sutban heverjenek.”

¹⁸¹ *Germán, kelta regék és mondák* Móra Ferenc Könyvkiadó, 1965. 44. o.

¹⁸² *Henoch Apokalypsise*. Bibliotheka. (hasonmás kiadvány) Fordította és bevezetéssel ellátta: Hamvas Béla Holnap Kiadó, Budapest, 1941. 55. o.

Kerényi Károly is felfigyelt e mozzanat fontosságára, hisz említésre érdemesíti az alma visszatértét:

„Hogyan adta vissza Héraklés az isteneknek – Zeusnak és Hérának – az elrabolt arany gyümölcsöt. [...] De azt is beszélték, hogy a Mykénai király [vagyis a „felbujtó”] nem is akarta elfogadni, hanem a hérósnak ajándékozta őket. Állítólag sehol sem volt szabad őrizni ezeket a gyümölcsöket. A Hesperisek almái az istenek tulajdonát képezték, még a templomi kincsek-nél is szentebbek voltak. Ha bárki megkérdezett volna egy elbeszélőt, mi történt velük, csak azt a választ kaphatta: visszajutottak a tulajdonosaikhoz.”¹⁸³

Tán sikerült elhintenünk a gondolatot, hogy nem Atlasz, Ádám, Héraklész, Iduv vagy épp mesénk Jánosa viszi a prímet a gyümölcsrablásos történetben, hanem a *bűvös alma*. Aki ezt nem érti, kénytelen csúsztatni, összerosni, mintha annyiféle szövegolvasat volna lehetséges, ahányan nézik. Egyetlen olvasat lehetséges: az szerzői szándék szerint való.

Hova tovább?

Kiderült, hogy a lenyelt Gyümölcsöt a titáni gyomrok nem emésztik meg, nem darálják le, hanem végül majd sértetlenül kerülnek vissza a Kertbe. De miféle gyümölcsök ezek, hogy ilyen időállóak? Céloztunk itt-ott már rá, hogy nyilván égi gyümölcsök, vagyis égitestek lehetnek.

Kérdés tehát, láthatta-e gyümölcsnek az égitesteket a régi ember?

¹⁸³ Kerényi Károly: *Görög mitológia*. Gondolat, Budapest. 1977. 299. o.

Égi gyümölcs a Fán

Csillagfa

Könnyű ma tudni, hogy mik is valójában az égitestek, de a régiek nem voltak olyan okosok és tájékozottak, s nem tudhatták, eszik-e vagy isszák a csillagokat? Miért ne láthatták volna csodagyümölcsnek a főégitesteket, hiszen kerekék, és életük a naptárhoz kötődik.

A Hold havonta érik, növekszik, dagad, s aztán valaki enni kezdi, naponta egy cikkelyt harapva ki belőle. Ilyesmit lát innen lentről a bámészkodó.

A csillaghullás is egyúttal gyümölcs tulajdonság, lehull stabil helyéről, az ágairól. A régiek rájöttek, hogy a régi Tejút volt a fa, melyen az ilyesmi terem, melyet később kívágnak. Máig megcsodálható, hisz ott hever az éjszakai égbolton heverő hatalmas törzse.

Ha a széles hagyomány alátámasztja az előbbieket, vagyis a kerti gyümölcsvétek valójában égitestrablások, akkor van mit újragondolnunk, és nemcsak a Bibliát illetően. Egyúttal le is egyszerűsödik a képlet.

Zamatos égi gyümölcs

A sumer-akkád hagyomány – amelynek a bibliai zsidóság sokáig élt termékeny árnyékában – lacafacázás nélkül gyümölcsnek mondja, látja a Holdat. Összefut szánkban a nyál e szemléletes, és ügyünkben nyíltan szóló vallomás láttán:

„Égi gyümölcs, szépszínű, zamathúsú,
teljesre érett, magasra nőtt!
Magadtól-magad termő termés...”¹⁸⁴

¹⁸⁴ *Gilgames. Agyagtáblák üzenete.* Ford: Rákos Sándor. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1985. 187. o.

Ámde, ha gyümölcs a Hold, akkor a Napot se láthatták másnak, és nyilván az egész kultúrkörben. A Hold gyümölcshez ebben az övezetben is a *tudás* fogalma kapcsolódik. A Holdról olvasták le elsősorban a naptári összefüggéseket, ami a jövő tervezhetőségét jelenti, s nemcsak a mezőgazdaságban, állattenyésztésben, de a mindennapokban is. Máig ezerféle tudás kötődik a Holdhoz, mifelénk is, tessék nyugodtan fellapozni a babona szótárakat.

A Hold egy tudásgyümölcs féleség, ámde azért ne vegyünk mérget arra, hogy Ádám ezt nyelte le, ne mutogassunk a Holdra, mert felszippanthatja az embert, vagy leszárad a kezünk...

Napnarancs?

A vietnámi mesék egy olyan fényes kertet emlegetnek, melyről, engedtessek meg, hogy nekünk az a régi aranykert jusson eszünkbe, az édeni. Túl fényes gyümölcsök ezek a mi szemünknek:

„Hajdanában másmilyenek voltak a fák, és csodálatos gyümölcsöket termettek. A licsiligetek úgy piroslottak, hogy az alkonyati ég vörössége elsápadt tőlük, a narancs labdái mesés nagyra nőttek, virultak az ágon, mintha száz nap sütné a levelek közül. Az illatok felhőkben jártak...”¹⁸⁵

Ez a szöveg félig-meddig ésszerűsödött, ámde mégiscsak a régi kozmosz aranykertje, hisz itt a felhőknek kilenc rétege van, s a további meseszereplők csillagszemélyiségek. Akad itt felhők közé keveredő bivaly, sőt, itt az Ég maga is egy gigászi Lény, nyilván Uránosz is ilyen lehetett. De ami itt ránk tartozik, hogy e fán csillaggyümölcsök sziporkáznak.

¹⁸⁵ Dao Ngoc Thang: *Hogyan került Kuoi bácsi a Holdra?* Móra, 1987. 7. o.

Egy másik vietnami legenda is nyilván ugyanebbe a kertbe invitálja az olvasót:

„Mikor a gyümölcsök megértek, sárgán csüngtek a fán, mint a kitelt csillagok. A fiú nagyon örült a termésnek, de egy napon észrevette, hogy épp a legszebbek hiányoznak a fáról. Valaki meglopta.”¹⁸⁶

Ezek az asszociációk valójában a régi szövegállapotot rekonstruálják. Tehát helyben volnánk... itt is csillaggyümölcsöt loptak!

Nagy hosszú almafa

Egy magyar ős-ballada valóságos telitalálat ügyünkben. Egy különös fiatalember, egy bizonyos ifjú Mátyás király fura feladvány elé keveredik. Egyfajta Oidipusz s a Szfinx találkozása ez, csak a Szfinx nélkül. Ifjú Mátyás királynak pont azt kell kitalálnia, ami után mi is kutakodunk. Azt, hogy miféle fa lehet az odafent, melynek oly fura ágai vannak, s oly fura virágot, gyümölcsöt terem?

„Ifjú Mátyás király
Olyan álmot látott
Ivegablak alatt
Nagy hosszú almafa;

Nagy hosszú almának
Tizenkét szép ága,
Tizenkét szép ágán
Hatvanhat virága.

¹⁸⁶ Dao Ngoc Thang: *Hogyan került Kuoi bácsi a Holdra?* Móra, 1987. 83. o. A Khé-gyümölcsfa

Ez a csodafa is előzmény nélkül bukkan fel a kertben, pont miként néha a mesékben s mítoszokban, sőt szentkönyvekben is! Az ifjú királynak szerencsére van egy eszes leánya, az válaszolja meg a talányt, egyébként a királyt valakik lefejeznék:

[...]Nagy hosszú almafa
Nagy hosszú esztendő,

Tizenkét szép ága
Tizenkét szép hónap,
Háromszáz levele
Háromszáz miesnap,

Hatvanhat virága
Hatvanhat vasárnap.”¹⁸⁷

Természetesen ez a fa termi a csillaggyümölcsöket is.

Leo Frobenius is lejegyezte ezt a mesét fekete Afrikában, s oly kísértetiesen emlékeztet a mi variánsunkra, hogy ez önmagában is méltó a csodálatra:

„Van egy fa, a fának van tizenkét ága, minden ágának harminc levele, minden levelének öt magja. Azt parancsolom, holnap reggelre mondjátok meg nekem, milyen fa ez, különben levágatom a fejeteket.”¹⁸⁸

A fő szövegüzenet itt is az, hogy a csodagyümölcsöket a csillagfa, azaz a naptárfa termi.

¹⁸⁷ *A nagy hegyi tolvaj. Magyar népballadák. Magyar Helikon, 1971. 222. o.*

¹⁸⁸ Leo Frobenius. Atlantis I/I.-256-26. In: *Fekete dekameron. Magyar Helikon, 1974. 93. o.*

Fáról rablott égitestek

Van a Kalevalában egy remekbeszabott, szépséges Nap-Hold rablás, mely égitestrablás ugyan, ámde ha észnél van az ember, akkor rájön, hogy ez egyúttal gyümölcsrablás is:

„Házából a hold kiszálla
Hág egy nyírfa hajlatára
Várából a nap elékel,
Egy jegenyecsúcsra lépdél.
Hárfahangot hallania,
Víg örömet vallania.
Louhi, Észak úrasszonya
Pohjai fogatlan banya
Megszerzi a napot onnat
Kézre kapja ím a holdat.”¹⁸⁹

Miért hisszük, hogy valójában egy burkolt, félig elfeledett gyümölcsrablás lakik a szövegben? Mert a Napot és Holdat nem akárhonnán, hanem fáról lopják el. Ez esetben bibliai frazeológiával szólva *fa-illetés* történt. A továbbiak is erre utalnak.

Csodatárgyak a barlangban

A rabló ezúttal Észak Úrasszonya, aki látszólag egy érdektelen helyre viszi a fáról való napot-holdat, egy barlangba. Vagy mégsem olyan érdektelen?

„Rejti holdunk ragyogását
Rút elejű szirt ölibe,
Napunk tündöklő világát
Acélhegybe bűvöli be.”¹⁹⁰

¹⁸⁹ *Kalevala*. Helikon, 1985. Ford. Vikár Béla. 299. o.

¹⁹⁰ *Kalevala*. Helikon, 1985. Ford. Vikár Béla. 299. o.

Itt a szirtnek „öle” van, akár élőlénynek, és még ha véletlen is ez a fogalmazvány, tény és való, a régi világ szemében a hegyek sziklává vált emberös-óriások. Ez a szikla úgy festhet pontosan, akár a csukó-nyíló kincsesbarlangok, gyomrukban az almákkal! Mert így érdemes elképzelni a helyzetet.

Óvakodjunk a találgatástól, ám akár a nemrég látott Vipunen is lehetne ez a bizonyos szikla, kinek csak a koponyája állt ki a földből. Kinek gyomrába leszáll kurkászni Väjnämöjnen. Lehet, elvégre Északonban vagyunk, melyet „hősöket sülyyesztő hely”-nek mondanak. Még egy koponyagyánús hegy is található Északon, ezt kell a hősnek felszántania, s az eke alatt koponya zörög... De most arra figyeljünk, hogy mi is lesz a nap-hold sorsa? Ott marad-e a sziklában végleg?

Az égitest-almák hazatérnek

Nem, megnyugodhatnak. Nem maradnak az égitestek a sziklabarlang foglyai. Ilmarinen és Väjnämöjnen nem hagyja anynyiban a dolgot, hisz nyilván szörnyű sötétség „virradt” rájuk, és hideg. Rögvest és igen hatásosan ráijesztenek a tolvajra, azzal, hogy majd jól megkötözik láncsal. Ettől a Banya úgy berezel, hogy fejvesztve rohan a fáról rabolt Napot és Holdat a hegy gyomrából, „szirt öléből” kiereszteni. Az égitestek tehát ezúttal simán visszakerülnek a „szállásukra”, nyilván a fényfára, honnan őket elrabolták:

„Holdat kőből kiereszti,
Napot bérc mögül kimentí [...]»
»Hé, te öreg Väjnämöjnen,
Főnótafa, mind mindétiglen!
Jer, a holdat észrevenni,
Napvilágot nézegetni,
Helyükön vannak már, az égin,
Szállásukon, ím, a régin.«”¹⁹¹

¹⁹¹ *Kalevala*. Helikon, 1985. Ford. Vikár Béla. 313. o.

Szüret az égből

Mielőtt bárki megvádolhatna, hogy erőltetett ötlet csak azért gyümölcslopásnak látni és ítélni az előbbi Nap-Hold rablást, mert e főégitestek épp egy fán csücsülve gyönyörködtek a hárfamuzsikában elrablásuk pillanatában, mutassuk meg, hogy igenis az égitestek konok –következtesen fához – köttetnek a Kalevalában, gyümölcs-minőségük bizonyítékaként. Egy ízben a ravasz Väjnämöjnen testvérét, Ilmarinent csellel igyekszik egy égitest-gyümölcsszüretre bírni:

„A kovács közelebb álla,
Azt az új fenyőt csodálja,
Ágain ím a Göncöl guggolt,
Fenyő tetején a hold volt.
Erre az öreg Väjnämöjnen
Maga szóval mondja menten:
„No, öcsém, vasak verője,
Hágj a holdat hódítanod,
Kerítned a Göncölt kézre
A virágtetős fenyőre!”
Ím, a kovács Ilmarinen
Fölhág a fa legcsúcsáig,
Magasságos égi tájig
Hág a holdat hódítani,
Kézre keríteni a Göncölt,
A virágtetős fenyőről.”¹⁹²

Ezt a fenyőt maga Väjnämöjnen ígézte-idézte ide nemrég, mégpedig a semmiből. Ezen a jogon viszont pont annak a királykertben váratlan támadt fának minősíthető, mely talánygyümölcsöt terem. És, mint látják, a fa teteje, miként pl. Az *égigérő fában*, itt is belóg az égbe, hisz égbe jut az ember rajta.

¹⁹² Uo. 66. o.

Égitestek a barlangban

Mi a pláne az égitestrablásban?

A Kalevalában legkevésbé sem kézenfekvő Észak úrasszonyának, a Banyának a motivációja, hogy miért is rabolja el, és süüllyesztí hegybe azokat a jobb sorsra érdemes égitesteket? Mert romlott személy? Ki akar tolni a világgal? Lehet.

Ámde – mint ismételtgetjük –, a szikla mítosztermő idők kővé vált élőlényé, s a barlang az ő gyomrát¹⁹³ jelenti. Az aranyalma, úgy véltük, általában zabálás útján jut a csukó-nyíló ajtajú kincses barlangokba. Nem ötvösök készítették ezeket, hanem az aranyfán teremnek. Arra akarok kilyukadni, hogy az égitestrablás mitikus motivációja egyfajta éhség is lehet, kozmikus vitaminhiány. Még az sem kizárt, sőt, nagyon is életszerű, hogy a banya a Hegyet épp ezzel a finom örökélet gyümölcscsel próbálja meg életre kelteni sziklai dermedtségéből... De a lényeg, hogy a sziklába rejtésnek értelmes és belátható célja lehetett.

A Nap-Holdfaló sárkány és a Banya

Egy magyar ősmese megerősíti gyanúunkat, hogy az előbbi kalevalai szikla a banya retyerutyája lehet, akit ő egész egyszerűen táplálni akart az égitestekkel. Az alábbi mesénkben ugyanis egy másik banyaszülemény nyíltan nassolja le az égről a Napot és a Holdat. Tehát, ami ott Szikla is Sárkány:

¹⁹³ ill. más szövegtípusban kozmikus anyaméh.

„...egy sárkány ... a napot és holdat is az égről lefalja; a sötét és bús országnak, most a király istállójában levő tátos és csikaja, a nap- és holdcsillaggal homlokán szolgál naponta és éjjelente, körülhordatva az országban nap és holdvilágul; mire ez azonban nem melegít, és semmi sem nőhet, a királyfi, a tátoson kénytelen a sárkány ellen a nap visszaszerzésére küzdeni. A sárkány anyja a vasorrú bába, ekkor a táltost elragadja...”¹⁹⁴

Mesénk motivációja világos, a sárkányt az éhség hajtja, azért eszi le a főégitesteket, tán épp az ég fájáról. És ez az előbbi kalevalai ügyre nézve is üzenet értékű. Arról nem szólva, ha mifelénk is eszik az égitesteket, akkor nálunk is mágikus gyümölcsfésülésnek, de feltétlenül tápláléknak tekintették őket.

Tűzmadár

Sokan azt hiszik, összehordunk itt szappant, csutorát, hisz az előbbi napzabáló sárkánynak mi köze lehet a kerti gyümölcsrablásokhoz? Ámde, láttunk mi már karón varjút, számos mesében a csodagyümölcsöt a fáról egy tűzmadár¹⁹⁵ rabolja el. Tűzmadár? Hát ez meg mi lehet? Mert, hogy egy lángot szóró sárkány-madárhoz illik ez a leírás, annyi szent! A kertrabló tűzmadár fogalmazványok hatalmaznak fel bennünket arra, hogy a kerti tilalomfa illetést, és a sárkányos égitestrablást egy füst alatt tárgyalhassuk.

Figyeljék csak, hogy történik az ilyesmi:

„A parkban volt egy almafa, melyen aranyalma termett. Történt egy napon, hogy az almafára rászállt egy tűzmadár, melynek tolla aranyból, szeme kristályból

¹⁹⁴ Ipolyi Arnold: *Magyar mythologia*. Pest, 1854. 264. o.

¹⁹⁵ *Bodrogkeresztúri mesék és mondák*. Dobos Ilona. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988. A tűzmadár. 122. o.

való volt. Leszedett egy pár almát, és a zsákmánnyal elrepült.”¹⁹⁶

Mindeddig nyilván valami sületlen fogalmazványnak tűnhetett ez a tűzmadaras variáns, s most, a sárkányi táplálkozási szokások láttán, ismeretében kiviláglik, hogy a variánsok csak együttesen képesek az eredeti tablót rekonstruálni, restaurálni. Nem egymás ellen, hanem egymásért érdemes a szövegvariánsokat háborúba küldeni.

A sárkány étlapja

Immár világos, hogy a mítoszi Nap-Hold falás mágikus táplálkozás, mivel az éhség számukra is igen nagy úr.

„A sárkány egyszersmind napot s holdat ragadó, elfalással fenyegető szörnykint is előjő számos népek regéiben, és egészen hasonlóan nálunk is egy nevezetes [előbb idézett] mesében.”¹⁹⁷

Egy házzal odébb:

„[...] Kínában a mai napig hivatalos kötelessége a mandrinoknak, hogy fogyatkozás idején „megmentsék a Napot és a Holdat” [...] A Napot és Holdat lenyelte valami sárkányféle szörnyeteg.”¹⁹⁸

A germán hagyományban is akad az aranyalma mellett néven nevezett égítést az étlapon: Moongarm elnyeli a Holdat, mialatt farkas kollégája, Fenrir – aki elég sárkányos, mert tüzet is okád – a Napot gyűri le a torkán. Erről szól a világvégi istenek alkonya. Mahlzeit!

¹⁹⁶ *A legszebb mesék.* Gyűjtötte: Sebők Zsigmond. Könyvértékesítő Vállalat és a Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó együttműködésével, 1986. 162. o.

¹⁹⁷ Ipolyi Arnold: *Magyar mythologia.* Pest, 1854. 264. o.

¹⁹⁸ *A bűvös tükör.* Válogatás Róheim Géza tanulmányaiból. Magvető Kiadó, 1984, 30. o.

A szanszkrit hagyomány holdja sem ússza meg sorsát, ott is démon nyeli el:

„Mint a Hold a démon torkából szabadul, ledobom a testet, önmagam uraként a nem teremtet brahman-világban termek.”¹⁹⁹

A trend tehát mindenütt ugyanaz: a kerti aranyalma, avagy főégitest, eltűnik az egykori Tejútfáról, a világoszlop ormáról, gigászi hegygyomorba, pokoli bendőbe kerül, s honnan aztán a szabadító, aki mindig eljön, visszaszármaztatja a nagy szorultságba került istenvilágba.

Vulkán-sárkány az almarabló

Egy magyar népmesében, *Az aranyalmafaban*, a titokzatos almarabló nem akárhogyan, hanem félreérthetetlen vulkanikus megjelenésével járul izgalmunk fokozásához. Idővel róla is kiderül, hogy sárkány, vagyis e téren is a szabályt erősíti, és nem ellenpéldaként.

„– Majd én megőrzöm az almát, édesapám!

Ki is ment éjjel a kertbe, megállott az almafa mellett, de éjfélkor rettenetes zúgás támadt, megmozdult a föld, dörgött az ég, villámlott. Igazi égszakadás, földindulás.

Aztán egyszer csak leereszkedett a fára egy könnyű, fekete felleg.”²⁰⁰

Vegyük észre, hogy az almarablás önmagában nem igényelné a földindulást, és a dörgést, villámlást, vagyis ezek itt az eredeti szövegállapotból megörökölt, az aranyalma-rabló sárkány vulkanikus ujjenyomatát őrző, a racionalizálást megúszó elemek.

¹⁹⁹ *Titkos Tanítások*. Válogatás az Upanisadokból. Válogatta, fordította Vekerdí József. Helikon Kiadó, 1987. 107. o.

²⁰⁰ *Sárkányölő Sebestén (Sárkányos magyar népmesék)*. Az aranyalmafa. Új Palatinus-Könyvesház Kft. 96. o.

Valami bűzlik

E sárkányoknak tehát izzó aranyalmákra, égitestekre fáj a foguk.

Ámde nem égeti-e meg a szájukat e lánggyümölcs?

A sárkányok esetében érthető, ha ezt szeretik, hisz számukra ez lélekmelegítő táplék. Hisz a sárkányok nemcsak tüzet esznek, hanem épp arról váltak hírhedtté, hogy ahol feltűnnek, még tüzet is hánynak, felperzselnek mindent maguk körül. Várjunk csak! Mit is mondtunk most? A sárkányok *tüzet okád-nak*. A sziklák, hegyek viszont alkalmasint *tüzet hánynak*. A hányás és az okádás egyet jelent! Valami bűzlik Dániában!

Mind a hegyet, mind a sárkányt félreértettük eddig

Tessék utánanézni, hogy a régi mitikus sárkányt a néprajz és a mítosz kutatás máig forró kásaként kerülgeti. Lángoló hullőnek, vagyis egy fantázialénynek képzelik, s tény és való, nem fér semmifajta józan skatulyájukba. Ámde mi úgy véljük, a régiek nemigen kreáltak fantázialényeket, nem szállt el a fantáziájuk, hanem egészen egyszerűen gondoltak valamire. De mire?

Kérdésünk: produkál e vajon a természet olyan szerzetet, amelybe a mitikus sárkány összes faramuci tulajdonsága belefér? Akad bizony. És ez nem a krokodil, sem pedig a dínó! Hanem valami egészen más: A VULKANIKUS HEGY. Miért? Mert az aztán tüzet is hánynak, és tüzet is eszik. Még óriási is, hisz immár nem kérdés, hogy a régi hegyeket óriásoknak tekintették. Tehát feltisztult a táj. Az előbbi sárkány is azért eszik tüzes égitesteket, mert tüzes a gyomra, mert tűzhányó, lévén vulkanikus hegy.

A feladat, mérlegelni, hogy láthatta-e, tekinthette-e a vulkanikus hegyet sárkánynak az analógiákba szerelmes ősi ember, vagy ez egy baromság?

A sárkány-vulkán

A Sárkány vulkánként leli halálát

Bárcsak ne volna igazunk, hisz kínos, ha a mítoszok, legendák, mesék, szentkönyvek egyik főszereplőjét, a Sárkányt így mélyen félreértettük, ki tudja, mióta. Másrésről megnyugtató, hogy az a lény, melyet félelemtől reszketve az egész régi emberiség annyi formában megénekelt, aki előtt bókoltak, s tán még áldozatot is vittek neki, hogy lehiggadjon, nem több egy ijesztő geológiai képződménynél, melyet a régi ember félredigasztizált, működését életjelnek vélt. Ez a sárkány a Tűz démona. A Víznek is lehet egy sárkánya, ámde az most nem zavarja a vizeinket, csak ez, amelyik tüzes égítést-gyümölcskön él.

Vérszurok: a magyar hagyományban

Lássuk, jól gondoljuk-e mindezt? Tény, hogy *Az égen felül érő cseresznyefa* c. kincset érő baranyai mese ezt tűnik igazolni. Ott ugyanis a leölt sárkány vére szabályos lávafolyam:

„És akkor a sárkánnak a lova levetötte a sárkányt, a hátáru, úgy, hogy amikor leesött, vére rögtön szurokká változott.”²⁰¹

Hátha ez csak egy hasonlat? – hallom az ellenvetést. Maga a szöveg világosan fogalmaz: a sárkány vére nem olyan, mint a szurok, hanem azzá válik. A megölt sárkány tehát kihúlt vul-

²⁰¹ *Este, Éjfél, Hajnal*. Baranyai népmesék. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988. 64. o.

kán. Ó, a dicsőséges Szent György is egy vulkánal akasztotta össze a bajuszát? Azt döfte volna le? A szent György naphoz tűzgrás kapcsolódik, hát az tény és való, a tűz, a vulkán legyőzését inkább idézi, mint egy hüllő halálát.

Lássunk hát egy-két sárkányhalált, hátha sikerül magunkra cáfolni!

A sárkány hattyúdala

Egy csuvas mesében – amely a nap-holdat égről lefaló magyar sárkányos mese unokatestvére –, figyeljék csak, miként fújja ki páráját a szerencsétlen szörnyeteg:

„Felordított [a legyilkolt] sárkány, fekete füst szállt, forró szurok szaga áradt szét a sztyeppén.”²⁰²

Jóllehet, el kell ismernünk, maga a vér is foszforeszkál, akár a magma, ezt követően pedig úgymond szurkosodik(!), vagyis akár egy pusztá hasonlat is lehetne mindez, ámde a fekete füst egyértelműen jelzi, hogy valódi tűzhányó hunyt el itt, béke poraira... Hisz kívülről nincs olyan „élőlény”, amely haláltán-cában fekete füstöt eregetne.

A csuvas mesének ezzel nincs vége. Eztán a hős a napot-holdat kiráncigálja e vulkán-sárkány gyomrából, s felviszi őket az égbe. Tehát pont elvárásaink szerint történik minden, ami az aranyalmákkal, vagy a Fáról való kövekkel, a Zóhár célzás értelmében.

Egy másik prima kis román mesében²⁰³ a legyilkolt gonosz sárkányanya kellemes meglepetésünkre vasheggyé válik. Miért épp azzá? – senki se sejti, firtatja, pedig hátha még oka is lehetett azokban a termékeny, legendsarjasztó időkben. Mi immár sejtjük a választ.

²⁰² *Tündérek, törpék, táltosok*. Tündérmesék a világ minden tájáról. Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1973. 149. o.

²⁰³ Uo. 181

Miért érthették vajon életjelnek a vulkanizmust? Mert a tűz számukra maga az élet. A magyar köznyelv is őrzi az emlékét, hisz nálunk is *élesztik* a tüzet, vagyis életre keltik. *Kihunyása* halál: erre az *elhunyás* utal. És nem biztos, hogy csak a magyar hétköznapi nyelv őrzi ezt az ősi ideológiát, megannyi más mellett...

Baljós megjelenés

A mesei sárkánynak a hüllő ábrázatát szokás inkább komolyan venni, és a tűz-démon, a vulkán-portré kárára csúszott el a hangsúly. Egy hüllő jelenik meg előttünk a sárkány hallatán, rajta a mesei fantázia lángjaival, füstjeivel, s azt hisszük, a régi emberiség gyermekes fantáziája színezte ki így a valóságot. Pedig a mi ősi sárkányunk sokkalta inkább volt vulkán, mint hüllő. Mivelhogy hüllő egyáltalán nem is volt!

„Az érkező sárkány [...] négy mérföldnyire szórja a mérges tüzes szikrát, szálltára az erdő fái zúgnak, azokat földre teríti, szárnyaival az egész vidéket elsötétíti.”²⁰⁴

„A leütött sárkány iszonyú ordítással dől le, testéből kén gőzölög.”²⁰⁵

Az előbbi sárkányvonások kizárólag geológiai ismérvek, kísérő jelenségek, s egy hegy, egy vulkán életjelei, nem pedig élőlényeké. Még az elsötétítés is ebben a relációban félreérthetetlenül a lávakitörés kísérőjelensége, miként előbbi példánkban is feltűnt ilyenkor a fekete füst. Ordít is, és ez sem mond ellent a vulkánkitörésnek, ami hanghatása tekintetében nem kétséges, hogy egyfajta apokalipszist idéz.

²⁰⁴ Ipolyi Arnold: *Magyar mythologia*. Pest, 1854. 224. o.

²⁰⁵ Uo. 225. o.

A Sárkány és a Hegy viszonya

Egy sárkányölésről beszámoló kirgiz mesében unos-untalan a hegy jut a mesélő eszébe, ha a sárkányról beszél. Szimpla hasonlatnak tűnik, mintha így tudná az egetverő méreteket érzékeltetni, pedig egyszerűen csak az egykori szöveg rendelkezésre álló alkatrészeivel mondja el mondandóját:

„Én fölmászom a hegy tetejére, s látomra a sárkány majd sivítva egyet fúj. Láng csap ki a szájából, ami el-lepi a hegyet, aztán elmúlik...

[...] Hát amint fölr [a testvére] a hegytetőre, látja: Ketté van vágva a hegynyi nagy sárkány.

[...] Ott feküdt holtan a sárkány kétfelé vágva, mint két hegy.”²⁰⁶

Kockáztassuk meg felvetni, az ilyenfajta emlékezés úgy zajlik, hogy az eredeti szövegikonok és fordulatok még nagyon hosszan rendelkezésre állnak a régi történetből, a racionalizálódás korszakában is sodródni az eredeti elemek. Ám immár hangsúly nélkül, a háttérbe szorulva, hasonlattá redukálva.

Sárkány a hegyben

Apuleius bűbajos ösmeséjéből is a tűzokádó sárkányok kacsintgatnak reánk, ugyancsak szigorúan hegyhez kötödvé, lévén annak vulkanikus génuszai.

„Látod-e ott annak az égbenyúló hegynek a tetején a szédítő sziklacsúcsot, ahonnan fekete forrás szennyes árnyai hömpölyögnek [...] s beömlenek a Styx mocsarába [...] Nosza, merítsd tele ezt a kis korszót a hegyi forrás mélyén kristályos harmatos vízzel, térülj-fordulj és nekem visszahozd. [...] A sziklahasadékokból itt is,

²⁰⁶ *A szürke héja – kirgiz népmesék.* Európa, 1988. 111-112.

ott is tűzokádó sárkányok másztak ki, nyújtogatták hosszú *nyakukat*.²⁰⁷

Azzal szokás magyarázni, lekezelni egy efféle képsort, hogy a hegyek, sziklák a kígyók, hüllők lakhelyei. Ez igaz is, bo-lond, aki vitatja. Ámde a vak is látja, hogy ezek itt tüzes sár-kányok, vulkáni tűznyelvek. Még azt a titokzatos életvizet is ez a sárkány-konstrukció birtokolja, miként az aranyalma-életgyümölcsöt másutt a hegy gyomra.

A nyakukat nyújtogató sárkányok lángnyelvek lehetnek. A magyarban is nyelve van a lángnak, lángnyelvről beszélünk. És a tűz nem pusztít, hanem táplálkozik, úgymond emészt, vagyis ez a sárkány táplálkozása.

Hátha idevág, hogy az Olümposzt ugyancsak nyakaival jelle-mezik, mint az előbbi sárkányokat:

„Az Olymposz Görögország legmagasabb hegye. Ég-benyúló csúcsait az év legnagyobb részében hó borítja. Homérosznál előforduló jelzője [...] a „soknyakú.”²⁰⁸

A régiek rendszerben gondolkoztak, ahová nyakat mondtak, oda fejet is képzeltek, s ez esetben tán épp hetet...

Sárkány a sziklában

Egy keleti sárkányvadászat azért érdekes, mert az ősko-zmosz horizontja bukkan elénk, s itt nevén nevezve csodálhat-juk meg egykori állomásait, távlatait:

„Maszadah, a távolbalátó, erre előrelépett, beárnyé-kolta a kezével a szemét, és éles tekintetét megjáratta valamennyi égövön[!].

²⁰⁷ Apuleius: *Az aranyszamár*. Szépirodalmi Kiadó, 1964. Ámor és Psziché 142. o.

²⁰⁸ *Mitológia*. Trencsényi-Waldapfel Imre. Gondolat Kiadó, 1983. 84.

– Látom a sárkányt, de lehetetlen elérni, mert oly mély sziklahasadékban fekszik, hogy emberi láb oda el nem jut.”²⁰⁹

Klasszikus útvonalon járunk most is, miként Väjnmöjnen stb. a „Göncöl válla” iránt veszi az útirányt:

„A három kérő beszállt a mester varázskocsijába, amely egyszerre a levegőbe emelkedett, de oly magasra, hogy csaknem összeütközött a Göncöl szekerekével. [...] Néhány órai levegőbeli utazás után egy hegygerincen megálltak.

[...]

A mélységből erre egy borzasztó fej emelkedett ki. A szeme úgy lobogott, mint egy égő ház, orrlukaiból lángot fújt, és a tátott szájából tüzes lélegzet áramlott ki. [...] mennydörgő ordítással kapott a sárkány a hős felé...”²¹⁰

Aki ezek után sem látja be, hogy miféle sárkányok lángolnak az efféle „Szent Györgyök” felé, az egy ideális állampolgár.

Égkő a sárkány-sziklában

És végül kukkantsunk be egy felvidéki legendába, egy vulkanikus vonásokkal megfestett kedves kis sárkány hétköznapijaiba:

„Féltek tőle a juhászok, féltek tőle a vadászok. Ha nyelvét kiöltötte, piros lángként világított, ha karmait szétterpesztette, fénylettek, mint megannyi vasvilla.”²¹¹

²⁰⁹ *A legszebb mesék.* Gyűjtötte: Sebők Zsigmond. Könyvértékesítő Vállalat és a Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó együttműködésével, 1986. 244. o.

²¹⁰ *A legszebb mesék.* Gyűjtötte: Sebők Zsigmond. Könyvértékesítő Vállalat és a Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó együttműködésével, 1986. 245.

²¹¹ *Száll a rege várról várra.* Írta: Szombathy Viktor. Madách Kiadó, 1979. 96. o.

A Sárkány ekkor egy csodaszépen világító mágikus kék kőre lel. Fényforrás kő ez, vagyis égitest jellegű, hisz ettől a barlang fénybe borul:

„A kék kő szikrázó fénye eközben betöltötte az egész barlangot. Égi világosság vakította el a szemeket.”²¹²

Együtt a megszokott képlet: a sárkány és az égi kincs.

Forró nyomon

Róheim Géza kisebb tanulmányt szentelt a különféle sárkány felfogásokra, csokorba szedve távoli népek olykor egybecsen-gő vallomásait. Ügyünkre nézve is akadnak ígéretes variánsok közöttük:

„*Radloff* feljegyezte egy kirgiz baksza imáját, ahol többek között megszólítják a sárkányt, aki a hegynek sötét gyomrából jött napvilágra. [...]

Sárkányok művének tartja a földcsuszamlást a hegyekben a maláji, akinek gondolatvilágában a sárkány a hegyekkel rendszeren összefügg. Sárkányokhoz különösen illő lakóhely a tűzhányó. A görög mitológiából ismerjük a Tartarosz mélyéből tüzet okádó Tüphónt. A Csendes-óceán egyik szigetén, Új-Ponerániában hasonló módon magyarázzák egyik tűzhányójuk eredetét. To Ulavunnak, a kígyónak fia születik, elküldik hazulról. Egy hegyet választott magának lakhelyül. Azóta ott fenn maradt, füstölgött, tüzet, meg köveket köpött, úgyhogy a völgyben elpusztultak a falvak, kihaltak az emberek.”²¹³

²¹² Uo. 99. o.

²¹³ *A bűvös tükör*. Válogatás Róheim Géza tanulmányaiból. Magvető Kiadó, 1984, 12. o.

Sárkányos ínyencségek

A gyík és a tűzhányó

A tűzokádó sárkányt a gyíkból, kígyóból szokás származtatni, és nem világos, mire gondoltak a régiek. Hogy jön a tűzlényhez egy nyirkos *hüllő*? Számomra egy televíziós rövidfilm ajánlott egy alternatívát a megértéshez: egy kihaltnak vélt ősgyíkfajta a Nagy-Kanári-sziget kietlen lávaomladékába rejtve-rakva tojásait úszta meg a tudománytias emberiséget, mivel időtlen idők óta ez az ő természetes otthonuk. Igazi kaméleonként mozdulatlan lávarögöknek álcázódik, ha valaki közeleg. Az őslakosság nem ismeri e csodagyíkok szaporodási módját, azt gondolhatta, hogy maga a vulkán lökte ki őket magából. A vulkán szüleményeinek tekinthették őket, parázsból született lényeknek, s ez már megmagyarázhatja, hogy jön a gyík a lángot okádó sárkányhoz, a tűzhányóhoz.

A XIX. sz.-i Arany János is látja a hüllőben ezt az átmeneti rög-lényt, mert az igazi költőknek még működik a régi szemük:

„Mintha lába kelne valamennyi rögnek
lomha földi békák szanaszét görögnek”

Még egy-két apróság: A szalamandra is tűzben születik, illetve nem égeti meg a láng, – tartja róla a fáma. A hüllőknek, akár a lángnak, nyelve, taraja van. Még a kakas is lángot hord a fején, és az a fogalom, hogy „tűz-kakas” sem idegen a fülnek. Érzésünk szerint ezek a régiek szemében hiányzó láncszemek az élőlény és a tűzlény között. Az emberiség máig imádja a hiányzó láncszemeket...

Sárkány-ráadás

Lássuk, mit jelent a sárkányvérbe mártás, most, új ismereteink birtokában. Mert eddig csak sejtettünk valamit. A sárkány vére a láva, megdermedve tény és való, valóságos páncélt képez. Páncél kerül arra, aki túléli, hogy forró lávába mártsák. Még az ágyúgolyó is lepattanna róla, mint a politikusainkról. Még tovább is léphetünk. A régiek a fémeket is minden bizonnyal sárkányvérnek tekintették, vagyis egy szerves ügyletnek. És jellemző, hogy ez a szemlélet iszonyú sokáig tartja magát, emlékezzenek csak a mi ókori latin szerzőnk kifakadására:

„Pliniust felháborítja, hogy a hegyeken erőszakot követnek el, a föld mélyébe hatolnak, és megszeplősítik (profanizálják) szent ölet.”²¹⁴

Ha ez az idősebb Plinius, akkor még izgalmasabb a dolog, mert ő a Vezúv áldozata lett Pompeiiben. Nem menekült el gyáván miként a többiek, hanem összejött a sárkánnyal a találkozás.

Mivel a vas is a hegy „vére”, a páncélöltözet is kvázi sárkányvérbe mártás. Még a bor is a hegy vére, és ezt is, most már világos, hogy teljesen komolyan gondolhatták!

Ide kívánczik, hogy egyes hüllőket – krokodil, gyíkok – páncél, pikkelyek borítanak. Egy-egy lény valóságos kőöltözetben totyog elénk. A teknőcök hegyet hordanak a hátukon. Megannyi kozmogóniai mesében épp egy ilyen élőlény tartja a mindenséget. Ők mind átmeneti lények, – akár egy kacsacsőrű emlős –, ősfilozófusaink hiányzó láncszeme az élő és élettelen között.

²¹⁴ Várkonyi Nándor: *Az ötödik ember*. Széphalom Könyvműhely, 1997. 271. o.

Jó vagy rossz sárkány?

A sárkányok, meséinkkel ellentétben, a Távols-Keleten hallatlan becsben állnak, hajbókol emléük előtt a világ, pompázatos ünnepeket csapva istenítik őket. Istenféleségek voltak ők is, rájuk is vonatkozhat Róheim Géza fontos megállapítása:

„A régi istenekből a hagyomány szörnyeteget formált.”²¹⁵

Uránosz, sőt, később fia, az aranykor Kronosza is rémkirály az ifjabb generációk szemében, csak azért, mert lenyeli utódait! Zeusz se különb, ő is a Métisz méhébe csöppent eljövendő kozmoszkirályt nyeli le.

Várjunk csak! A sárkány Nap és Hold-nyelése nem ugyanazt a gyerekfogyasztást jelenti vajon, hisz éppenséggel ők is tekinthetők a sárkány utódainak? Uránosz vagy Kronosz gyomrából is sértetlenül kerül ki gyermekei csapata, miként a sárkányból az égitestek. A Kalevipoegben a Sarkcsillag, vagyis a kozmoszhegy szüli a Napot, Holdat stb.

Vissza a ludainkhoz...

Amit Ádámról elmondtunk, annak alapján remek sárkány válhatna belőle: hisz evett tilalomgyümölcsöt a kozmosz fájáról, kozmoszhegyé válhatott, a számításunk szerint a Golgotává. Már csak azt sajnáljuk, hogy nem okád lángot, mert akkor aztán végképp ő volna-lehetne a mi emberünk.

Ámde honnan is hozza ki a szentséges táblákat Mózes? A Hórébből, amely vulkanikusnak sajnos nem tűnik. De mégsem a Nyugalom Völgye, sőt, a nevezetes látogatás alkalmával ideálisabb sárkányt, mint ez a hegy, álmodni se lehetne! És mivel egyre bizonyosabb, hogy Mózes az édeni „fáról való köveket” hozza ki a hegyből, mi más lehetne ez a neves hegy, mint a megkövült, égitestfaló Ádám?

²¹⁵ *A bűvös tükör*. Válogatás Róheim Géza tanulmányaiból. Magvető Kiadó, 1984, 6. o.

Vulkanizmus a Bibliában

Vulkán a Bibliában

Mózes hegye, melyből a nevezetes táblákat kihozza, maga a tiszta vulkanizmus, jóllehet, a szent szöveg az eseményt egész másképp kommentálja. Nézzük viszont mindezeket ezzel az új, ámde őskorig látó szemüvegünkkel: mert a Hegy izzása, lángolása, remegése, morgása és a hatalmas fekete füst ugyanaz, mint az előbbieken látott sárkányölő legendákban:

„Elkövetkezett a harmadik nap [...] Morgott a hegy gyomra, füstfelhők gomolyogtak a csúcsokról [...]”²¹⁶

„És lőn harmadnapon virradatkor mennydörgések, villámlások és sűrű felhő lőn a hegyen, és igen erős kürtzengés: és megrémüle mind az egész táborbeli nép.” (2M19/16)

„Az egész Sinai-hegy pedig füstölög vala, mivel-hogy leszállott arra az Úr tűzben, és felmegy vala annak füstje, mint a kemencének füstje; és az egész hegy nagyon reng vala.” (2M19/19)

Figyeljük meg, hogy az emésztő tűz nem akárhol, hanem odafenn, a hegytetőn bukkan fel, márpedig ez épp a vulkanikus kitörés kapuja, a kráter:

„Akkor felméne Mózes a hegyre; [...] Az Úr dicsőségének jelensége pedig olyan vala az Izráel fiainak szeme előtt, mint *emésztő tűz, a hegy tetején.*” (2M 24,15–17)

²¹⁶ Dobrovits Aladár-Kákosy László-Komoróczy Géza: *Bábel tornya*. Móra Ferenc Könyvkiadó, 1964. – Az ókori Közel-Kelet mítoszai és mondái. 312. o.

„[...] A hegy lángba borult, felcsapott a láng egészen az égig, az ég pedig elsötétedett a komor, dörgő fellegetől.” (5M4/11)

Tegyük a kezüket a szívükre: Mózes nem egy lángoló sárkányhegybe tett tisztelgő látogatást, hogy miként egy tisztességes égítést szabadítóhoz illik, az édeni vétket, az ösbűnt korrigálja? Mózes eszerint a kozmosz egyetemes hőse a Biblia előtti ősvariánsban!

A Kalevalát se látják!

Úgy tűnik, az előbbi jelenetnek akad egy viszonylag elég jól ismert kalevalai párja is. Még abban is hasonlítanak, hogy ezt is mélyen elérte az utókor. Arra a csodás látomásra gondolok, mely Kodályt egy lélekemelő muzsikára ihlette, s belőle zenei örömmóda fakadt:

„Játszott Väjnämöjnen ujj,
Harsogott a hárfa húrja,
Hegy völgy zengett szikla rengett,
Mind a szirtek mennydörögtek
Habokon kövek görögtek
A fenyérek vízben úsztak...”²¹⁷

Ez a jelenet a legkevésbé sem a zene diadaláról, hanem a sárkány megjelenéséről szól, melybe a kozmosz is beleroppan. Nem is értem, hogy lehetett az előbbieket másképp látni. Inkább Bartókosra kellett volna venni a zenei tónust, nyugtalanítóbbra, hisz az Apokalipszis, maga a sárkány tombol, ordít ki a szövegből. Ráadásul mindez épp a Nap-Hold rablás előtt történik, melyről nemrégiben beszámoltunk, tehát ezek akár öszsze is függhetnek.

²¹⁷ *Kalevala*. Helikon, 1985. Ford. Vikár Béla. 284. o.

Ádám sárkány

Ádámot tehát nemcsak hegygé vált titánnak, de sárkánynak is látjuk, s Mózes a táblákat belőle hozza ki. Hihetetlen, de az effajta, számunkra is örületes felvetésekhez rendre kapunk innen-onnan bátorítást, és mindig épp a legnagyobb szükségben. A Gondviselés tehát támogatja magánnyomozásunkat... Egy olasz mese vetődött az utunkba, amely tudunkra adja, hogy a világ legszörnyűbb lénye Ceylon szigetén lakik:

„A leggonoszabb egy Ceylon szigetén élő Magok nevű óriás, akinek tíz feje van, s mind a tíz gonoszságban fő. Ha hasznos dolgot akarsz cselekedni, szabadítsd meg a világot ettől a szörnytől. [...] Palotájában senyved rabságban Sita hercegkisasszony, egy gyönyörű leány...”²¹⁸

Mindezt egy égitest szabadító típusú mese elején mondja az öreg király a kíváncsiskodó fiának. Ámde nemrég azt olvastuk, hogy Ceylonban ott áll, tornyosodik az Ádám-hegy – *Adam's peak* –, ahol az emberösünk titáni lábnyoma is megcsodálható, jelezve, hogy valóban ott tevékenykedett.

Gyanúnk szerint ez a két hagyomány ugyanazt állítja. Ádám-nál rettentőbb szörny nem lehet a kozmosz, és annak királya számára, hisz lényegében „lefalta a Napot az égről.” A két történet műfaja is ugyanaz, égitest-szabadítás. Figyeljék csak az égi Ceylonba tartó (Mózes) királyfi útvonalát, ámde az őskozmosz térképét vegyük elő:

„Megfürdött a Sárga folyóban; aztán egy füttykössel felszerelve útnak indult Ceylon szigetére. [...] Útját állta a Néra hegység, mely épp a világközépig nyú-

²¹⁸ *A legszebb mesék.* Gyűjtötte: Sebők Zsigmond. Könyvértékesítő Vállalat és a Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó együttműködésével, 1986. A táncos víz, az énekes kő, és a beszédes madár. 139.

lik le [inkább fel] és a csúcsa szebben ragyog a leg-szebb gyémántnál.”²¹⁹

A kincsesbarlang

Az iszlám hagyomány Mekka melletti legmagasabb hegye – melyet mi Ádám-hegynek látunk – kincses barlangot rejt magában. Ádám és neje egyes legendák²²⁰ szerint ide gyűjtöttek bizonyos kincseket. No de honnan? A kincses barlangok általában sanda kincseket rejtenek, ezt mindenki pontosan érzi. Kitől szedték el, végtére is ők az első emberek? Tán az utódaitól? Aligha. Annak nincs értelme. Ámde mi a mesei kincses barlangokban gyakorta épp almát, aranyalmát találtunk. Ha számításunk igaz, és a kincsesbarlang a hegy, eredetileg az Ádám-hegy gyomra, úgy a torkán keresztül jutottak el oda a kincsek, azaz a „Fától való kövek”, várva a szabadítót. Ilyenformán festhetett az eredeti szövegállapot, amelyből később racionalizálódott a legendából ismert, most idézett változat.

Kimutatták, hogy a Göncöl név a *Kincsőből* származik, hasonulással. A kincs órére utalna ő is nevével? Kincset, kincsest jelentene? A *gönc* volna a *kincs*? Ez csupán találgatás, de találgatni nekünk is szabad...

Még a zürjén menyasszony is ugyanerre az ősapára utalna leánybúcsúja közepette? Mert ha igen, akkor most nyert értelmet ez a hieroglifa:

²¹⁹ A megmerítkezés rituális fürdés a bőrét teszi sérthetetlené. A fűtykös pedig mágikus bot, mely, miként Hermészé, a kozmoszhatárok áthágására szolgál.

²²⁰ A törzsek származásáról, *avagy a kincsesbarlang*. Helikon Kiadó, 1985. 12-13. o.

„Tündökletes napom, édesapám,
földön járó Szent Miklós,
én kincsesmélyű-hegy-apám.”²²¹

Hátha Mózes is egy kincsesmélyű-hegy-apához érkezett, égitest szabadítóként. Még más irányú bizonyíték is akad erre:

A helyszínválasztás bizonyít

Mózes nem akárhol, hanem egy dübörgő hegyen veszi át a szentséges táblákat, jöllehet, bármikor máskor és főként más-
hol is átvehetné. Ámde nem. Itt veszi át, és ennek alapos oka van: ez a sárkányhegy rejt magában az égitesteket, tehát csak-
is innen lehet, és van értelme kihozni. A hegy, a füst, a dörgés,
a 40 napos eltűnés, majd a katartikus kijövetel, mindezek a
régí ősmese kelléktárából való tipikus elemek. A sárkányból
való égitest-szabadítások protokollja is ez, jöllehet e hagyó-
mányból immár csak a Lény vulkanikus karaktere olvasható
ki.

Mert számtalan hely és alkalom adódott megelőzőleg is,
vagy adódik később a táblák átvételére. Isten Mózesrel meg-
annyiszor konzultál, találkozik. Miért ilyen apokaliptikus kö-
rülmények közepette történik mindez? Mert a táblák itt várják
a szabadítót, és nem a sarki cukrászdában. Ez egy szigorúan
helyhez, hegyhez kötött esemény.

Ám, ha itt valóban égitest-szabadítás történt az eredeti szö-
vegben, akkor Mózes és a sárkány össze is csapott. Fontos
párba zajlott az ő-Mózes és a „kincseshegy gyomrú ősa”,
vagyis a sárkány között.

²²¹ *Hozott isten holdacska!* Finnugor varázsigék, imádságok, siratók.
Európa Könyvkiadó, Budapest, 1979. 369. o.

Nagy kérdés, hogy maradtak-e vajon e fontos párbajra, végső összecsapásra utaló nyomok a szent szövegben, amelyet mindenfelé találunk. Egy olyan, amikor a Jó legyőzi a Roszszat? Hogyne akadna: Mózes küzdelme a Fáraóval!

Párbaj a Sárkánnyal

Mózes és a Fáraó között fontos huzavona zajlik, melynek lényege, hogy Mózes el akar vinni valamit – a népet a fogságból – amaz pedig nem enged a huszonegyből. Mózes győzedelmeskedik, és kiszabadulnak. Nyilván vad asszociációnak tűnik az Exodus háttérében égitest szabadítást látni, ámde, mivel érvek fontos érvek merültek fel e lehetőség mellett, ezt egy külön tanulmányban fogjuk tárgyalni...

Itt most érzük be annyival, hogy az Exodusban fellelhetők az égitest-szabadítás mozzanatai és állomásai Találni benne isteni megbízás: Isten felkéri Mózeset a szabadításra, vagyis az Exodusra.

Mózes továbbá mágikus botot kap útjához, ámde ez a pálca magát a vállalkozást minősíti. Miért? Mert alvilági alászálláshoz szokás ilyesmit adni. Ezzel teszi lehetővé, hogy az Alvilág ura, vagyis a Fáraó elé bejuthasson. Az egész régi világ erre használta a varázspálcát, mutatja egy mordvin mese:

„Eldobta a rézpálcát. Hirtelen nagy dörgéssel a föld alá süllyedt.”²²²

Aeneas ugyanígy, aranyággal szállhat le az alvilágba, és Hermész sem üres kézzel, hanem aranyvesszővel járkal Hádészba, pl. a „fényes Perszephónéért.”²²³ Amúgy Perszephóné környezetében, vagyis az Alvilágban is felbukkan egy elve-

²²² *Az ezüstoffóú lány.* Mordvin népmesék. Európa Kiadó, Budapest, 1990. 185. o.

²²³ Homérosz: *Íliász. Odüsszeia. Homéroszi költemények.* Magyar Helikon, 1974. Ford. Devecseri Gábor. Himnusz Déméterhez 821. o.

szejtő alma, egy tilalomgyümölcs, figyelmeztetve bennünket, hogy közös legendai kelléktárba csöppentünk. Hádész gránátalmamagot etet Perszephónéval, hogy viszontlássá. Hádész egy kereveten hever, mikor betoppan hozzá Hermész. Kereveten? Ámde van ide passzoló szibériai jelenetsorunk, amely képanyagában és meseszövéseben pont az ügyünkbe vág. Hátha segíti e fontos bibliai esemény – a sárkánypárbaj – elképzelését, a Fáraóval!

Kul a kereveten

E legendában az a remek, hogy nem rejtik véka alá, hogy itt égitesteket szabadítanak. Egy bizonyos Mirszusnehum tör rá erre a Kulra, az alvilág urára, hegymélyi otthonában. Boldogság látni, hogy ez a Kul maga a vulkanizmus, vagyis Mózes és a Sárkány-Fáraó találkozása is a mi variánsunkban ilyen lehetett. Barlangjában pedig ott fénylenek az elrabolt égitestek:

[...]Elvergődött Mirszusnehum a föld alatti király házáig. Belépett a házba: nagy tündöklés-ragyogás vette körül. A falon a hold függött, a mennyezeten a nap. Ott hevert Kul a prémeken. Lehelete csak úgy füstöl, orra lyukából, szájából szikrák szállnak.”²²⁴

Füst, szikrák, orra pumpálja a gőzt, ideálisabb vulkanikus sárkányportrét nem is várhatnánk. Ő a hegy, s egyben annak géniusza is. „Fojtó gáz” árad a levegőben. És telis tele van szűnyoggal, miként a Fáraó földje Mózes csapására.

„Kezemben a nap és a hold. Ma loptam el mind a kettőt. Sötét van most a ti földetek. Napfogyatkozás. Nap és holdfogyatkozás. És munkához láttak a szellemeim. Tehenek bögnék, lovak nyerítenek. Még a vadállatok is jajgatnak.”²²⁵

²²⁴ *Finnugor–szamojéd (uráli) regék és mondák*. II. Móra, 1984. 52. o.

²²⁵ Uo. 53. o.

Mirszuszeznehum hallgatja egy ideig a szöveget, majd további lacafacázás helyett lekapja a mennyezetről a két égitestet, s irány a felvilág. Pont miként Mózes, aki megjelenik fénylően a táblákkal, miután Szent Györgyként legyőzte a sárkányt, az alvilág Urát, vagyis eredetileg a Fáraót.

Kérdés, hogy látható, tekinthető-e a Fáraó alvilági uralkodónak?

Vaskohó-Egyiptom

Mózes egy kozmoszhatárokon áthatoló varázspálcával jut be a Fáraóhoz, és ez eleve helyszínminősítés: azzal alvilágba szokás alászállni, mondjuk el ismét. Lényegében a kénes és tüzes Pokolba jut, mely, számításunk szerint maga a fortyogó vulkanizmus. Ebből az ősi szövegvariánsból maradt volna a szent szövegben, hogy Egyiptom vaskohó?

„Benneteket vett, és kivezetett Egyiptomból, a vaskohóból, hogy az ő saját népe legyetek, amint ma az is vagytok.” (5M4/20)

Egyiptom tehát vaskohó, más fordításban „vas kemence.” Ez a modern szem számára szimpla hasonlat, a réginek pedig alvilági minősítés. A hegy, ahonnan Mózes a táblákat kihozza, szabadítja, ugyanez a kohó, a tüzes sárkány bendője. Väjnämöjnen és Ilmarinen is acél hegyből(!)szabadítja ki a napot és holdat.

Hinnék, hogy Egyiptom fejedelme, a Fáraó, valójában a Sárkány, ámde ezt nemcsak mi állítjuk:

„Némelyek így emlegetik Ráhábot: „Egyiptom égi fejedelme” . Mások nem különböztetik meg őt [...] a dicsekvő nagy Sárkánytól.”²²⁶

²²⁶ Robert Graves– Raphael Patai: *Héber mítoszok*. Szukits Könyvkiadó, Szeged. 40. o.

Tóra a tűzből

Vaskohó-Egyiptomról volt szó az előbb, s ezt a minősítést szimbólumnak hiszik mindazok, akik nem látják Mózes kultikus útját és személyiségét, hogy eredetileg a tűzbe, lényegében a Pokolba szállt alá, azaz a vulkán-sárkányba a szentséges táblákért. Maga Mózes vall mindezekről:

„Három hónapos koromban megjövendöltem, hogy meg fogom kapni a Thórát (Törvényt), a tűznek közepéből.²²⁷

Mit is jelent mindez? Mózes a *tűzből* hozza ki a tudástáblát, vagyis az Édenből eltűnt, „Fáról való” tudásgyümölcsöt. A héber legendák pontosan tudják, hogy Mózes a morgó tűz-hegybe szállt alá a Tóráért. És mindezeknek bizonyíték erejű fragmentumai – miként megmutattuk – a Bibliában is fellelhetők.

Tűzhegy

Emlékeznek még az eltűnt aranyalmaért világot nyakába vevő legkisebb királyfira, kinek meséje azért akadt fenn szűrőnkön, mert ott *sárkányként* volt nevesítve a kerti almarabló. Esete azért aktuális itt is, mert az alma nyomába szegődve nagyon is hasonló útvonalat jár be, mint a mi rekonstrukciónk ős-Mózesé.

Egy égig érő hegyre kapaszkodik fel ez a legény testvéreivel, melynek ormáról egy tűzkúton át ereszkedik le a mélybe, hogy az aranyalmát „kiszabadítsa”:

²²⁷ Széfer Hajasar. In: Várkonyi Nándor: *Varázstudomány II.* Szépalom Könyvműhely, 2000. 116. o.

„Ottan mentek, s egy óriási hegy tetejére értek. Ottan állott egy hatalmas márványkő oszlop, az oszlopon egy vasgyűrű.”²²⁸

Az oszlop alatt rettenetes tüzes kút fortzog. Ők, a királyfiak tudják, hogy az almarabló arrafelé keresendő, aki tegyük hozzá, vulkanikus lény, hisz a tűz a lehelete:

„Abból a rettenetes sötét kútból pedig csak úgy áradott a forró égő gőz.

– Ez bizonyosan annak a tolvajnak a lehelete. – mondotta a legkisebbik királyfi.”²²⁹

A három testvér közül csak a legkisebb – miként a legendabeli Mózes – állja ki a tűzpróbát: meg se perzselődik. Mivel ez a tűzkút hegytetőn áll, mi más lehetne, mint annak a világ-hegynak krátere, melynek sárkánybendője rejtje az ellopott aranyalmát.

A Tüztenger kétfelé válik

Egy magyar mese – *A világéneklő madár* – hőse előtt a Tüztenger úgy nyílik ketté, mint a Vörös-tenger Mózes pálcája előtt:

„A ló szökött egy nagyot. Amikor a királyfi kinyitotta a szemét, a Tűz-tengernél voltak.

– Most hallgasson jól reám: én most megfúvom ezt a Tűz-tengert, s kétfelé válik. Beszököm Pulutó Durumó ajtójába. Ott leszáll és bemegy, Pulutó Durumó megkérdezi: „Mit keresel itt, te másvilági ember?” De nem szóljon semmit, még ne is köszönjön. Menjen be a másik ajtón, aztán a másikon, amíg a tizenkettedik

²²⁸ *Sárkányölő Sebestén (Sárkányos magyar népmesék)*. Az aranyalmafa. Új Palatinus-Könyvesház Kft. 98. o.

²²⁹ Uo. 98. o.

szobába ér. Ott kicsi ördögök vannak. [...] Ott van egy kalickában a világ éneklő madara, azt vegye le, s jöj-
jön ki.

[...] Szaladtak is az ördögök, de amikor érték volna
utol, a Tűz-tenger összecsapódott, s amennyi ördög
odabújt, mind odaégett.”²³⁰

Egy másik aranyalmás mesében, amely már jó ismerősünk – *A kis lámpa* –, a Fekete-tenger mélyi alvilágba rabolja el a démonikus lény a királykisasszonyt:

„Azt parancsolom, hogy a királyleány velem együtt a
Fekete-tenger fenekén lögyön az én palotámba.”²³¹

Ekkor jön a szabadító, ámde tengert kettényitő pálcával:

„[egy öreg bácsi] átnyújtott neki egy pálcát, és azt
mondta:

– Ezt a pálcát vágd bele a tengör vizibe, és azt mondd,
hogy: „tengör vize, nyílj szét, és amíg én ki nem
jövök, így maradj” És, ha kijöttél feleséggel, akkor
újból a pálcát bevágod, és azt mondod: „Tengör vize,
csapj össze!””²³²

Az átlagolvasó számára ez a két mese arra példa, hogy a magaskultúra elemei miként szivárognak át a mesékbe. Ámde ezt a pálcát a hagyomány minden szintjén ismerik, és az alvilágba rabolt tárgyak és személyek szabadítására szolgál. És a kettényíló tenger sem a történelmi művekben, hanem az égitest szabadító mesékben érzi magát a legotthonosabban.

A tenger kettényílásának itt van csak igazán értelme, főként a Tűz-tenger mélyében lévő alvilág esetében. Mert itt látszik világosan, hogy egy tűzblokkon sem átúszni, sem áthajózni nem lehet, teszem azt, a történelmi Vörös-tengerrel ellentétben.

²³⁰ *Fehér virág és fehér virágszál*. Mesélte Balla János, gyűjtötte Balla Tamás. Kriterion Könyvkiadó Bukarest, 1970, 160. o.

²³¹ *Este, Éjjél, Hajnal*. Baranyai népmesék. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988. 14. o.

²³² Uo. 14. o.

Tehát a pálca és a kettényíló tenger is azt bizonyítja, hogy Mózes a Biblia előtti legendájában égitest-szabadítóként érkezik, és hogy ez a jelenet egy (tudásgyümölcs)rablásra adott méltó felelet.

Csak bámulunk

Az ember nem hisz a szemének, hogy forduljunk bármerre a hagyományban, mindenünnen ránk mosolyognak a széttört nagy csillagmese ragyogó roncsai. Összevethetetlennek tetsző szövegekről derül ki, hogy közös rugóra járnak, ugyanaz a motor és szív lüktet bennük. Kedvenceink jelentős hányada párhuzamos történet!

Ha rájövünk, mennyire félreismertük dédelgetett kedvenceinket, legendáinkat, kevésbé meglepő amit itt tapasztaltunk, hogy még a Biblia mélyén is az egyetemes ősmesére bukkanunk.

Párhuzamos történetek

Odüsszeusz, a „szemszabadító”

Hinnék, hogy Odüsszeusz is égitest szabadítóként teszi tiszteletét a Küklopsznál, olyanformán, mint a mi ős-Mózesünk a sárkányhegy-Ádámnál? Nem bolondultunk meg, hogy már mindenütt ezt látjuk? Mindjárt megértik, van-e jogalapunk magához a felvetéshez?

Mindeddig úgy tudtuk, hogy Odüsszeusz-Ulixes bosszúból égette ki a Küklopsz szemét, társai elvesztésén sajnálkozva, s persze, hogy olajra léphessenek. Ámde Ovidius úgy meséli mindezt, hogy Ulixes nem kiégeti, hanem elrabolja a Küklopsz szemét. Ami, ugye nem ugyanaz. Figyeljék a szóhasználatot:

„Telemus ekkoriban sicut Aetnához keveredve [...]

ment iszonyú Polyphemus elé, s szólt: „Egyszemedet, mit homlokodon hordasz, tudd meg, majd elorozza Ulixes (Odüsszeusz).”²³³

Nem, nyilván tévedünk, s az elorzás egészen egyszerűen a látás elrabolását jelenti, magyarul, hogy megvakul. Vagy mégsem?

A Küklopsz tekintete

Ámde a szöveg szeme közé nézve látunk itt még valamit. Polyphemus szeme olyan, mint a Nap, erre épp ő maga hívja fel a figyelmet, vagyis vegyük komolyan:

²³³ Ovidius: *Átváltozások*. Magyar Helikon, 1975. 382.(XIII 750-777)

„Egy szem van csak a homlokon, de milyen? Nagy, akárcsak roppant pajzs. S no, talán a Nap is nem néz le az égről épp ugyanígy?”²³⁴

Gyülekeznek a gyanús elemek: a szemkiütés olyan, mint a rablás, „orzás”, a kérdéses szem viszont olyan, mint a Nap. Az égitestek pedig szintén elrablásért ordítanak a régiek számára. És épp ilyesféle alakok szoktak égitestet rabolni, erdős fejű hegyemberek, mint ez a Küklopsz, vagy teszem azt, Vipunen, vagy Atlasz. Már megmutattuk, maga Homérosz jellemzi őt így, őt, a Küklopszt:

„Roppant termetű szörny, nem olyan, mint búzafogyasztó férfi, hanem mint erdős hegycsúcs.”²³⁵

Látzólag ez is csupán egy hasonlat, de ezek a hasonlatok fura mód épp a keresett csillaglegendai elemek. Vagyis analógiák ezek, a javából. Ő tehát hegyember, vagyis szépen lassan az égitest-szabadítás felé billen a mérleg nyelve.

Arról még nem szoltunk, hogy az ilyen kozmikus struktúrákban a szemet nap-hold analógnak is látták, vagyis önálló fényforrásnak. Ezt mutatja a magyarban a *szemsugár*, *szemem fénye* kifejezések, s olyan idevágót is szokás mondani, hogy *lesüti a szemét*. A Nap és a Hold a régiek számára az Ég szemei:

„Ám az Ég szeme, a Nap és a Hold mindent látott.”²³⁶

Világító szem

Egy kirgiz mese hősei egyszemű boszorkány barlangi fogságába kerülnek. Ez az alaphelyzet lényegében az Odüsszeusz-féle Küklopsz vizit sémájára jár, illetve egy fontos ponton tán még izgalmasabb is benne a szövegállapot. Ez a

²³⁴ Ovidius: *Átváltozások*. Magyar Helikon, 1975. 385. o. (XIII 846-878.)

²³⁵ Homérosz: *Íliász. Odüsszeia. Homéroszi költemények*. Magyar Helikon, 1974 (IX.177-213)

²³⁶ Baktay Ervin: *Indiai regék és mondák*. Móra, 1963. 48.

szem úgy jön itt most nekünk, mint egy falat kenyér, hisz látni fogják, hogy önálló fényforrásként szerepel. Igazolja, hogy egyebütt sem árt, ártott volna varázsszemmel, fényszemmel számolni e legenda típusban, mert kezdetben alighanem épp ez alkotta lényegét, és e körül a szem körül forogtak az effajta barlangi események.

„Kifigyelte Dzsajil a boszorkányt, s észrevette, amidőn elalszik, egyetlen szeme oly fényesen csillog, hogy az egész barlangot bevilágítja, fölébredésekor viszont kialszik a szeme fénye, s a barlangra sötét borul.”²³⁷

Tehát próbapert indítunk nem egyszerűen a mai szövegfelfogással, hanem még magával a homéroszi variánssal szemben is. Odüsszeusz eredetileg határozott égitest szabadítás szándékkal tette a Küklopsznál tiszteletét, nem pedig odavetődött, miként azt az amúgy mindennek felett álló Homérosz sugallja. Akad-e másfajta érv ez ügyben?

A beszélő homlok

Akad bizony. Az a tény, hogy szemét a Küklopsz a homlokán viseli, ez önmagáért beszél. Miért? Mert az egész földkerekség pontosan tudja, hogy homlokon csakis égitesteket szokás és illik és lehet viselni. Ez a testrészt mintha épp erre rendeltetett volna. Íme egy rövidke mustra:

Az indeknél:

„Utánuk a hold emelkedett ki a tajtékzó tengerből; Siva a homlokára tűzte méltó dísz gyanánt.”²³⁸

²³⁷ *A szürke héja – kirgiz népmesék.* Európa, 1988. 48. o.

²³⁸ Baktay Ervin: *Indiai regék és mondák.* Móra, 1963. 48.

Az amerikai indiánoknál:

„Homlokán Hold kél, Nap véle lángol
Nagy egyezségben,
Mindkettő nyájas fénnel világol
[...]Arcában ívelt, ékes szivárvány
Két szép szemölde,
Szemében két nap izzik nyilazván...”²³⁹

A Kalevalában:

„Egy leány van Pohjolában
Egy lány a hideg hazában
Kinek nem kell semmi kérő
Férfi, bármilyen sokérő;
A fél Észak népe vallja,
Hogy gyönyörű, magasztalja:
Hold fénylik a homlokáról
Melléről a nap világol
Válláról a Göncölcstallag.”²⁴⁰

Magyar regösénekben:

„Homlokomon vagyon
Fölkelő fényes nap,

Oldalamon vagyon
Az teli szép hold.”²⁴¹

Mordvin ősmese:

„Egy fiút szült, sarka vas, feje búbja kő, *homlokán a nap*, tarkóján a hold, fején fényes csillagok.”²⁴²

²³⁹ *Sasok és kondorkeselyűk*. (Navatl és kecsua költészet). Magvető Kiadó. Budapest, 1977. 309. o.

²⁴⁰ *Kalevala*. Helikon, 1985. Ford. Vikár Béla. 65. o.

²⁴¹ Lükő Gábor: *Gyökereink*. 5–6. *Magyarország*, 1993. 89. o.

²⁴² *Az ezüstoffogó lány*. Mordvin népmesék. Európa Kiadó, Budapest, 1990. 69. o.

A filológusok tudják ezalatt és ez ügyben min vitáznak? Hogy a „Küklopsz” *kerek* –, vagy inkább *egyszeműt* jelent a régi görögben. Ami tökéletesen egyre megy, ha közben a lényeg a szöveg szemébe kerül. Miközben maga a homlok mindent elárul, hisz azon – forduljunk bármerre a hagyományban – konokul és következetesen égitestek díszellegnek. A mindentudó Ovidius is elkottyantotta ezt a Küklopsz esetében, Napnak nevezve azt.

Ámde honnan a csudából szerezte be a Küklopsz a napszemmet, és mikor?

A Küklopsz aranyalmája

Az *Árgirus királyfi* a szokásos csodafai almarablással kezdődik, s ő, a szabadító, útja során egy Küklopszba botlik. És a szöveg itt is a homlokszemre fókuszál. Eredetileg itt szöveg-hangsúly állhatott, mert épp a keresett tárgy, az alma ragyoghatott rajta:

„A nagy ember kérdi, kicsodák volnának,
Zeng a föld hangjától az ő nagy szavának,
Egy szeme közepin az ő homlokának
Az is csak kerekded, mint bagoly madárnak.”²⁴³

Itt, a szövegben, ez a Küklopsz nem több egy pusztá epizodistánál, aki útba igazítja ezt a kellemes fiatalembert. Meglehet, a bűnjel ragyogott homlokán, melyet le kellett volna róla segítenie, miként azt Odüsszeusz- Ulixes tette, és visszavinni a kertbe, ahonnan elrabolták...

²⁴³ Gersei Albert: *História egy Árgirus nevű királyfiról és egy tündér szűzleányról*. In.: *Széphistóriák*. Európa Könyvkiadó, 1975 Budapest. 175. o.

A Küklopsz sárkány volt

De ki is a Küklopsz? Már mindenkit ugyanakkor látunk lassan? Igen, de nem feltétlenül tévedésből. Nem fogják elhinni: a latin szerzők a Küklopszok lakóhelyének épp a vulkánt jelölik meg: a fortyogó Etnát. Ez remek, mivel az Etna is kozmikus hegy, vagyis a világtengelyt foglalja magába. Helyi értéke azonos a héber hagyomány Istenhegyével, vagy a keresztény Golgotával:

„Urános és Gaia gyermekei [...] a kyklópsok is, [...] akiknek egyetlen kerek szemük van a homlokuk közepén. Műhelyük némely hagyomány szerint az Aetna mélyén, de más hagyomány szerint más tűzhányó kráterében van.”²⁴⁴

Ulixes Küklopszra nyilván sárkányként vallja, egy több mint hasonlat során:

„Úgy érzem, hogy az Aetnát minden lánglobogással áthozták a szívembe.”²⁴⁵

Más tekintetben is megfelel a típus elvárásainak: égbemagaslóan hegynyi, és kertet visel a fején:

„Roppant termetű szörny(...) mint erdős hegycsúcs égbemagasló bércek legtetején, mely a többi fölött kimagaslik.”²⁴⁶

Aranykori kert ez, higgyék el, akár az éden, mutatja, hogy munka nélkül élhet az ember:

„A föld meghozta magától bő termését.”²⁴⁷

²⁴⁴ *Mitológia*. Trencsényi-Waldapfel Imre. Gondolat Kiadó, 1983. 74. o.

²⁴⁵ Ovidius: *Átváltozások*. Magyar Helikon, 1975. 385. o.

²⁴⁶ Homérosz: *Íliász. Odüsszeia. Homéroszi költemények*. Magyar Helikon, 1974. (IX.177-213)

²⁴⁷ Hésziodosz: *Istenek születése*. Magyar Helikon, 1974. Munkák és napok 117-8

Kődobáló Küklopsz-sárkány

Odüsszeuszt búcsúképpen a Küklopsz alaposan megdobálja, de nem akármivel, hanem hatalmas kősziklákkal. Ismeri mindenki ezt a közbjátékot, amely látszólag spontán reakció, pedig több is lehet. A kődobálás a magyar hagyományban pontosan sárkány-fakszniként tarttatott számon, ezt egy Gárdonyi Géza – szöveg tanúsítja:

- „– Láttál tündért?
- Láttam.
- Hát vasorrú bábát?
- Azt is.
- Hát hétfejű sárkányt?
- Azt is! (...)
- Hányta a lángot?
- Hányta.
- Dobálta a sziklát?”²⁴⁸

Miért hasznos számunkra, hogy a sárkány szikladobáló? Mert igazolja felvetéseinket, és egy csomó mindent megmagyaráz. A kődobálás vulkán-sárkány szokás. Ők aztán valóban szikladobálók, a javából, aki kétli, keresse csak fel az Etnát. Tehát, hála a kődobálásnak, ismét egy fontos bizonyítékra lelünk a Küklopsz sárkányságát, sőt, ami fontosabb, vulkáni eredetét illetően, ahonnan ez a személyiségvonás értelmét nyeri.

Egy magyar Küklopsz vallomása

Egy magyar mondavariánsban a küklopsz nem óriásként, hanem sárkány alakban bukkant elénk! Micsoda kincs ez itt most számunkra, hisz megmutatja, hogy a gigászok még akár

²⁴⁸ Gárdonyi Géza: *Láthatatlan ember*. I. Talantum Kiadó, 2000. 75. o.

sárkánynak is láthatóak. És valóban, a magyar mesehagyomány az óriást és a sárkányt egy kalap alá veszi, ugyanolyan szerepkörben egyaránt felbukkanhatnak. A mai darwinista néprajz ilyesmi láttán csak pislog, mert nem érti, és persze szövegromlást kiált.

A kérdéses mesében tehát egy sárkány küklpsz vendégszeretetét élvezzi egy idekeveredett kovácslegény. Itt is a sárkány szemére koncentrál a szöveg, ámde itt sokkal tudatosabban, sőt, ígéretesebben, mint Homérosznál:

„– Te meg tudnád a szememet csinálni, úgy, hogy ne legyek vak?

– Megcsinálom én, csak adjanak hozzá anyagot.

– Mi kell hozzá?

– Kell vagy három kiló ólom, vagy három kiló arany...”²⁴⁹

Homérosznál a megvakítás pusztán egy ötletszerű bosszú eredménye, itt viszont maga a sárkány kéri fel a csodakovácsot, hogy foglalkozzon a szemével. Aranyszemet rendel, nem olyat, mint a miénk. Ámde az arany a Nap féme, az égből származik. Nem kétséges, hogy égitest-szemre, varázsszemre vágyakozik ez a sárkány is.

Tehát általánosságban is jelentsük ki, hogy ezek az őslegendai szem körüli birizgálások, jobbára égitestrablások-szabadítások voltak, lehettek.

Kiesett fény szem

A fény szem rablás tehát ugyanazt jelenti, mint a kerti gyümölcsrablás. Találtunk egy ügyünkbe vágó norvég szemfényrablásos mesét: *A szörnyek*. A lényeg, hogy az erdőben elkal-lódó gyerekek egy égitest szemű szörnyre bukkannak. E gigá-

²⁴⁹ *Bodrogkeresztúri mesék és mondák*. Dobos Ilona. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988. 194.

szi szemek még ki is vehetőek, s önálló fényforrásként is üzemelnek. Íme a gyerekek odüsszeuszi élethelyzete:

„Az óriások a gyerekek mellett termettek. Három olyan szörny, hogy a fejük a fák csúcsát elérte. [...] hármójuknak csak egy szeme volt, ha egymást megérintették, mindhárman láttak.

[...] az idősebbik fiú felragadott egy vastag faágat, s az utolsó szörny lába elé dobta. [...] kiesett az egyetlen szemük, s a földre gurult. [...] A szem nagyobb volt egy rendes csészealjnál, s úgy ragyogott, hogy sötét éjszaka száz méterről is meg lehetett látni egy szúnyogot.

[...] ha nem adod vissza a szemünket – mondotta az egyik szörny – kővé változtatlak.”²⁵⁰

Ez a fény szem rablás is a sziklává válással karöltve bukkan eléünk, mert ezek az elemek közös gravitációs övezetbe tartoznak, vagyis ugyanabban a kaleidoszkópban gyönyörködünk.

Ennivaló szemek

A grúzok nagy legendájában, az *Amiran*ban, a hős címszereplő egy *dév* gyomrába száll alá, mert ez a szörny valaha régen lenyelte az apja szemét. Az orrcimpánk se rezdüljön, hisz a szokásos égitestrablás, égitestnyelés ez is. Ez a dév is a mával él – miként a nap-hold faló sárkányaink –, neki panasz-kodik fia a bélbántalmairól, mivel a hős Amiran alászállt a gyomra bugyraiba. Pont, miként Väjnämöjnen Vipunenbe.

„– Jaj, anyám, a hasam fáj. [...]

– Jaj a te anyádnak, fiacskám, Amiran, Dali fia volt az, akit lenyeltél.”²⁵¹

²⁵⁰ *A legszebb mesék.* Gyűjtötte: Sebők Zsigmond. Könyvértékesítő Vállalat és a Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó együttműködésével, 1986. 119. o.

Amiran odalent serényen kibányássza a gyomorból apja egykori szemét, mely pont oly érintetlen, mint az aranyalmák. Ebben a legendában az a jó, hogy fekete fehéren kiderül, itt valaha égitestrablás-elnyelés történt:

„Amiran ekkor deszkával pótolta ki a dév kivágott bordáit. És az, hogy ezentúl fából volt a dév oldala, megóvta a világot a pusztulástól. Mert napfogyatkozáskor a dév nyeli el a napot, de a nap kiégeti a fabor-dákat, és így ismét kiszabadul a dév gyomrából.”²⁵²

Még kiskertje is van, egy szavunk se lehet:

„Csodálatos almáskertje volt ennek a dévnek, az alma-fák alatt pedig egy juhnyáj legelészett.”²⁵³

Ámde ez a dév nem vulkanikus lény – vethetik a szemünkre. Már hogye volna az, hisz égitestet, tüzet fal!

Aladdin a sárkányban

Aladdin is egy kómás sárkányhegybe hatolhatott számításunk szerint égitest szabadítás ügyben, egy magyar mesevariáns erre már figyelmeztetett. Toldjuk meg azzal, hogy a csodabarlangnál is feltűnnek a vulkanikus jegyek, hangulatok, amikor „jőtevőjével”, a mórral a hegyhez megérkezik:

„...[a varázsló] füstöt támasztott, bűvölt, varázsolt és érthetetlen szavakat mormogott. Ekkor egyszerre csak besötétedett, az ég megdördült, a föld megremegett és megnyílt.”²⁵⁴

²⁵¹ *Mitológia*. Trencsényi-Waldapfel Imre. Gondolat Kiadó, 1983. 40. o.

²⁵² *Mitológia*. Trencsényi-Waldapfel Imre. Gondolat Kiadó, 1983. 39. o.

²⁵³ Uo. 39. o.

²⁵⁴ *Az ezeregy éjszaka meséi*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1968. 105. o.

Mintha egy ősi hegysárkányt ébresztettek volna fel kómájából. És eztán a hegy gyomra a jelszóra kitárul, s a hegy gyomrába lépő fiatalembert egyebek között ércgyümölcsök fogadják, melyeket engedelmmükkel, a Zóhárral szólva, „Fáról való köveknek” is tekinthetünk.

Mért is mondtuk el mindezeket? Hogy világos legyen, kedvenc történeteink mélyén ugyanaz a feledésbe merült csillagmese lakik, úgyhogy ne csodálkozzunk, hanem örvendezzünk, hogy a Biblia mélyén is erre találtunk.

Fénylő kijövetel

Sziporkázó szabadítók

Nem pusztán az akció sikerén örvendezve ragyog az égitest szabadítók képe, kijöve e sárkányhegyekből, hanem mert náluk vannak a főégitestek. Még Iasón is egy tűzokádó *sárkány gyomrából*, vagyis egy élő alvilágból hozza ki az aranygyapjút, a legrégebbi szövegvariánsban. Ez is fényforrás, hisz sugárzik:

„[...] örvendezett most Iasón, magasba emelve a nagy aranygyapjat, melynek fénye sugárzóan verődött viszsza fejéről.”²⁵⁵

Még Médeia és Iaszón nászához is az aranygyapjú szolgáltatja a hangulatvilágítást, emelve az esemény fényét:

„Az aranygyapjú fénye őket is beragyogta, s a vágy tüzét gyújtotta szemükben.”²⁵⁶

Nemrég láttuk, hogy a vogul legendában Mirszusnehum az alvilági vulkanikus úrtól, a nap-holdrabló Kultól visszaszerzi a két fénytáblát. Nyilván rá sem volt ajánlatos pillantani, amikor kilépett az alvilágból:

„Megragadta Mirszusnehum a napot és a holdat, és futva futott a Földalatti Birodalomból.”²⁵⁷

²⁵⁵ Kerényi Károly: *Görög mitológia*. Budapest, 1977. Gondolat, 357. o.

²⁵⁶ Kerényi Károly: *Görög mitológia*. Budapest, 1977. Gondolat, 359. o.

²⁵⁷ *Finnugor-szamojéd (uráli) regék és mondák*. II. Móra, 1984. 53. o.

Mózes ragyog

A 40 napra eltűnő Mózes ragyogó arcára pillantani se lehet, mikor ismét megjelenik:

„És lőn, mikor Mózes a Sinai-hegyről leszálla (Mózes kezében vala a bizonyság két táblája, mikor a hegyről leszálla), Mózes nem tudta, hogy az ő orcájának bőre sugárzik, mivelhogy ővele szólott. (2M34/29)

Az ősi szövegvariánsban ez lehet az égítést-szabadítás ünnepélyes pillanata, s a homlokára került égítetek világítottak, az úgymond „Fáról való kövek.” A világító arc mi mást jelenthetne?

Biztos, hogy erről lehet szó, az előzmények épp ezt igazolják: Mózes épp nemrég ragaszkodott ahhoz, hogy Isten arca tartson velük a Kivonuláskor:

„És mondja: az én orcám menjen-e veletek, hogy megnyugtassalak?” (2M33/14)

„Monda néki Mózes: Ha a te orcád nem jár velünk, ne vígy ki minket innen.” (2M33/15)

Lám, a szent szöveg szigorú grammatikája szerint Mózes nem is magához Istenhez, hanem annak fénylő arcához ragaszkodik, hogy velük járjon útjuk során. Mintha a „fénylő arc”, – akár egy lámpa, avagy Napként ragyogó égítést – Istentől függetleníthető volna. És lám, kijöve a hegyből immár Mózesnél van „Isten arca”, ez a látvány tárul a reá várakozók elé. De emlékeztetek, ez az epizód és dialóg a számításaink szerinti ősvariánsban Mózes és a Fáraó között zajlott le, és ami ott történt, eredetileg égítést-szabadítás lehetett. Pont, miként Odüsszeusz elveszi-visszaszerzi a Küklopsz fény szemét.

A fénylő arc bibliai vándorútja

A kérdéses bibliai fény-arc már a kezdet kezdetén felbukkan. Először nyilván Istennél lehetett, ámde Ádám elrabolhatta tőle.

Mivel ez alma-átfogalmazás. Honnan szedjük ezt? Egyes legendákban Ádám arca érdekes mód pont úgy sugárzik, mint a hegyből kilépő Mózesé:

„Ádám óriási alakja és sugárzó arca annyira megzavarta az angyalokat, hogy „szentségesnek” szólították, majd remegve szálltak vissza az égbe.”²⁵⁸

„Mikor meglátták az angyalok [Ádám] dicső alakját, reszketés fogta el őket [Istenhez való] hasonlatosságának szépségétől. Látták ugyanis orcájának formáját, amint dicső szépségben lángolt, akár a napkorong; szeme fénye akár a nap.”²⁵⁹

Itt még az is kimondatik, hogy Ádámnak naparca van. Ez fényesen magyarázza ezt a váratlan istenítést, hisz immár hozzá vált „hasonlatossá.”

Péter arca is...

Szent Péteren is mitikus karaktervonásokat fedeztünk fel nemrégiben. Akit eddig nem sikerült meggyőznünk, hogy a történelmi szövegréteg ősmesei elemeket őriz, figyelje csak meg ezt a kopt apokrif szöveget, a *„Tizenkét Apostol Evangéliumá”*-t. Ennek képnnyelvéből kiolvasható, hogy Péter Jézussal találkozva lényegében Nap-archoz jut. Rádásul – és ezt immár nem csak mi mondjuk – olyanformán, mint Mózes a nemrég látott jelenetben.

„Amikor Péter ezt a nagy tisztességet megkapta, arcki-fejezése ragyogóvá vált; az apostolok előtt úgy ragyogott, mint a nap, mint a régi idők Mózesé.”²⁶⁰

²⁵⁸ Robert Graves– Raphael Patai: *Héber mítoszok*. Szukits Könyvkiadó, Szeged. 55. o.

²⁵⁹ *A törzsek származásáról, avagy a kincsesbarlang*. Helikon Kiadó, 1985.8. o.

²⁶⁰ D. Dr. Jáki Szaniszló: *Az ország kulcsai*. Ecclesia, Budapest. 1992. 77. o.

Tehát Mózesről, a szabadítóról, s a rabló Ádámról vagy a Küklopszról is ugyanazt olvastuk: „Szeme, akár a Nap.” Ők mindannyian e fényességes akármivel kerültek kapcsolatba, azzal, amely kedvéért ezek a történetek megszülettek.

Látászavarok

Különös, hogy a szent szöveg az alma-vándorutat szem-vándorútként is elmeséli titokban. Az alma-vétek egyszerűsmind mintha szem-vétek is volna:

„És megnyilatkoznak mindkettőjüknek szemeik...”
(1M3/7)

Mintha eddig Ádámnak nem lett volna szeme, s immár remekül lát. Nem is csoda, hisz Isten mágikus fény szemét, tán homlokszemét rabolja el. Ezt nem mi találtuk ki, maga Isten utal erre, elég félreérthetetlenül:

„Hanem tudja az Isten, hogy a mely napon ejéndetek abból, megnyilatkoznak a ti szemeitek, és olyanok lesztek, mint Isten.” (1M3/5)

Tehát a gyümölcsevés a látásra hat, szemhez, fény szemhez juttatja az embert, s olyan lesz, mint az Isten. Hisz a főégitest lényegében hatalmi jelvény, erőforrás. A Sátán áptén kinyilvánítja ezt a szír legendában:

„Ha esztek erről a fáról, új szemetek lesz.”²⁶¹

S tegyük mindehhez, amit mások is észrevettek: Istenen Ádám galád tettét követően mintha látási zavarok vennének erő: nem találja az Embert a Kertben.

Erre messzemenően rímelnék az almarablásos mesék és legendák, ahol a kerti kárt szenvedett királyoknak ugyancsak szem-

²⁶¹ A törzsek származásáról, *avagy a kincsesbarlang*. Helikon Kiadó, 1985. 11. o.

problémái támadnak. Tehát ez egy oksági viszony, következmény. A Tűzmadár c. mese magyar variánsában a hajnali rablás után a király nem kel fel az ágyból, azt gondolva, hogy még éjszaka van:

„Igen ám, de a király megvakult. Ő már nem látott. Ő már oszt vakon uralkodott.”²⁶²

Itt sem látszik már az oksági összefüggés a rablás és a vakulás között. Véletlen egybeesésnek tűnik e két esemény.

Olyan legenda is akadt, melyben a Teremtő tudatosan választ magának egy vak kertőrt. Íme a kellemesen gyagyás alaphelyzet:

„A Teremtő [...] a kert őrzőjéül egy vakot és egy keze-nincs nyomorékot választott, gondolván, a nyomorék nem éri föl, a vak nem is láthatja a gyümölcsöt.”²⁶³

Egy helyütt Ovidius is összetartozó ügyletnek ítéli a látást és jóstudományt:

„(...) míg mindentehető Jupiter (mert isten az isten tettét nem ronthatja) szeméért néki cserébe osztott jóstudományt, enyhítve a bajt becsüléssel.”²⁶⁴

²⁶² Bodrogheresztúri mesék és mondák. Dobos Ilona. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988.122. o.

²⁶³ Isten, a Sátán és a Muzsik, Keleti szláv regék és mondák. I. Móra – Kárpáti Kiadó – Madách Kiadó, 1989.20. o.

²⁶⁴ Ovidius: Átváltozások. Tiresias. Magyar Helikon, 1975. 80. o.

Az édeni gyümölcs a kertbe visszatér

Sasszárnyakon

Az ősváriánsban az égitest szabadító Mózes Egyiptom-Alvilágból az Égi kertbe, lényegében az Édenbe igyekszik felfelé, a klasszikus őskozmoszi útvonalon. Egy szakaszon sasszárnyak emeli őket, bizonyítva, hogy eredetileg az égbe tartanak:

„Ti láttátok, a mit Egyiptommal cselekedtem, hogy hordoztalak titeket *sas szárnyakon* és magamhoz bocsátottalak titeket.” (2M19/4)

Az alvilágból kimenekülő Väjnämöjnent is szárnyas lény, ugyancsak sas emeli fel az égbe. Máskor pedig egy szélmadár:

„Támad szélvész forгатagos,
Idő készül nagy haragos,
Ilmari kovácsot kapja,
Viszi mintha szárnyon szállna
[...]

Hold fölött, a nap alatt el,
Göncöl válla közt haladt el;
Észak udvarába ére...”²⁶⁵

A Kul alsó világából szabaduló Mirszusznehumnak ugyancsak szárnyakra van szüksége, hogy feljusson az égbe a Nappal és a Holddal a hóna alatt:

²⁶⁵ Kalevala. Helikon, 1985. Ford. Vikár Béla. 66. o.

„Megragadta Mirszusnehum a napot és a holdat, s futva futott a Földalatti Birodalomból. Kul utánaeredt. Már majdnem utolérte a gonosz szellem. De ekkor ő egy csapásra vashéjává változott.”²⁶⁶

Az Eddában Loki a kerti aranyalmát, amely ugyancsak égitest szintén tollruhában hozza el:

„Elmentek hát Frejához, az istennők országgrészébe, és Thor megkérdezte, nem adná-e kölcsön Lokinak a tollruháját...”²⁶⁷

Egy prima kis mordvin mese – *Prosa fejedelem* – címsze-replője is sasháton menekíti ki szerelmét a félreérthetetlenül vulkanikus sárkánytól, illetve sárkányból. Az effajta szüzek egyébként égitesteket hordoznak a homlokukon, így van ez a mordvin legendákban is, tehát a szűzszabadítás ilyenformán az égitest-szabadítással egyet jelenthetett. Számunkra a helyszín a szövegkörnyezet egyébként is beszédes, s a bibliaira rímel, hisz egy „tűzhegynél” vagyunk, ahol tizenkét fejű kígyó hánya-ja rájuk a lángot:

„Egy tizenkét fejű kígyó volt, minden pofáját tátva, ömlött belőlük a tűz.

[...]Közben átjutottak a tűzhegyen, s a sast is kezdte elhagyni az ereje.”²⁶⁸

Ez is egy szabadításos történet, eredetileg itt is égitest kime-
nekítés történhetett.

E szövegekben lényegében azonosak a komponensek, csak a szövegromlás folytán, eltérően kombinálódnak.

²⁶⁶ *Finnugor-szamojéd (uráli) regék és mondák*. II. Móra, 1984. 53. o.

²⁶⁷ G. Beke Margit: *Északi istenek. Történetek az Eddából*. Móra, 1973. 15. o.

²⁶⁸ *Az ezüsfogó lány. Mordvin népmesék. Prosa fejedelem*. Európa Kiadó, Budapest, 1990. 150-1. o.

Útban az égbe

Az Ígéret földje eredetileg az égben van, s minden józan számítás szerint azonos az Édennel. És ezt nem mi találtuk ki. Nagy szükség van tehát a sasszárnyakra az ős-Exodushoz:

„A Szentföldet úgy írja le a próféta, mint az új Paradicsomot.”²⁶⁹

A szír legendák úgy mesélik, hogy az Ígéret földje olyan, mint a Paradicsom, az Éden kertje. Mózes az Édenbe tart, hisz oda viszi vissza a „Fárról való köveket.” És mi más az ember célja a vétek korrigálásával, minthogy az Ember visszakerüljön az Édenbe, ahol olyan boldog volt, és ahonnan kiűzetett. Az ős-Exodus nem más, mint a kiűzött Ember visszavonulása az Édenbe, Henoch is ezt mondja el látomásában:

„[...] A kiválasztottak a fa gyümölcse által nyerik el az örök életet. Akkor majd átültetik és a *Sarkcsillag helyére teszik, a szent helyre, az örök Király, az Úr háza mellé.*”²⁷⁰

A *Zóhár*-könyv látszólag talányosan, ámde mégiscsak világos frazeológiával közli a szentséges kögyümölcsök révbe érését:

„S út nyílik a hajlékon át, s a Láda mentén haladnak, addig a pontig, mely „szépen magasba meredőnek” mondatik. Ha pedig elértek oda, megszólal a láda: Ez léssen az én nyugodalmam mindörökké, itt lakozom, mert ezt kívántam vala.”²⁷¹

²⁶⁹ *Biblia*. Budapest, 1992. Szent István Társulat, 1008. p. 47, 1. (kommentár)

²⁷⁰ *Henoch Apokalypsise*. Bibliotheka. (hasonmás kiadvány) Fordította és bevezetéssel ellátta: Hamvas Béla Holnap Kiadó, Budapest, 1941. 55. o.

²⁷¹ *Zóhár, a ragyogás könyve*. Holnap Kiadó, Bp. 1990. 38. o.

E hely, a Szentek Szentje, ámde eredetileg az Édenkertet érthették alatta, hisz a „szépen magasba meredő”, a kertközépi fát, világfát – sőt, a világtengelyt – juttatja eszünkbe:

„Ezért van írva, „Szépen magasba meredő, az egész Föld öröme” (Zsolt, 48,3). [...] „Magasba meredő”: Mint a leghatalmasabb fa meredése.”²⁷²

E „kögyümölcsök”, mint tudjuk, a „Fától” származnak. Észszerű tehát itt is egy hazakerüléssel számolni, pont, miként a mesékben, legendákban, mítoszokban, ahol az aranyalma viszszerül oda, ahonnan elraborták.

Eszerint:

- Ádám óriás volt.
- A bibliai hagyomány elismeri a hegyé válás lehetőségét.
- Léteznek Ádám-hegyek.
- A Golgota Ádám szellemiségét őrzi.
- A hegyeket a régiek emberősnek tekintették, és Mózes élő hegyből, eredetileg emberősből hozza ki a táblákat.
- Ezek a táblák az Édenből való kögyümölcsök.
- A táblák hazakerülnek a „szépen meredező” Fához.

²⁷² Zóhár, *a ragyogás könyve*. Holnap Kiadó, Bp. 1990. 40. o.

Mózes, az égitest szabadító

Anyajegyek

Abból indultunk ki, hogy Ádám és Atlasz távolinak hitt legendái mélységesen hasonlóak. Ám ez esetben Mózes megfelelője a kis Perszeusz, aki Atlaszra méri a szörnyű csapást. Eszerint viszont Mózes és Perszeusz közt is várhatóak rokon vonások, s ezt még nem árt felmutatni:

Mózes és Perszeusz:

- Mindketten talányos²⁷³ származásúak.
- Mindketten rabnő gyermekei. Mózes születésekor a zsidóság rabságban élt, Perszeusz anyját pedig rabnőnek nevezik, mivel apja toronyba falazta.
- Világra jöttük egyaránt nemkívánatos: Születésükkor mindkettőjükre egy hatalomféltő uralkodó vadászik, s megpróbálják őket megsemmisíteni.
- Mindkettőjüket vízre teszik. A csecsemő Mózes egy kátránnyal bekent kosárban úszik a Níluson, Perszeuszt pedig ugyancsak kátrányos ládába zárva lökik a tengerre, szintén sorsára hagyva.
- Mindketten megmenekülnek, s a királyi családhoz kerülnek.
- Mindketten hatalmas fába vágják fejszójüket, s mindkettőjüket istenség segíti.
- Az égi pártfogótól varázshotot kapnak.
- Mindketten száraz lábban kelnek át a vízen.

²⁷³ Várkonyi Nándor: *Varázstudomány II.* Széphalom Könyvműhely, 2000. 116. o.

– Mindkettőjüknek hegygel, élő hegygel akad baja: Perszeusz a holdarcú Gorgófőt hozza ki a hegyből, Mózes is égitest-jellegű táblákat hoz ki a hegyből. A Gorgófő és a törvénytáblák egyaránt életveszélyesek és tilalmasak illetéktelek számára.

– Mindketten szabadítók, s mindketten Egyiptomból szabadítanak.

Befejező kérdés az olvasóhoz

Meglehet, hogy mi itt most egy új mesét hallucináltunk össze, de akkor tessék megválaszolni, mit keresnek a Mózes-Perszeusz-féle mágikus tárgyak, elemek, események a szent szövegben? Mit keres ott az összövegek fókusz tárgya, az „alma”? „*Besodródtak*” – hallom a hivatalos feleletet. Elképzelhető. Miért is ne? Ámde a jobbik eszünk azt súgja, hogy egy komplett csillamese mégsem sodródik be szőröstől-bőröstől valahová. És mivel az aranyalma-rablásos örök-történet csaknem teljes pompájában mosolyog ránk a Biblia mélyrétegéből, hallgassunk a józan észre: eljött az idő pezsgőt bontani!

– Vége –